

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN
ROLÜ VE DÖNÜŞÜMÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Seçil YÜCEL

Eskişehir 2022

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN
ROLÜ VE DÖNÜŞÜMÜ**

Seçil YÜCEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bülent AÇMA

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Seçil YÜCEL'in "SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ VE DÖNÜŞÜMÜ" başlıklı tezi 21/07/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Kamu Yönetimi Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı) :	Prof. Dr. Bülent AÇMA	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Duru ŞAHYAR AKDEMİR	
Üye :	Doç. Dr. Mehmet İNCEOĞLU	

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Enstitü Müdürü

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ VE DÖNÜŞÜMÜ

Seçil YÜCEL

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2022

Danışman: Prof. Dr. Bülent AÇMA

Kentler, insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini devam ettirdiği ve belirli yaşam standartları ölçütünde gelişim arz eden alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle geçtiğimiz yüzyıllardan itibaren insanın doğaya yoğun müdahalesi ve ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda kullanımı ile gerek canlıların hayatında ve gerekse yaşam kalitesinde belirgin azalmalar gözlenmiştir. Kentler ekosisteme yönelik bu belirgin olumsuzluklardan etkilenen en temel yerleşim alanlarıdır. Bu noktada kentlerin sürdürülebilirliği, yaşam alanlarının iyileştirilmesi ve çevresel, sosyal ve ekonomik devamlılığın sağlanması konusu önem kazanmaktadır. Kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik ulusal ve uluslararası platformlarda çözüm arayışları ve “Yerel Gündem 21” bu önemi ortaya koyan en iyi örneklerdir. Küresel çapta, kentlerde sürdürülebilirliğin etkinliği bakımından yerel ihtiyaçların karşılanması, yerel ihtiyaçların devamlılığının sağlanması için ise yerel halka en yakın merciler olan yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının çoğaltılması ve yerel yönetimlerin desteklenerek rolünün artırılması konusu belirginlik kazanmaktadır. Merkezi hükümetlerin yerel yönetimler ve sivil örgütlerle işbirliğine dayalı yaklaşımlarını artırması ve yönetim mekanizmasının yalnızca teorik olarak değil uygulamada da güç kazanması, sürdürülebilirliğin her boyutta etkinlik sağlamasına, çevresel ve ekolojik koruma ve kalkınmaya destek olunmasına ve kentsel sürdürülebilir iyileştirmeye ve yaşam kalitesindeki olumlu dönüşümlerin yaşanmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir kentleşme, Yerel yönetim, Sürdürülebilir kalkınma, Sosyal sürdürülebilirlik, Kentsel gelişim.

ABSTRACT

THE ROLE AND TRANSFORMATION OF LOCAL GOVERNMENTS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE URBANIZATION

Seçil YÜCEL

Department of Public Administration

Programme in Public Administration

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2022

Supervisor: Prof. Dr. Bülent AÇMA

Cities appear as areas where people maintain their economic, social and cultural relations and develop according to certain living standards. Especially since the past centuries, significant decreases have been observed in both the life of living things and the quality of life, with the intense intervention of humans in nature and their use in line with economic development goals. Cities are the most basic residential areas that are affected by these obvious negative effects on the ecosystem. At this point, the sustainability of cities, improvement of living spaces and ensuring environmental, social and economic continuity gain importance. The search for solutions on national and international platforms to ensure urban sustainability and “Local Agenda 21” are the best examples that demonstrate this importance. On a global scale, in order to meet local needs in terms of the effectiveness of sustainability in cities and to ensure the continuity of local needs, the issue of increasing the authority and responsibilities of local governments, which are the closest authorities to the local people, and increasing the role of local governments by supporting them is gaining importance. Increasing the cooperation-based approaches of central governments with local governments and non-governmental organizations and strengthening the governance mechanism not only theoretically but also in practice will contribute to the effectiveness of sustainability in all dimensions, to support environmental and ecological protection and development, to urban sustainable improvement and to positive transformations in the quality of life.

Keywords: Sustainable urbanization, Local government, Sustainable development, Social sustainability, Urban development.

TEŞEKKÜR

“Sürdürülebilir Kentleşme Bağlamında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Dönüşümü” başlıklı tezimin hazırlık sürecinde ilgi ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Bülent AÇMA’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca fikir ve önerileri ile çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Duru ŞAHYAR AKDEMİR ve Doç. Dr. Mehmet İNCEOĞLU’na çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım başta olmak üzere bütün hayatım boyunca her zaman yanımda olan, emek veren ve beni destekleyen sevgili annem Mediha YÜCEL ve sevgili babam Mustafa YÜCEL’e sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Seçil YÜCEL

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Seçil YÜCEL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME.....	5
1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma	5
1.1.1. Sürdürülebilir kalkınmanın kapsamı	10
1.1.1.1. Çevresel boyut.....	12
1.1.1.2. Ekonomik boyut.....	15
1.1.1.3. Sosyal boyut	18
1.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Tarihsel Arka Planı.....	21
1.2.1. Büyümenin sınırları (Roma kulübü raporu)	21
1.2.2. Birleşmiş Milletler insan çevresi konferansı (Stockholm konferansı)	21
1.2.3. Birleşmiş Milletler insan yerleşimleri programı (Habitat I)	22

1.2.4. Birleşmiş Milletler çevre programı ve dünya koruma stratejisi	23
1.2.5. Dünya doğa şartı.....	24
1.2.6. Ortak geleceğimiz (Brundtland) raporu	24
1.2.7. Avrupa kentsel şartı ve Avrupa kentli hakları deklarasyonu	25
1.2.8. Birleşmiş Milletler çevre ve kalkınma konferansı (Rio zirvesi)	26
1.2.9. Gündem 21	27
1.2.10. Avrupa Birliği 5. eylem programı	30
1.2.11. Sürdürülebilir gelişme komisyonu	30
1.2.12. Birleşmiş Milletler nüfus ve kalkınma konferansı	30
1.2.13. Avrupa sürdürülebilir kent ve kasabalar konferansı (Aalborg şartı)..	31
1.2.14. Birleşmiş Milletler insan yerleşimleri konferansı (Habitat II kent zirvesi).....	32
1.2.15. Rio + 5 forumu	33
1.2.16. Birleşmiş Milletler binyıl zirvesi	34
1.2.17. Dünya kentsel forumu	35
1.2.18. Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi (Rio+10)	36
1.2.19. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma konferansı (Rio+20).....	37
1.2.20. Gündem 2030: Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedefleri	38
1.2.21. Türkiye Cumhuriyeti kentleşme ve çevre politikaları	40
1.2.22. Sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği ile mücadele.....	42
1.3. Sürdürülebilirlik ve Kent İlişkisi.....	44
1.3.1. Kent ve kentleşme kavramları	44
1.3.2. Sürdürülebilir kentleşme kavramı.....	47
1.3.3 Sürdürülebilir kentsel gelişme.....	53
1.3.4. Sürdürülebilir kentsel planlama	55
1.3.5. Sürdürülebilir kent modelleri	56
1.3.5.1. Kendi kendine yeten kentler	58

1.3.5.2. Kompakt kentler.....	58
1.3.5.3. Akıllı kentler	60
1.3.5.4. Dirençli kentler	65
1.3.5.5. Eko-kent ve yavaş kent	66
1.3.6. Sürdürülebilir kentsel koruma	68
1.3.7. Sürdürülebilir kentsel yenileme	70

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL YÖNETİMLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER	71
2.1. Çevreye Duyarlı Yerel Yönetim Anlayışında Yaşanan Gelişmeler.....	71
2.1.1. Yerel yönetimler, yerellik ve çevre etiği kavramları	71
2.1.2. Yeni yönetim anlayışı ve çevre çalışmalarındaki dönüşüm ilişkisi	72
2.1.3. Küreselleşme olgusu ve yerellik algısındaki dönüşümler	75
2.1.4. Kentsel örgütlenmelerde yaşanan dönüşüm	76
2.1.5. Sosyal belediyeçilik anlayışı.....	78
2.2. Sürdürülebilirlik ve Çevrenin Korunması Bakımından Yerel Yönetimler	78
2.2.1. Çevre yönetimi kavramının önemi.....	79
2.2.2. Doğanın korunması ve ekolojik gelişim.....	80
2.2.2.1. Yeşil yönetim.....	81
2.2.2.2. Yeşil lojistik.....	81
2.2.2.3. Yeşil ulaşım	82
2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Yerel Yönetimlerdeki Görünümleri	82
2.3.1. Yerel Gündem 21	82
2.3.1.1. Yerel yönetim kavramı	83
2.3.1.2. Belediyeler ve e-belediyeçilik.....	85
2.3.1.3. Kent konseyleri	86
2.3.1.4. Yerel Haklar ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi.....	87
2.3.1.5. Yerel yönetimlerde STK'ların ve merkezi yönetimin desteği	89

2.3.2. Yerel yönetimlerde sürdürülebilir kent çalışmalarının kapsamı	89
2.3.2.1. Ağaçlandırma çalışmaları ve yeşil alanların korunması	91
2.3.2.2. Atık yönetiminin sağlanması ve kirlilikle mücadele.....	92
2.3.2.3. Kentsel dirençliliğin sağlanması ve mücavir alanın önemi.....	93
2.3.2.4. Yenilenebilir enerji teknolojilerinden yararlanma	95
2.3.2.5. Kentsel yenilemenin etkin bir biçimde uygulanması	97
2.3.2.6. Kentsel gıda sürdürülebilirliğinin ve kentsel sağlığın korunması	98
2.3.2.7. Ulaşımın sürdürülebilirliği	100
2.3.2.8. Kirlenmeyi önleyici mali araçların kullanılması	101
2.3.2.9. Çevre eğitimi ve bilinçlendirme faaliyetleri	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YEREL YÖNETİMLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ANLAYIŞINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER.....	103
3.1. Dünyadan Sürdürülebilir Kentleşmenin Yansımaları	103
3.1.1. Kültürel sürdürülebilirlik örnekleri	103
3.1.2. Ekolojik kent yaklaşımı örnekleri.....	105
3.1.2.1. Kazakistan Astana eko-kenti.....	105
3.1.2.2. Almanya Freiburg konutları	105
3.1.2.3. Masdar eko-kenti.....	106
3.1.2.4. İzlanda Reykjavik.....	106
3.1.2.5. Sino-singapore Tianjin eko-kenti.....	107
3.1.2.6. Danimarka Kalundborg eko-endüstri parkı.....	108
3.1.2.7. Kanada Toronto master planları	109
3.1.2.8. Austin akıllı büyüme haritaları ve Minnesota sürdürülebilir kent merkezi.....	109
3.1.2.9. Finlandiya Mikkeli	110
3.1.2.10. Almanya Hamburg	111

3.1.2.11. İsveç Stockholm	111
3.1.2.12. Kanada Vancouver	111
3.1.2.13.İngiltere Londra Bedzed	112
3.1.2.14. ABD ve İngiltere'den kentsel yeşil alan örnekleri	113
3.1.3. Akıllı kent yaklaşımı örnekleri	114
3.1.4. Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik örnekler	115
3.2. Türkiye'de Sürdürülebilir Kentleşmenin Yansımaları.....	116
3.2.1. Eko-kent Yaklaşımı Örnekleri	119
3.2.2. Yeşil lojistik ve yeşil ulaşımaya yönelik çalışmalar	121
3.2.3. Akıllı kent örnekleri	122
3.2.4. Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik faaliyetler	124
SONUÇ	127
KAYNAKÇA.....	133
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Sürdürülebilirliğin Boyutları.....	11
Tablo 1.2. Yeşil Ekonominin İçeriği.....	17
Tablo 1.3. Gündem 21'in Bölüm Başlıkları.....	28
Tablo 1.4. Binyıl Kalkınma Hedefleri.....	35
Tablo 1.5. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	39
Tablo 1.6. Metropol Şehirler ve Sürdürülebilir Şehirlerin Mukayesesi.....	51
Tablo 2.1. Geleneksel Yönetim-Çevreye Duyarlı Yönetim Karşılaştırması	74
Tablo 2.2. Eski İdare ile Yeni İdare Biçimlerinin Mukayesesi	77
Tablo 2.3. Kentsel Yeşil Alanların Faydaları	91
Tablo 2.4. Fotovoltaik Panel Kullanımının Etkileri	96
Tablo 2.5. Sürdürülebilir Kent Modelleri Üzerine Değerlendirme.....	130

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Sürdürülebilirliğin Üç Ana Kaynağı	11
Şekil 1.2. Çevresel Sürdürülebilirliğin Koşulları	13
Şekil 1.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Bileşenleri	20
Şekil 1.4. Kentlere Uygulanan Sürdürülebilir Gelişme Hedefleri	54
Şekil 1.5. Sürdürülebilirliğe Katkısı Bakımından Kompakt Kentler	60
Şekil 1.6. Akıllı Kentin Özellikleri ve Temel Faktörleri	62

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. Atlantik Bahçeşehir yerleşmesine ait genel görünüm.....	104
Görsel 3.2. Atlantik Bahçeşehir yerleşmesi tarihi Lichtburg Tiyatrosu Dış Görünüşü.....	104
Görsel 3.3. Almanya Freiburg Stadthaus M1	106
Görsel 3.4. İzlanda Reykjavik Harpa Konser Salonu	107
Görsel 3.5. Sino-Singapore Tianjin Eko-kenti	108
Görsel 3.6. Dünyanın En Büyük Rüzgâr Türbini MySE 16.0-242	108
Görsel 3.7. Danimarka Kalundborg Eko-Endüstri Parkı	109
Görsel 3.8. Kanada Vancouver York House Senior School	112
Görsel 3.9. İngiltere Londra Bedzed Bill Dunster Konut Projesi Örneği	113
Görsel 3.10. Dünya Kentlerinden Yeşil Alan Örnekleri	113
Görsel 3.11. Avustralya Melbourne Kent Konseyi Binası	114
Görsel 3.12. “Reichstag Alman parlamento Binası” (sol) ve “Freiburg Belediyesi Teknik İşler Binası” (sağ)	116
Görsel 3.13. Bursa Nilüfer Eko-kenti	119
Görsel 3.14. Malatya Büyükşehir Belediyesi Trambüs Projesi	121
Görsel 3.15. Ankara Büyükşehir Belediyesi Elektrikli Otobüsler	122
Görsel 3.16. Belediyelerde Fotovoltaik Yenilenebilir Enerji Kullanım Örnekleri	125

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CO ₂	: Karbondioksit
CSD	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (United Nations The Commission on Sustainable Development)
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇEP	: Çevre Eylem Programı
DESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü (United Nations Department of Economic and Social Affairs)
DKS	: Dünya Koruma Stratejisi
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (United Nations Economic and Social Council)
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
GEF	: Küresel Çevre Fonu (The Global Environment Facility)
ICPD	: Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansı (International Conference on Population and Development)
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (International Fund for Agricultural Development)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IUCN	: Uluslararası Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature)
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KENTGES	: Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
kWh	: Kilowatt saat
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development)

PV	: Fotovoltaik Paneller
SK	: Sürdürülebilir Kalkınma
SOY	: Sürdürülebilir Orman Yönetimi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on the Environment and Development)
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme)
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (United Nations Population Fund)
UN-Habitat	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (United Nations Human Settlements Programme)
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Acil Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (United Nations Industrial Development Organization)
UNMD	: Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi (United Nations Millennium Declaration)
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development)
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
WSSCC	: Su Temini ve Sanitasyon İşbirliği Konseyi (Water Supply and Sanitation Collaborative Council)

- WSSD : Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (World Summit on Sustainable Development)
- WTO : Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)
- WUF : Dünya Kentsel Forumu (The World Urban Forum)
- YG-21 : Yerel Gündem 21
- YKY : Yeni Kamu Yönetimi

GİRİŞ

Kentler, iktisadi ve toplumsal dinamiklerin gerçekleştiği, küresel popülasyonun yarısından çoğunun hayatını sürdürdüğü bir mekân olması ve çevresel problemlerin de merkezinde yer alması sebebiyle sürdürülebilirliğin sağlanması ve hızla çözüm üretilmesi bakımından büyük önem arz eden mekânlardır (Tosun, 2017:170). Kentler, doğal kaynakları büyük ölçüde tüketen, kirlilik ve atık sorununu ortaya çıkaran mekânlar olmaları dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramının büyük önem arz ettiği yaşam alanları olarak karşımıza çıkar (Karakuzulu, 2010).

Hava kalitesindeki değişimlerden kentsel ısı adalarının oluşumuna, erozyon ve çevre kalitesindeki değişimlerden kirliliğe, su kaynaklarındaki etkilerinden ekosisteme yönelik etkilerine kadar kentleşme, çevreye yönelik birçok etkide bulunmaktadır (Uttara vd., 2012:1638-1640). Kentlerin dünya enerjisinin %70'ini kullanarak karbon salınımının %80'inden çoğunu oluşturması, hayat biçimlerinde ve harcama alışkanlıklarında devam eden değişim, doğanın bilinçsizce tahrip edilmesi, kentsel rantın oluşması, çarpık kentleşme ve kent içi suçluluk oranlarında ortaya çıkan artış, sürdürülebilir kent anlayışının geliştirilmesi bakımından önemli sebepler olarak belirginlik kazanmaktadır.

18.yy'da Batı ülkelerinde Sanayi İnkılabı ve devamında gerçekleşen gelişmelerle birlikte kentleşme ve ekonomik kalkınma beraber ilerlemiş, kentlere yapılan devasa göçlerle birlikte tabiat tükenmeyen bir merkez şeklinde algılanmıştır. Bahsi geçen anlayış, II. Dünya Savaşı ile birlikte evrensel bir görünüm kazanmış, çevre kirliliği ve yoğun kentleşme artmaya devam ederken, tarımsal üretim ve doğal çevresel ortam hızla azalmaya başlamıştır (Kaya ve Susan, 2020:912). Günümüzde ise küresel ölçekte kentleşme oranlarının üst düzeyde seyrettiği ve giderek artmaya devam ettiği görülmektedir (Tuğaç, 2019:986). Kent yaşantısının biçim değiştirmesi ve kentleşme oranının hızla artması ile birlikte trafik, ulaşım, eğitim, sağlık, enerji, çevre, kirlilik, güvenlik ve sosyal konularda birtakım sorunlar da baş göstermiştir (Çelikyay, 2008:1321).

Sürdürülebilir kent konusunda tam olarak belirlenmiş bir tanım olmamakla birlikte çevresel, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel amaçların sürdürülebilir kentleşmeyi tanımlayan önemli unsurlar olduğu belirtilmelidir (Satterthwaite, 1997:1668).

Eke (2000) sürdürülebilir kentleri “süreklilik içinde değişimi algılayarak sosyo-eko-politik çıkarların ekosistemler, yaşanabilirlik, erişilebilirlik ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kentler” biçimde tanımlar. Bu noktada ulaşılabilirlik, eşitlik, katılım, kentlinin çevresel, sosyo-ekonomik ve kültürel gereksinimlerinin karşılanabilmesini içeren “yaşanabilirlik” kavramı ile sürdürülebilirliğin beraber ele alınması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır (Altuntaş, 2012:139).

Kentleşmenin sürdürülebilir değeri yaşam kalitesi ve refahı artırmaktadır. Planlı kentleşme, çevresel sürdürülebilirlik ve kentlerde dayanıklılık geliştirmek bakımından birçok fırsat sunmaktadır (UN-Habitat, 2020).

Yaşanabilir kenti hayata geçirebilmek bakımından kentsel tasarım, ulaşım, enerji, su kullanımı gibi konulardaki sürdürülebilirliğin sağlanmasını ve kent ile doğal çevre arasında dengenin sağlanması noktasında bütün unsurların sağlanması konusunu işaret eder (Akyıldız, 2020:190). Atık yönetimi, toplu taşıma, arazi kullanımı planlaması gibi yöntemlerle sürdürülebilir ekonomiyi ve kaliteli yaşam ortamını sağlamaya yönelik kent görünürlük kazanacaktır (Tosun, 2017:170). Sürdürülebilir kentin oluşturulması bakımından yerel yönetimlerin çevre yönetimi değerine sahip olmaları önem taşır. İnsanın günlük yaşamı ile ilgili ihtiyaçlarının çoğunun yerel yönetimlerce karşılanması dolayısıyla insana yakışır bir yaşam standartlarının oluşturulması, çevre yönetiminin önleyici, onarıcı ve geliştirici politikalarının devreye sokulması gibi konularda yerel yönetimler doğrudan sorumluluk almalıdır (Geray, 1998:58).

Kentlerin sürdürülebilirliği konusu yeni düzenlemeleri ve dönüşümleri gerektiren bir konudur. Bu bakımdan yerel boyutta ortaya çıkan ve çıkma ihtimali olan çevresel, ekonomik ve sosyal sorunlara kaynağında çözüm bulmak adına yerel mekanizmaların devrede olması büyük önem arz eder. Bu bakımdan küresel çapta sürdürülebilir kent çalışmalarında yerel düzeyde hizmet algısının egemen olması gerekmektedir.

Gerek uluslararası platformlarda gerçekleştirilen çalışmalar, gerekse kanunlarda ve mevzuatlarda çevreye, sürdürülebilirliğe ve kentsel gelişime yönelik tanımlamalar ve hedeflemeler, teorik olarak yer almakla birlikte çoğunlukla uygulama alanı bulamamaktadır. Bununla birlikte literatürde sürdürülebilirliğe yönelik mimari yenileme-koruma-gelişim, yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi ve doğanın korunması biçiminde birtakım çalışmalar yer almakla birlikte, sürdürülebilirliğin sosyal ve kültürel kapsamına yönelik çalışmalar eksik kalmaktadır. Kentsel sürdürülebilirliğin etkin bir parçası olarak sosyal sürdürülebilirlik unsuruna ilişkin çalışmalarının eksik kalışı, bu alanda

gelişmelerin sağlanması ve verimli yürütülebilmesinde önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yerel yönetimler kent içi sosyal sürdürülebilirlik başta olmak üzere iktisadi ve çevresel sürdürülebilirlik konuları bakımından da etkin bir konuma sahip kuruluşlardır. Yerel yönetimlerin kentsel uygulamalar ve karar mekanizmalarında geri planda kalması ve sürdürülebilir uygulamalarda merkezi otoritelere kıyasla “figüran” bir rolde yer alması kentsel gelişimin sağlanması bakımından önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tez çalışmasında, daha çok iktisadi ve çevresel çalışmalar yönünden ele alınan “sürdürülebilir kentleşme” olgusunun yerel yönetimler kapsamında sahip olduğu önem ve kamu yönetiminin geçirdiği dönüşümler çerçevesinde görünüş biçiminin değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliğe yerel yönetimler boyutunda dikkat çekilmesi söz konusudur. Bu tezde elde edilen bulgular üzerinden yerel yönetimlerin çevresel, sosyal ve ekonomik açılardan kentsel sürdürülebilir kalkınma noktasında sahip olduğu görev ve sorumlulukların içeriği tartışılarak sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanması noktasında yerel yönetimlerin bulunması gereken konumun ve değerinin artırılmasının önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın konusu ve önemi: “Sürdürülebilir kentleşme” olgusunun gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin sahip olduğu yetkinliğin ortaya konulması ve yerel düzeyde kentsel sürdürülebilirliğin içeriğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Çalışma ile sürdürülebilirlik konusuna “kamu yönetimi” perspektifinden yaklaşılmakta ve sürdürülebilirliğin yerel vasıtalarla doğrudan gerçekleştirilmesi amacını öne sürmektedir. Çalışma, yerel yönetimlerin kentsel sürdürülebilirlik noktasında önemini ön plana çıkarmayı amaçlamakta, bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalara yol gösterici olmayı hedeflemektedir.

Hipotezi: Yerel otoritelerin küresel düzeyde gerçekleşen sürdürülebilirliğe ve kentleşmenin sürdürülebilirlik boyutuna katılımında yer aldığı konumun etkin bir biçimde değiştiği ve sürdürülebilir kentleşme bakımından öneminin arttığı üzerinedir.

Araştırma Yöntemi: “Sürdürülebilirlik”, “kentsel gelişim” ve “yerel çalışmalar” kapsamında gerçekleştirilen araştırma ve bulgular üzerinden literatür incelemesi gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kent modellemelerine yönelik olarak Dünya’ dan ve Türkiye’ den kent modelleri ele alınmış, elde edilen bulgular üzerinden yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentleşmeye yönelik katkısı değerlendirilerek değişen rolü ele alınmıştır.

Birinci bölümde; sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramsal olarak ele alınarak sürdürülebilir kalkınmanın üç temel sacayağı üzerinde açıklamalar yapılmış, sürdürülebilir kalkınmanın gelişim sürecine işaret eden tarihsel arka plan aktarılarak sürdürülebilirlik-kent arasındaki ilişki ve kentsel tasarımlarda sürdürülebilirliği sağlama yöntemleri ve kent modellerinin içeriği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde; yerel yönetimler ve sürdürülebilir kent oluşum ilişkisi kapsamında yeni kamu yönetimi anlayışında yaşanan dönüşümler çerçevesinde, çevreye duyarlı yönetim anlayışının gelişimi ve yerel yönetimlere yansımaları belirtilerek yerel yönetimlerin ekolojik, çevresel, sosyal ve ekonomik gelişimi sağlamaya yönelik görev ve sorumlulukları açıklanarak, sürdürülebilir çevreye ve Yerel Gündem 21'e yönelik sahip olduğu ilke ve çalışma içerikleri belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde; eko-kent ve akıllı kentsel modellere yönelik gelişmeler başta olmak üzere çevreyi ve yerel toplulukları koruma ve sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik yenilenebilir enerji, atık ve su yönetimi, ekonomik tasarrufun sağlanması, kentsel yaşamı kolaylaştırıcı teknolojik uygulamalar vb. konular bakımından dünyada ve Türkiye'de hayata geçirilen çalışmalar aktarılarak yerel yönetimlerin bu çalışmaların gerçekleştirilmesi noktasında katkıları ve önemi ifade edilmiştir.

Sonuç bölümünde; sürdürülebilir kentleşme bakımından yerel yönetimlerin sahip olması gereken görev ve sorumlulukların içeriği üzerine değerlendirmeler yapılarak, üçüncü bölümde ele alınan kent modelleme örnekleri üzerinden sürdürülebilir kent modellerinin Doğu ve Batı ülkelerindeki görünümüne yönelik yapılan kıyaslamalarla yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentleşmeye yönelik aldığı konum üzerine açıklamalar gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME

Sürdürülebilirlik olgusu, içeriği, artan önemi ve hakkında gerçekleştirilen çalışmalarla gün geçtikçe birçok alanda ön plana çıkmaktadır. Tanımı, tarihsel önemi ve kentsel alanda yaşadığı dönüşüm ile birlikte sürdürülebilirlik olgusu iktisattan mimariye, kamu yönetiminden kültürel ve çevresel çalışmalara kadar birçok alanda etkinliğini korumaktadır. Çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları ile sürdürülebilirliğin, kentleşme ve kentsel yaşam kalitesi bakımından önemi yadsınamayacak boyuttadır. Sürdürülebilirlik bu yönleriyle tarihsel bakımdan önemli değişimler geçirmiş ve kentsel çalışmalara konu olmuştur.

1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik, çevre, insan ve gelecek kuşaklar arasındaki ilişkinin ifade edilmesi bakımından yeni bir kavram olarak karşımıza çıkar (Güner, 2020). Özellikle İkinci Sanayi Devrimi'nden itibaren insanlığın kapitalist hedefleri doğrultusunda doğaya müdahalelerinin yoğun bir biçimde artması ve bunun sonucunda insan-doğa dengesinin önemli ölçüde bozulması ile o zamana kadar yegâne hedef olarak görülen ekonomik kalkınma anlayışında önemli değişimler yaşanmıştır (Turgut, 2006:702).

Sürdürülebilir kalkınma fikri, 1713'te Carlowitz tarafından kaleme alınan orman bilimleri hakkında kaleme aldığı kitabı ile görünürlük kazanmış, 1800'lerin başında iktisatçı Thomas Malthus, sınırlı kaynaklarla artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanamayacağını ifade etmiştir (Gedik, 2020:199). Sürdürülebilirlik kavramı, 19.yüzyıl (yy.) başlarında somut olarak ele alınmaya başlanmış ve "tarım, ormanlar ve balıkçılık" gibi yenilenebilir kaynaklar bakımından görünüm kazanmıştır (Seydioğulları, 2013:20). 1804'te Arthur Young tarafından kaleme alınan "*General View of Agriculture of Hertfordshire*" (Hertfordshire Tarımına Genel Bakış) adlı eserde tarım ve sürdürülebilirlik korelasyonu ifade edilmiştir (Tosun, 2017:171). Bu bakımdan kavramın, iktisat, işletme, çevre bilimi, siyaset, sosyal adalet, hukuk gibi birçok alanı içinde barındırdığı görülmektedir. Ekonomi açısından değerlendirildiğinde ise kavram, Neo-klasik teoride yer alan "*refah maksimizasyonu*" olarak ele alınabilmektedir (Seydioğulları, 2013:20). Sürdürülebilirlik, bir denge durumunu ifaden ve minimum zararı hedefleyen devamlı bir süreci ifade eder (Güner, 2020).

19.yy'da kömür kaynaklarının tükenebileceği yönünde endişeler artmış, 1866'da W. Stanley Jevons tarafından israfa sebep olan kömür tüketiminin değişmemesi durumunda İngiliz kömür rezervlerinin kalmayacağı görüşü ortaya konulmuştur. Alfred Russell Wallace 1898 tarihli "*The Wonderful Century*" kitabında dünyanın yağmalanması üzerine bir bölüm kaleme almış ve yağmur ormanlarının yok edilmesi ve kömür, petrol, gaz ve minerallerin sınırsızca çıkarılmasının gelecek kuşaklar için büyük bir kötülük olduğunu belirtmiştir (Gedik, 2020:199).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Rachel Carson 1962 yılında gerçekleştirdiği "Silent Spring" (Sessiz Bahar) isimli çalışmada tarımda kullanılan böcek ilaçlarının tahribatını konu almıştır (Bozlağan, 2010:1019). Bu çalışma, kontrolsüz teknoloji ve insanın doğaya verdiği zararı konu alması bakımından dünyada çevrecilik bakımından büyük bir önem arz etmiştir (Gedik, 2020:199).

1960'lı yıllara kadar kalkınmanın çevresel düzeyde olumsuz etki ve tahribatlarına kalkınmanın bir gerekliliği gözüyle bakılmış ve bu konuda herhangi bir girişimde bulunulmamıştır (Kaypak, 2011:23). II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve tüketimin ön planda olduğu kalkınma anlayışının ardından 1960'lı yılların sonuna gelindiğinde bu kalkınma biçiminin ekolojik dengelerde olumsuzluklar meydana getirdiği anlaşılacak çevrenin kalkınmanın bir unsuru olması gerekliliğine dayanarak çevre ve ekoloji hareketi baş göstermiş, 1970'li yıllara gelindiğinde bu hareket uluslararası boyuta ulaşmıştır (Özmehmet, 2008:2-5). Bu dönemde, insanlığın kendi sonunu getirmemesinin tek yolunun sosyal, ekonomik ve çevresel gelişimi destekleyen ekolojik çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki dengenin korunması olduğu görülmüş ve sürdürülebilirlik adına birtakım mekanizmalar oluşturulmuştur. Bu mekanizmalar üç ilke olarak ele alınabilir (Akgül, 2010:142);

- i) "yerinden" mekanizmalar yoluyla kirlilikle mücadele, çevrenin korunması ve "sürdürülebilir kalkınma kavramının" uygulamaya konulmasının mümkün olması,
- ii) ekolojik çevrenin büyük ölçüde katılımcılık içeren bir saha olması,
- iii) çevresel koruma düşüncesinin toplumsallaşma, doğrudan katılım, demokratikleşme ve kentsel hakların korunması ilkeleri ile birlikte ele alınması gerektiğinin kabulü

1970'li yıllar boyunca sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çalışmalar sürmüş olmakla birlikte 1972'de "Roma kulübü" vasıtasıyla ortaya konulan "Büyümenin

Sınırları” çalışması ile çevre-toplum-iktisat dengesine yönelik sürdürülebilir kalkınmanın farklı bir boyutta ele alındığı görülmüştür (Seydioğulları, 2013:21). Enerji üretim teknolojilerinde belirginlik kazanan gelişmelerle birlikte yenilenebilirlik ve sürdürülebilirlik kavramları üzerinde eğilimler baş göstermiştir. Yenilenebilir enerji konusu, ekonomik sebepler dışında sürdürülebilir kalkınma ve küresel ısınma ve iklim değişikliği konuları bakımından önem arz eder. “1973 Petrol Krizi”, enerji kaynakları bakımından tereddüt oluşturarak yenilebilir kaynaklara yönelimi artırmıştır. Bununla birlikte 90’lı yıllarda çevre bilinci anlayışı görünürlük kazanmış ve geleneksel enerji üretim ve tüketim kalıplarının yerine yenilenebilir “temiz enerji” kullanımına olan ilgi artmıştır (Seydioğulları, 2013:20).

“Sürdürülebilir kalkınma” (SK) resmi anlamda ilk kez “Uluslararası Doğal Kaynakları Koruma Birliği”nce (IUCN) 1980’de beyan edilen “Dünya Korumacılığı Stratejisi” ve 1987 tarihli “Brundtland Raporu” ile ortaya konulmuştur (Yaylı, 2012:156). Brundtland Raporunda, 1960’ların kalkınmacı görüşü ile 1970’lerin çevreci görüşü aynı potada eritilerek sürdürülebilir kalkınma fikri ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Bozlağan, 2010:1019).

1980’li yıllarla birlikte, kalkınmanın çevre eksenli bir yaklaşım geliştirmesi üzerine, başta gelişmiş ülkeler tarafından SK anlayışı oluşturulmaya başlanmıştır. Bu anlayış, çevre korumanın ötesinde özellikle yenilenebilir kaynaklar başta olmak üzere kaynakların korunması ve geliştirilmesine dayanan daha geniş kapsamlı bir altyapıya sahiptir. Gelişme, doğal ve insan yapısı sistemlerin kapasitesini aşmadığı ölçüde mümkün olabilmektedir (Yaylı, 2012:155).

Sürdürülebilir büyüme ifadesi yerine sürdürülebilir kalkınma ifadesini kullanılmak daha yerinde olacaktır. Çünkü büyüme ve kalkınma kavramları aşağıdaki özelliklere sahiptir (Turgut, 2006:703):

- i) Büyümenin ekonomik niteliği baskındır ve daha çok sayısal göstergelere dayanır; kalkınma kavramı ise büyümenin yanında sosyal ve kültürel niteliklere sahiptir ve niteliksel göstergeleri de içeren kapsamlı bir kavramdır.
- ii) Büyüme ile hem çevresel olumsuzluklar devam etmekte hem de büyümenin mutlaka kalkınmayı ortaya çıkardığı görülmemektedir.

Kalkınmanın sınırlarının ne olması gerektiği ya da çevresel kaynakların ne ölçüde tüketilebileceği yönünde konular ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıkları çoğaltması sebebiyle kalkınma

hızının azaltılmasının da kesin bir çözüm olmadığı ortadadır (Yaylı, 2012:163). Bununla birlikte gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler birtakım yapısal değişiklikler yapmaya ve uluslararası mekanizmalar yoluyla çözümler aramaya başlamışlardır (Seydioğulları, 2013:20).

SK, çevre koruma politikası bakımından hem ulusal hem de uluslararası alanda vazgeçilmez bir öneme sahip olmakla birlikte, içinde farklı tür yorumlamalar ve tartışmaları barındırması sebebiyle üzerinde net ve kesin bir tanımlamaya gidilmesi zordur. Bununla birlikte ilk evrensel tanımının “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland) raporunda yer aldığını söyleyebilmekteyiz. Tanım raporda şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: *“bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılayan kalkınma”* (Turgut, 2006:701-703).

Kavramın o zamandan itibaren yaygın kullanımında genellikle sürdürülebilir kalkınmanın üç yönünün tanınması söz konusudur (Haris, 2000:25);

- i) **Ekonomik:** Ekonomik olarak sürdürülebilir bir sistem, devamlı bir biçimde mal ve hizmet oluşturabilmeli, devleti ve dış borcu kontrol edilebilir seviyelerde devam ettirebilmeli ve tarımsal veya sınai üretimi zayıflatan yoğun sektörel istikrarsızlıklardan korunabilmelidir.
- ii) **Çevresel:** Ekolojik olarak sürdürülebilir bir yapı, yenilenebilir kaynak sistemlerinin yoğun kullanımından kaçınarak ve yenilenemeyen kaynakları sadece yeterli yerine koyma durumları gerçekleştiği oranda kullanarak istikrarlı bir kaynak tabanı temin etmelidir. Buna biyo-çeşitliliğin, yüksek oranda istikrarın ve genelde iktisadi kaynaklar olarak sınıflandırılmayan başka “biyotik toplum” fonksiyonlarının korunması dahildir.
- iii) **Sosyal:** Sosyal bakımdan sürdürülebilir bir yapı, dağılımsal eşitliği, sağlık ve eğitimi kapsayan yeterli toplumsal hizmetlerin sağlanmasını, cinsiyet eşitliğini, politik hesap verebilirliği ve katılımı temin etmelidir.

Her toplumda ve ekolojik çevrede baş gösteren sorunların farklılık arz etmeleri dolayısıyla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konuları da farklı gelişimler izlemiştir; bunun bir sonucu olarak sürdürülebilir kalkınma ile ilgili tek bir tanımın yapılabilmesi de güçleşmektedir (Akgül, 2010:143).

“Kentbilim Terimleri Sözlüğü”nde sürdürülebilir kalkınma, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü

ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özveride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” biçiminde ifade edilmiştir (Keleş, 1998:112). SK'nın bir diğer sözlük anlamı da “bir kaynağın, tüketilmemek, bitirilmemek ve sonsuza kadar yok edilmemek üzere işlenme ve/ veya kullanılma yöntemi” olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle sürdürülebilirliğin, ekonomi, üretim, teknoloji, planlama gibi önemli süreçlerin oluşturulması bakımından oldukça büyük bir değere sahip olduğu görülmektedir (Akgül, 2010:143). Bir başka sürdürülebilirlik görüşüne göre ise “ekonomik çeşitlilik yaratmak, sağlıklı çevreler oluşturmak ve bunları devamlı kılmak, sağlıklı toplumlar yaratmak ve yerel gereksinimleri karşılamak üzere yeni yöntemler aramak gerekmektedir” (Akgül, 2010:143).

Tıraş'a göre (2011:59) sürdürülebilirlik “toplumun sosyal, kültürel, bilimsel, doğal ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı kullanılmasını sağlayan ve buna saygı duyma temelinde sosyal bir bakış açısı oluşturan katılımcı bir süreç” tir. Ruckelshaus (1989), sürdürülebilirliği “ekolojinin en geniş sınırları içinde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın karşılıklı etkileşim ile sağlanacağı ve zaman içinde korunacağı doktrin” olarak tanımlarken; Gilman (1992), “toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin ana kaynakları tüketmeden belirsiz bir geleceğe dek işlevini sürdürmesi” olarak ifade etmiştir. Hart (1999)'a göre, iktisat toplumun içinde, toplum da iktisat ve çevrenin içinde yer almaktadır. Bu sebeple sürdürülebilirlik kavramını elde etmenin yöntemi, çevre, ekonomi ve toplumun bir bütün olarak ele alındığı planlar geliştirmektir (Seydioğulları, 2013:20).

OECD'nin, “Sürdürülebilir Kalkınma Stratejileri” adlı raporunda (2001); *“Sürdürülebilir kalkınma, günümüz kuşaklarının gereksinimlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasında ödün verilmeden gerçekleştirilmesidir”*. Yine, 1983 tarihli T.C. Çevre Kanunu'nda sürdürülebilir kalkınma; “bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişme” biçiminde tanımlanırken; sürdürülebilir çevre; “gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fiziki vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi süreci” olarak ifade edilmiştir.

Sürdürülebilirlik bakımından iki konu söz konusudur (Tekeli, 2001):

- Sürdürülebilir bir toplum olarak evrimsel gelişim mümkündür.
- Farklı özelliklere sahip hep toplumda sürdürülebilirlik farklı biçimde gerçekleştirilebilir.

Sürdürülebilir gelişme bir uzlaşmayı, denge arayışını içermektedir. Bu uzlaşma, “*yaşam kalitesi*” kavramı ile ilgilidir (Turgut, 2006:703). Bununla birlikte sürdürülebilirliğin uygulamaya dökülebilmesindeki en temel yol, sosyo-ekonomik sistemi temsil eden toplum ile çevre arasındaki ilişkinin sağlıklı kurulmasıdır. Buna göre nüfus, teknoloji, refah düzeyi ve tüketim kalıplarını içeren değişkenler belirli düzeylerde kalmalıdır. Değişkenlerin çevresel sisteme yönelik etkileri ne kadar yüksekse o kadar ekolojik sürdürülebilirlik risk altında olacaktır (Tekeli, 2001).

Sürdürülebilirlik bakımından araştırma ve yenilik faaliyetleri de oldukça önem taşır. “Avrupa çevre araştırma ve yenilik politikası”, “yeşil ekonomi” ve “yeşil toplum”a geçişi içeren yenilik faaliyeti çalışmaları ve Horizon 2020 programı tarafından finansal yönden desteklenmesi bu konuda önemli bir örnek teşkil eder (Güner, 2020).

1.1.1. Sürdürülebilir kalkınmanın kapsamı

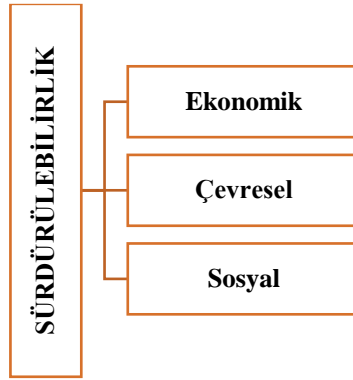
SK, birbirini tamamlayan ve birbirini dengelemesi gerekli olan çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç boyutlu bir yapıyı ifade eder ve bu boyutlar ile bütünsel bir özelliğe sahip olmalıdır (Seydioğulları, 2013:19). *Sürdürülebilirlik* kavramı, insan-ekosistem dengesinin (homoestaz) oluşturulduğu nihai sonucu ifade ederken; *sürdürülebilir kalkınma* kavramı, bu sonuca ulaşmayı sağlayan bütünsel yaklaşım ve zamansal süreçlerdir (Güner, 2020).

Oktay’a göre (2005:58-59) sürdürülebilir kalkınma “...atık ve kirliliği sınırlandırarak, dezavantajlı insanların durumunu iyileştirerek, doğal kaynakları koruyarak, kişiler arasında değerli bağlantılar kurarak, yardımlaşma ve faydaya önem vererek ve ekonomileri yeniden canlandırmak için yerel varlıkları geliştirerek, tüm insanlar için yaşam kalitesini artırmak üzere ortaya konulmuş çok boyutlu bir yöntem” dir. Bu görüş Selman’ın (1996) ortaya koyduğu sürdürülebilirlik bakımından şu üç ilke ile temellendirilmiştir (Akgül, 2010:144):

- i) “Etkin kaynak yönetimine olan ihtiyaç (etkin enerji kullanımını beraberinde getirir),

- ii) İnsani ve doğal sistemlerin temel ilkeleri arasında ve içinde uyumlu ilişkilere olan gereksinim (yenilenebilir kaynak kullanımına geçişi beraberinde getirir),
- iii) Tutum ve davranışlarda radikal değişiklikleri yürürlüğe koyma”

Sürdürülebilirlik bakımından ekonominin yanı sıra siyaset, kültür, hukuk ve teknoloji konularında belirgin dönüşümler gereklidir (Şekerci ve Sayın, 2021:290). Sürdürülebilir ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortaya konulan bu görüşlerden hareketle sürdürülebilirliğin “çevresel, ekonomik ve sosyal” olmak üzere üç temel konu üzerine kurulduğu söylenebilir (Akgül, 2010:143-145).

Şekil 1.1. Sürdürülebilirliğin Üç Ana Kaynağı¹

Ekonomik sürdürülebilirlik, sermayenin devamlılığını; çevresel sürdürülebilirlik doğal sermayenin korunmasını; sosyal sürdürülebilirlik ise şefkat, alçakgönüllülük gibi manevi konular ile toplumsal sermaye ilkelerini ele alır. Kentlerin ekonomik, çevresel ve sosyal bakımından sürdürülebilir olmaları önemlidir (Gök ve Yiğit, 2017:255).

Tablo 1.1. Sürdürülebilirliğin Boyutları²

Ekonomik	Çevresel	Sosyal
*"Milletlerarası nesiller boyu adaletin teşvik edilmesi *Değiş-tokuşta haksızlıktan kaçınılması	*"Doğadaki ekolojik çeşitliliğin korunması *Doğal kaynakların korunması *Yenilenebilir ürünlerin sürdürülebilir kullanımı"	*"İnsani yaşam standardının yüksek tutulması *Milletlerarası sosyal eşitliğin desteklenmesi

¹“U. Akgül (2010). *Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı*. Antropoloji, s.146.”

²“U. Güner (2020). *Çevresel sürdürülebilirlik*.”

<p>*Adaletli gelir dağılımının sağlanması”</p> <p>*”Haksız fiyatlandırmadan kaçınılması</p> <p>*Yatırım politikalarının etik olmasına özen gösterilmesi</p> <p>*Maliyet girdi ve çıktılarının eşit dağıtılması</p> <p>*Yerel ekonomilerin desteklenmesi”</p>	<p>*”Doğadaki canlılara ve çevreye verilen zararın en aza indirgenmesi</p> <p>*Kültürel ve tarihi mirasların korunması”</p>	<p>*Toplumlarda kültürel ve sosyal bütünlük sağlanması”</p> <p>*”Kişi özlük haklarının ve özgürlük değerlerinin artırılması</p> <p>*Bireylerden topluma, toplumdaki uluslararası kadar tüm insanların sürdürülebilirlik faaliyetlerine katılıma teşvik edilmesi</p> <p>*Fayda artırımı için halkın bilinçlendirilmesi ve fırsatların öngörülmesi”</p>
--	---	---

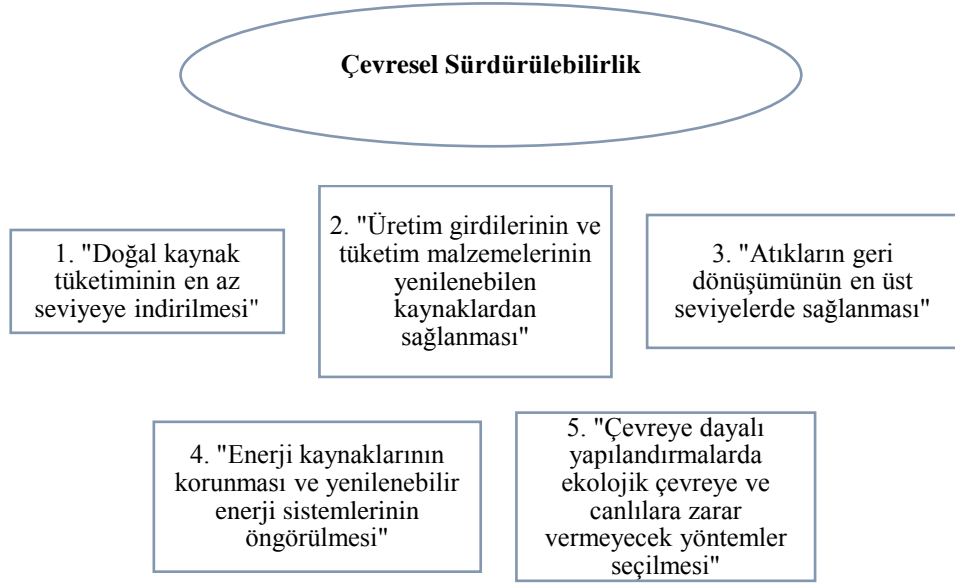
Tablo 1.1. (Devam) *Sürdürülebilirliğin Boyutları*

1.1.1.1. Çevresel boyut

Sürdürülebilir kalkınma, iktisat ile doğa arasındaki köprüdür (Güner, 2020). Sahip olduğu refah ve ekonomik büyüme vurgusuyla özellikle çevresel (ekolojik) sürdürülebilirliğin diğer alanlarla iç içe geçmesi sebebiyle sürdürülebilirliğin çevresel boyutu oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çevresel sürdürülebilirlikte çevresel hizmet kapasitesinin korunması, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği sağlamanın yoludur. Çevresel sürdürülebilirlik sosyal sürdürülebilirliğin ön şartıdır. Çevresel sürdürülebilirlik “İnsan topluluklarının ihtiyaçlarının ekosistemin bu hizmetleri yeniden üretme kapasitesini aşmadan ve de biyolojik çeşitliliğe zarar vermeden karşılanmasına imkân tanıyan bir denge, direniş ve karşılıklı bağlılık durumu” biçiminde ifade edilebilir (Gök ve Yiğit, 2017:255).

Çevre ve kalkınma bakımından günümüz teknoloji sistemleri ve modelleri ile ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması mümkün görünmemektedir. Bu sebeple doğal kaynakların mevcut durumunun korunması bakımından sağlanması gereken sürdürülebilir çözümün, az gelişmiş ülkelerin kalkınma düzeylerinin de hesaba katılarak gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Tuncer, 1976:23).

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması adına beş faktörün gerçekleştirilmesi önem taşır (Güner, 2020).

Şekil 1.2. Çevresel Sürdürülebilirliğin Koşulları³

Sürdürülebilir kalkınma politikası birtakım ilkelere dayanmaktadır. Bunlar (Güzel, 2001:1);

- i) **Kirleten öder ilkesi:** Bu ilke, kirletenin çevrenin makul bir konuma getirilmesi bakımından tüm himaye ve hâkimiyet giderlerini mali bakımdan üstlenmesini içerir.
- ii) **Kullanan öder ilkesi:** Doğal kaynağın fiyatının, kullanımı, dönüştürülmesi ve alternatif maliyetleri dâhil olarak tüm maliyeti yansıtmaması gerektiğini savunan kaynak fiyatlandırması yöntemidir.
- iii) **İhtiyat ilkesi:** Çevre politikalarının, sürdürülebilir kalkınma politikalarının sağlanması bakımından henüz çevresel zarar tehdidi ortaya çıkmadan, öngörülere dayanan önlemlere sahip olması gerekliliğidir.
- iv) **Yerellik ilkesi:** Çevre korumasına yönelik uygulanacak politikalar, yerel sorunların çözülmesi, katılımın artırılması ve yerel mercilerce sorunun çözümüne yönelik çalışmayı içerir.

³ "Güner, a.g.k., 2020"

Moldan ve arkadaşları (2012) çevresel sürdürülebilirliği temel ilkelerini şu şekilde belirtmiştir (Gedik, 2020:210):

- *“Doğal kaynakların verimli yönetimi ile ekosistemlerin bütünlüğünü korumak,*
- *Karar alma için bilgileri iyileştirmek (göstergeler yoluyla ilerlemeyi ölçme),*
- *Sosyal ve çevresel ara yüz (yaşam kalitesini artırmak),*
- *Küresel çevresel bağlılık (yönetişimin ve işbirliğinin geliştirilmesi),*
- *Geri dönüşüme önem vermek,*
- *Tehlikeli ve kirletici maddelerin çevreye salınımını önlemek,*
- *Yenilenemez kaynakları verimli kullanmak (yenilenebilir kaynaklarla ikame edilmeli),*
- *Uzun vadeli perspektif (belirlenmiş herhangi bir zaman sınırı olmaksızın),*
- *Geri bildirimleri dikkate almak,*
- *Farklı ölçeklere önem vermek (zaman ve mekânda),*
- *Esneklik (değişen bir duruma tepki verme, yaparak öğrenme,*
- *Doğaya ve biyolojik çeşitliliğe saygı”*

Çevre faktörünün kalkınmaya entegrasyonu büyük önem taşımaktadır. Bu entegrasyonun gerçekleştirilmesinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) en önemli araçlardan birisidir. ÇED, çevreye olumsuz yönde etki edebilecek ve kamu otoritelerinin kararı ile ilgili olan faaliyetlerin önceden olumsuz yönünü yok etmek ya da etkisini en aza indirmek üzere değerlendirilmesinin yapılması ve gerçekleştirilecek faaliyet izninin bu aşamaları geçtikten sonra verilmesini içeren süreci ifade eder. ÇED’de amaç, faaliyetin sosyo-ekonomik yani kalkınma boyutu ile faaliyetin çevreye getireceği baskı yani çevre boyutunun değerlendirilmesidir. Bu bakımdan ÇED, politika ve planlarla geniş bir biçimde ele alınmalıdır (Turgut, 2006:705).

1990’lı yıllara kadar çevre sorunları işletmeler düzeyinde çevre kavramına yönelik ihmalkâr yaklaşımlar nedeniyle eksik algılanmış, doğanın insan ve işletme faaliyetlerinin çevresini oluşturulduğu gözden kaçırılmıştır. 2000’li yılların başına gelindiğinde ise işletme yöneticilerinin doğal kaynakların verimli kullanımı, kirlilikle mücadele bakımından filtre kullanımı, atıkların geri dönüşümü, yenilenebilirliği ve temiz teknolojilerin kullanımı gibi konularda daha hassas bir anlayışa yöneldikleri görülmeye başlanmıştır. Çevre sorunlarının hızla artması ve sınırlı dünya kaynaklarına varılmaya

yönelik farkındalıkla ekolojik çevreye yönelik bakış açısının geliştirilmesi bakımından işletmelere büyük sorumluluklar düşmektedir (Nemli, 2001:1). Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi bakımından işletmeler bakımından çevre bilinci önem arz etmektedir (Güner, 2020).

Sürdürülebilir kalkınma bakımından ele alınması gereken bir diğer konu da yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve üretime yönelik etkinliklerin ortaya konulabilmesi bakımından enerji kullanımının artmasına yöneliktir. Enerji, ekonomik, çevresel ve sosyal anlamda bütün boyutlarla yakından ilintilidir. Hızla artan nüfus ve ekonomik büyüme amacıyla gitgide artan enerji kullanımı gereksinimini artırmakta, kaynakların yetersizliği ve dönüşüm teknolojilerinin çevrede tahribata yol açması sebebiyle enerji kaynaklarının kullanımında yeni düzenlemeler ve alternatif çözümlerin gerekliliği gündeme gelmektedir. Bu alanda sürdürülebilirliğin sağlanması, kaynakların yeterli olmayacağı ve bu sebeple yenilenebilir kaynakların oluşturulmasının önemi üzerinedir (Seydioğulları, 2013:24).

Ekosistemin temel yapısını ve yaşamı koruyabilme kapasitesini ifade eden “*Resilience*” kavramı; sürdürülebilir tüketimin sağlanması fikri; biyo-temelli üretim ve sürdürülebilir endüstriyel değer yaratmaya yönelik başlatılan “*Endüstri 4.0*”; bir birey, topluluk ya da faaliyetin tükettikleri kaynakları telafi edebilmek adına gerekli olan verimli su ve toprak alanları ile ilişkili olan “*ekolojik ayak izi*”nin azaltılması; üretici ve tüketicilerin kullandığı su miktarı ile ilişkili olan “*su ayak izi*”nin azaltılması ve fosil yakıtların yakılması ve ürün imalatın yok edilmesine kadar geçen süreyi kapsayan “*yaşam döngüsü emisyonları*”nın toplamı ile ifade edebileceğimiz “*karbon ayak izi*”nin azaltılması da çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında büyük önem ifade eden konular arasındadır (Güner, 2020).

1.1.1.2. Ekonomik boyut

Ekonomik sürdürülebilirlik “*gelecekteki ihtiyaçlardan ödün vermeden mevcut tüketim seviyelerini karşılayan bir üretim sistemi*” olarak ifade edilebilir (Gök ve Yiğit, 2017:256). Ekonomik sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması bakımından çevresel değerlerin korunması ve doğal kaynakların yenilenebilirliği önem taşır. Bu bakımdan çevre, ekonominin bir alt kümesi olarak görülmemeli, sınırsız üretimin önüne geçilmelidir (Küçük ve Güneş, 2013:308).

Geleneksel iktisatçılar doğal kaynakların sınırsız olduğunu ve ekonomik büyüme ile paralel olarak düzelme kaydedileceğini savunmuşlardır. Günümüze geldiğinde ise kaynak kullanımı sınırlandırılarak çevresel sürdürülebilirlik doğrultusunda yeni bir ekonomik sistem devreye girmiştir (Gök ve Yiğit, 2017:256). Erken kapitalistleşmiş ülkeler, 1970’li yılların ardından sermaye birikim krizi, yoksulluk ve çevresel bozulmaları içeren “büyüme krizi” ve “piyasa ekonomisi içinde doğa ve ekonomi dengesini sağlamak ve sermaye birikimine yönelik yeni politikalar oluşturmak” olmak üzere iki temel sorunla karşılaştılar. Bunun bakımdan sıfır büyüme veya piyasa ekonomisine dayanmayan yeni yaşam biçimlerine yönelik benimsenen yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Doğayı üretim girdisi olarak gören ve tahrip eden ekonomik büyümeye dayanan refah devleti anlayışının sonucunda ekonomik etkinliklerin çevresel neticelerine eğilen yaklaşımlar görünürlük kazanmıştır (Özlüer, 2007:4-5).

“Yeni ekonomik düzen”, geleneksel iktisat kuramlarının sürdürülebilir gelişme bakımından yetersiz kaldığını ortaya koymuş, bunun yerine “ekolojik iktisat” kavramı devreye girmiştir. Ekolojik iktisatçılardan Daly’e göre “Üretim süreçleri her zaman çevre ile dost olmasa ya da pozitif dışsallık sağlamasa da bu süreçte önemli olan negatif dışsallık maliyetinin, ekosistemde tüketilen kaynakların yenilenme kapasitesini geçmiyor olmasıdır.” (Kuşat, 2013:4905).

Ekonomik sürdürülebilirlik, ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen, sosyal ve doğal sermayenin azalmasına sebep olmayan, minimum kaynak kullanımı, minimum çevresel zararı ve maksimum refahı hedefleyen özellikte olmalıdır. Bu bakımdan işletmelerin iç ve dış etkileri analiz etmeleri büyük önem taşır. Bunun için sürdürülebilirlik yönetimi (Gedik, 2020:210),

- “İşletmelerin finansal performansı”,
- “İşletmelerin maddi olmayan duran varlıkları nasıl yönettiğini”,
- “İşletmelerin ekonomi üzerindeki etkisi”,
- “İşletmelerin sosyal ve çevresel etkileri ve bunları nasıl yönettiği” gibi hususları dikkate almalıdır.

Ekonomik sürdürülebilirlik boyutu bakımından yeşil politikaların temelinde yer alan “yeşil ekonomi” kavramı ele almamız gereken önemli bir konudur. Yeşil ekonomi; “insanın doğa üzerindeki yıkıcı müdahalelerini en aza indirmeyi ve bu sayede dünyadaki canlı yaşamın ve insan uygarlıklarının kalıcı olmasını sağlamayı amaçlayan, ekonomik büyümeye ve kalkınma dogmasını reddeden, <küçük güzeldir> anlayışı çerçevesinde

devasa ölçeklere karşı toprağa yakın, doğayla uyumlu ve insani ölçekte üretim-tüketim ilişkilerini temel alan ekonomik anlayış” olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşım, 2008 yılındaki ekonomik krizle yaygınlaşmaya başlamış, “yeşil” ekoloji fikrini savunan ekonomistler, politikacılar ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından da desteklenmiştir (Aşıcı ve Şahin, 2017:24-30).

Kavramın temelinde sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşma, sürdürülebilir ekonomik zenginliğin sağlama ve doğal kaynakların optimum düzeyde kullanımı yer almaktadır. Bu koşulların sağlanmasında politik düzenlemeler yapılması ve icra edilmesi önem taşımaktadır (Kuşat, 2013:4904).

Tablo 1.2. *Yeşil Ekonominin İçeriği*⁴

Yeşil Ekonominin İçeriği
1. <i>“Yeşil Ekonomi yenilebilir enerji ve organik tarımdan daha fazlasıdır.”</i>
2. <i>“Organik tarım, doğaya ve insan sağlığına zararlı kimyasal ilaç ve gübreler kullanılmadığı, böylece sağlıklı gıda yetiştirilmesini sağladığı için yeşil ekonominin önemli bir unsurudur. Ancak sadece organik üretim yöntemlerinin kullanılması yetmez. Tarımın bir bütün olarak küçük çiftçinin lehine, yerel gıda üretimini özendiren, sürdürülebilir ekolojik-politik anlayış çerçevesinde yapılması gerekir.”</i>
3. <i>Yeşil Ekonomi rüzgâr, dalga ve jeotermal enerji gibi enerji üretimleri için gerekli teknolojinin (türbinler, fotovoltaik paneller vb.) üretilmesinde ve enerji santrallerinin yer seçiminde de doğaya uyum ve sıfır atık anlayışına önem verilmesini gerektirir.</i>
4. <i>Yenilenebilir enerjinin yeşil ekonominin kalbi olabilmesi için sadece üretim biçiminin değil, toplumsal ilişkilerin ve örgütlenişin de yeşil düşüncenin doğaya uyum, doğrudan demokrasi, şiddetsizlik, sosyal adalet gibi ilkeleriyle uyumlu olması gerekir. Yerel halkları yerinden eden, çevre hareketlerinin karşı çıkışını görmezden gelen, tepeden alınan kararlarla yapılan dev yaptırımların üretim biçimi ekolojik görünse de “yeşil” kabul edilmesi mümkün değildir. Sosyal politikalar yeşil ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır (Lawson).</i>
5. <i>“Doğayla uyum içinde enerji ve gıda üretimi dışında da doğayı koruyan, bozulan doğal alanları onaran ve endüstriyel sistemi doğaya uyumlu bir şekilde dönüştüren işler, yeşil ekonominin önemli birer parçasıdır.”</i>

⁴ “A. Aşıcı (2017). *Yeşil ekonomi*. İstanbul:Yeni İnsan Yayınevi Yeşil Politika Serisi, s.25.”

1.1.1.3. Sosyal boyut

Sosyal sürdürülebilirlik, “sivil toplumun uyumlu gelişimine paralel olarak kalkınma ve/veya büyüme, kültürel ve sosyal açıdan farklı grupların uyumlu birlikte yaşayabilmesine yardımcı olan bir ortamın ve aynı zamanda toplumsal entegrasyonun teşvik edilmesine ve nüfusun tüm kesimleri için yaşam kalitesinin iyileştirilmesi” olarak ifade edilebilir (Gök ve Yiğit, 2017:256). Sosyal sürdürülebilirliğin devamlılığı sosyal/kültürel özelliklerin ve çevrenin nasıl korunduğuna ilişkindir. Toplumun bütünlüğü ve ortak hedeflere yönelik çalışma iradesinin korunması önemlidir. Bu bakımdan Moldan (2012)’ın ifadesine göre toplumda sağlık, esenlik, beslenme, eğitim, kültürel gereksinimlerin karşılanması gerekir. Sosyal sürdürülebilirlik, “sivil toplumun evrimi ile uyumlu, kültürel ve sosyal olarak farklı grupların uyumlu bir şekilde birlikte yaşamalarını sağlayan bir ortam yaratırken, aynı zamanda toplumun bütün kesimleri için yaşam kalitesinde iyileşmelerle sosyal entegrasyonu teşvik eden gelişme ve/veya büyümedir”. Genel kabul görmüş tanımı ise, “topluluklar içinde olumlu bir koşul ve bu koşula ulaşabilecek bir süreç” şeklindedir. Bu tanım Morelli (2011)’ye göre sosyal sürdürülebilirliğe yönelik aşağıdaki ilkelere ilişkindir (Gedik, 2020:209):

- “Kilit hizmetlere erişim eşitliği,
- Kuşaklar arası eşitlik,
- Farklı kültürlere değer veren bir ilişkiler sistemi,
- Vatandaşların, özellikle yerel düzeyde siyasi katılımı,
- Topluluk olma duygusu,
- Sosyal sürdürülebilirlik bilincini iletme için bir sistem,
- Bir toplumun mümkün olan yerlerde kendi ihtiyaçlarını karşılaması için mekanizmalar,
- Topluluk eylemiyle karşılanamayan ihtiyaçları karşılamaya yönelik siyasi savunuculuk”

Sosyal sürdürülebilirlik, eşitlik, sağlık, eğitim, istihdam, yoksulluk, sosyal adalet, toplumsal katılım, yaşam kalitesi gibi birçok kavramları içinde barındırır. Bu bakımdan demokratik, adaletli ve verimli bir yerel yönetim bu tarz kavramlara eğilen uygulamaların gerçekleştirilebilmesi bakımından gereklidir (Gök ve Yiğit, 2017:257).

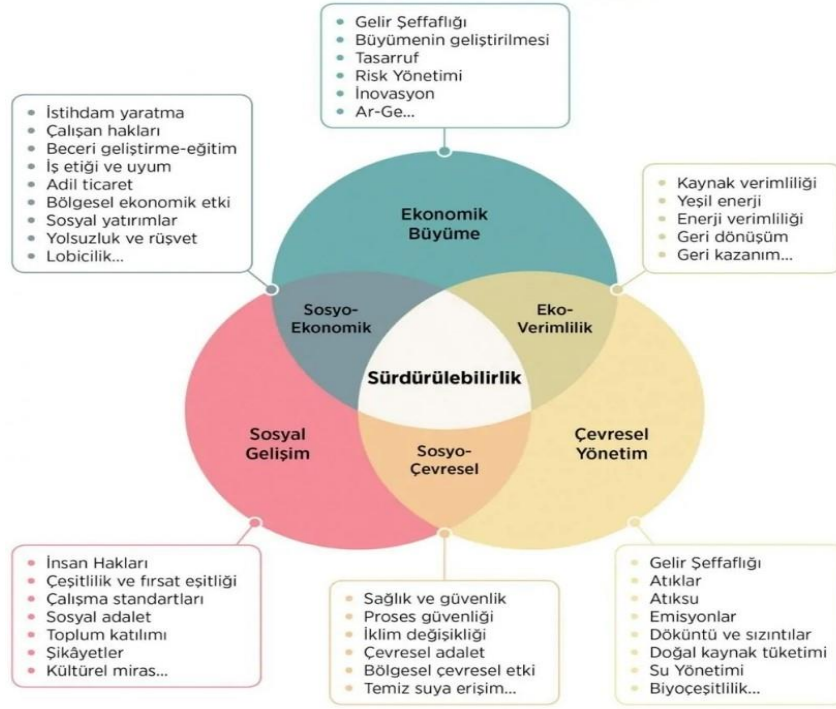
Bauen, Baker ve Johnson’a göre (1996) toplumsal sürdürülebilirlik için altı ilke söz konusudur (Akgül, 2010:144);

- i) “Bir yere karşı aidiyet duygusu beslemek,

- ii) Toplumsal canlılığı beslemek,
- iii) Değişimle karşı karşıya kalındığında esneklik ve adaptasyonu desteklemek üzere yerel kapasite oluşturmak,
- iv) Lider olarak sorumluluk duygusunu desteklemek,
- v) Yerel ve yerel-üstü düzeylerde ilişkilerin ve bağlantıların önemini desteklemek, pekiştirmek
- vi) Yer in sosyal yapısı içinde eşitliği artırmak”

Sosyal sürdürülebilirlik konusu kentsel sürdürülebilirlik bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu iki konu birbiri ile paralellik arz eder. Topluluklar yaşadıkları mekândan dolaysızca etkilenmektedir. Kentlerde yaşayan ve yaşayacak nesillerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesi gerekmektedir (Atıl vd., 2005:217). Nüfus ve çevre ilişkisi bakımından kentleşme olgusu da oldukça önemlidir. Kentlilerin yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği ve ihtiyaçlarının karşılanması için doğal kaynakların tüketilmesi konusu büyük risk taşımaktadır. Bu konuda gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki çevreye uyumlu kentsel ve sosyal uygulamalar arasındaki farklılıklar da bir kalkınma sorununun neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Keleş,1997:29-31).

SK bakımından ele alınan bu üç boyut dışında, “*sürdürülebilirlik halkaları*” eğilimi çerçevesinde “ekonomik, politik, ekolojik ve kültürel” olmak üzere dört farklı nitelik ortaya konulmuştur. Bu eğilim ekonomik, sosyal ve çevresel boyutun yanına kültürel boyutu eklemeye tersine, bahsi geçen dört alanın hepsini (ekonomik, politik, ekolojik ve kültürel) sosyal bir öge olarak görür. Bunun dışında “*yedi boyutlu model*” adı verilen ve ekonomi, çevre, toplum, kültür, hükümet, meslek grupları ve fizyolojiyi içeren modele göre, insan sürdürülebilirliğinin sağlanması ve tüm ihtiyaçlarının karşılanmasının bu yedi değişkendeki sürdürülebilirliğe bağlı olduğunu belirten bir yaklaşım söz konusudur (Güner, 2020).

Şekil 1.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Bileşenleri⁵

Bütün bu açıklamalarla birlikte, sürdürülebilir kavramı farklı boyutlarla ayrı bir biçimde ele alınıyor olsa da bahsi geçen üç boyutun birbiri ile benzeşimlere sahip olduklarını söylemememiz gerekir (Gök ve Yiğit, 2017:255). Sürdürülebilirlik kavramı şekilde görülebileceği üzere ekonomi, toplum ve doğayı her biri birbiri ile ilişkili ve sürdürülebilirlikleri birbirine bağlı olan iç içe geçen kümeler olarak ele alır (Bkz. Şekil 1.3). Bu boyutlar birbiri ile bağımlıdır ve her birinin varlığı ve korunması da diğerlerinin varlığına ve korunmasına bağlıdır. Buna göre örneğin, doğal kaynakların tükenmesi ile sürdürülebilir bir ekonomi, siyasi düzenlemelerdeki eksiklikler ve yaşayış biçimindeki yanlışlıklarla da sürdürülebilir bir çevrenin korunması mümkün olmayacaktır (Güner, 2020).

Sürdürülebilirliğin sağlanmasında uluslararası kuruluşlar, merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve sivil bireylerin yer aldığı bütün tarafların ortak hedefler doğrultusunda gönüllü çabaları oldukça büyük önem taşımaktadır (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007:58).

⁵ (http-1)

1.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Tarihsel Arka Planı

Bu bölümde sürdürülebilir kalkınma fikrinin oluşum süreçleri ile ekonomik, sosyal ve çevresel gelişme boyutlarının etkinliğinin artırılması yönünde gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası alanda atılan adımlar ve sürdürülebilir gelişimin devamlılığı noktasında ortaya konulan çözüm önerilerini tarihsel bağlamda ele alacağız.

1.2.1. Büyümenin sınırları (Roma kulübü raporu)

1968 kuruluş tarihli Roma Kulübü'nün "*İnsanlığın Çıkmazı*" isimli projesine yönelik Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) ile işbirliği içinde çıkarttıkları rapor, "The Limits to Growth" (Büyümenin Sınırları) olarak 1972 tarihinde sürdürülebilirlik kavramı bakımından önemli bir temel olarak karşımıza çıkar. "Çalışma, nüfus, gıda üretimi, sanayileşme, kirlilik ve yenilenemeyen doğal kaynakların tüketimindeki artış" olmak üzere beş temel unsur kapsamında ele alınmış ve üç temel bildiriye bulunulmuştur. Buna göre;

"i) Mevcut dünya nüfusu, sanayileşme, kirlilik ve gıda üretimi ve kaynakların tüketimindeki büyüme eğiliminin değişmemesi durumunda, önümüzdeki yüz yıl içinde gezegenimiz büyüme sınırlarına ulaşacak; ortaya çıkacak en muhtemel sonuç ise, hem nüfusta hem de endüstriyel kapasitede ani ve kontrol altına alınamayan düşüşler olacaktır.

ii) Bu büyüme eğilimlerini değiştirmek ve gelecekte sürdürülebilir ekolojik ve ekonomik istikrar düzeyinin oluşturulması mümkündür. Küresel denge durumu, dünya üzerinde her bireyin temel maddi ihtiyaçlarını karşılayacak ve her bireyin insani potansiyelini gerçekleştirmesi için eşit fırsatlara sahip olacak biçimde tasarlanabilir.

iii) İnsanlık, birinci çıktı yerine ikinciye ulaşmak için çabalamaya karar verdiği durumda, bunu elde etmek için ancak ne kadar çabuk çalışmaya başlarsa, başarı olasılıkları o derece büyük olacaktır" (Meadows vd., 1972).

1.2.2. Birleşmiş Milletler insan çevresi konferansı (Stockholm konferansı)

Çevre sorunları konusunun uluslararası gündemde ön plana taşınması 1972'de İsveç Stockholm'de "Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi Konferansı" (Stockholm Konferansı)'nın düzenlenmesi ile gerçekleşmiştir (Bozlağan, 2010:1015). Çevre sorunlarının küresel anlamda ele alınmasında önemli bir evre olan bu konferans, sosyal gelişme olgusunun çevresel düzlemde ele alınması bakımından, ulusların çevre

politikalarında önemli dönüşümlere sebep olmuştur (Özmehmet, 2008:6). Stockholm Konferansı, Uluslararası Çevre Hukuku'nun ilerleyen yıllardaki gelişimi bakımından temel oluşturmuş, ele alınan birçok ilke, uluslararası anlaşmalarda ve birçok ülkenin iç hukuklarında görünürlük kazanmıştır (Pallemaerts, 1997:615). Konferans sonucunda “Birleşmiş Milletler Çevre Programı” (UNEP) kurulmuştur (Kaypak, 2011:23).

Evrensel çapta çevre ve kalkınma ilişkisinin ilk kez Stockholm Konferansı'nda vurgulandığını görmekteyiz. Bu konferansta SK kavramı açık bir biçimde kullanılmamış olmakla birlikte refah ve kalkınmanın sağlanmasında çevrenin korunması ve geliştirilmesinin, temel öneme sahip olduğu belirtilmiş, bu konferansın akabinde çevre ve kalkınma bağlamında gerçekleştirilen çalışmalarda “eko kalkınma” ve “çevresel açıdan güvenilir kalkınma” gibi kavramlar kullanılmaya başlanmıştır (Turgut, 2006:702).

26 tane temel prensibin yer aldığı konferansta, *“İnsanın özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları için onurlu ve refah içinde bir hayata izin verecek bir çevrede yaşamak temel hakkıdır ve insan, şimdiki ve gelecekteki nesiller için çevreyi koruma ve geliştirme konusunda ciddi bir sorumluluk taşır.”* denilerek organizasyonun ana teması ve gerekçesi bildirilmiş; doğal kaynakların, çevrenin ve yaban hayatının korunması ve iyileştirilmesi, deniz kirliliğinin önlenmesi, yenilemeyen dünya kaynaklarının dengeli ve rasyonel kullanımı, gelişmekte olan ülkelere çevre yönetim ve politikalarını gerçekleştirmeleri bakımından sağlanacak hammadde ve kaynakların gerekliliği ve uluslararası işbirliğinin çevrenin iyileştirilmesi konusunda sahip olması gereken eşit sorumluluk gibi birçok konu ele alınmıştır (United Nations, 1972:4-5).

1972 tarihine kadar çevre konusunda uygulanan “tepki ve tedavi” yöntemi, bu tarihten itibaren yerini “tahmin ve önleme” yöntemine bırakmıştır (Kaypak, 2011: 23).

1.2.3. Birleşmiş Milletler insan yerleşimleri programı (Habitat I)

Stockholm konferansı ile birlikte BM'nin insan yerleşimleri konusunda aldığı karar doğrultusunda 1976'da Kanada Vancouver'da “Habitat I Konferansı” toplanmış, akabinde 1978 tarihli ve Kenya / Nairobi merkezli, sürdürülebilir insan yerleşimleri ve kentlere yönelik çalışma hedefini benimsemiş, “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı” hayata geçirilmiştir ([http-2](http://2)).

31 Mayıs-11 Haziran 1976 tarih ve Vancouver merkezli “Habitat I Konferansı”, yerleşme konusunu, uygulama sorumluluğunun ulusal mercilerce, çözümünün ise uluslararası alanda yerine getirilmesi gereken bir insan hakkı olarak benimsemiş ve iki

temel sonuç belgesi ile ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki, ekonomik, sosyal ve çevresel, nüfus, kentleşme bakımından olumsuz gelişmelerin, eşitsizlik, zorunlu göç, ulusal ve uluslararası anlamda artan sorumluluklar ve insan yerleşiminin planlama ve yönetimi üzerine izlenecek yolun biçimi gibi konuların yer aldığı Vancouver İnsan Yerleşimleri Bildirgesi, ikincisi ise, Vancouver Eylem Planı'dır (Bozlağan, 2004:230).

Ulusal Eylem için öneriler; yerleşim politikaları ve stratejileri, yerleşim planlaması, barınma altyapı ve hizmetleri, arazi kullanımı, halk katılımı ve kurumlar ve yönetimlerin yapısını ele alacak biçimde altı başlık altında ele alınmıştır (United Nations, 1976:10).

Bu konferans “yeterli barınma” tanımının ilk defa yapılması ve bunun başarılması noktasında her ülkeye tavsiyelerde bulunulması bakımından önem taşımaktadır. Yeterli barınma ve hizmetlerin, hükümetlerce rehberli öz yardım ve topluluk eylemi programları aracılığıyla gerçekleştirilme yükümlülüğü getiren temel bir insan hakkı olduğu belirtilmiş, bu hakkın en az avantajlı grupta yer alanlara yönelik doğrudan yardımla başlama, tüm insanlar tarafından yerine getirilme ve hükümetlerce uygulamasının kolaylaştırılma yükümlülüğü ortaya konulmuştur (http-3).

1.2.4. Birleşmiş Milletler çevre programı ve dünya koruma stratejisi

SK bakımından dikkate değer gelişmelerden biri olan 1980 tarihli “Dünya Koruma Stratejisi” (DKS), “Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği”, “Dünya Yabani Hayat Fonu” ve “BM Çevre Programı” (UNEP) işbirliğiyle yayımlanmıştır. Ekolojik süreçler, kaynakların dengeli kullanımı ve genetik çeşitlilik gibi öncellerin yer aldığı daha çok ekolojik bir yaklaşımla sürdürülebilirlik düşüncesi ele alınmıştır. Temel ihtiyaçlar, eko-kalkınma ve uluslararası gündeme ilk kez ortaya konulan sürdürülebilir yararlanma temelli bir sürdürülebilirlik düşüncesi ortaya konulmuştur. Ancak DKS'nin fiziki çevre ve insan eylemlerine yönelik tek yönlü bir bakış açısı benimsemesi ve çevresel bozulma ve yoksulluğun, kalkınma politikalarının bir sonuç olmaktan öte yalnızca bir temel neden olarak görülmesi nedeniyle SK görüşü, UNEP tarafından 1984 tarihinde yeniden ele alınmıştır. Koruma ve gelişmenin uyumu, temel insan ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal adalet, kültürel çeşitliliğin korunması ve ekolojik bütünlüğün korunması ele alınmıştır (Bozlağan, 2010, 1017-1019). Barış için strateji, yeni bir ekonomik düzen için strateji, insan hakları için strateji, yoksullukla mücadele stratejisi, dünya gıda tedarik stratejisi, nüfus stratejisi gibi stratejilerin dünya koruma

stratejisi bakımından gerekliliği ortaya konulmuştur (World Conservation Strategy, 1980).

1.2.5. Dünya doğa şartı

IUCN tarafından onaylanan 1982 tarihli “Dünya Doğa Şartı”nda sürdürülebilirlik kavramı ilk defa ortaya konulmuştur. Buna göre insanlar, ekosistem, atmosfer, kara ve deniz kaynaklarından yararlanırken tehlikeye yol açmayacak biçimde ve en üst düzey sürdürülebilirliği sağlayacak biçimde hareket etmelidir (Tosun, 2009). BM Çevre Programı’nın toplanmasının ardından BM Genel Kurulu’na belirlenen Dünya Doğa Şartı, ülkesel ve bireysel anlamda genel birtakım ilkeleri ortaya koymakla birlikte daha çok doğal kaynakların kullanımı ve korumacılık konularını içermiş ve Stockholm Bildirisi ile kıyaslandığında hukuksal anlamda daha belirgin bir etki ortaya koyamamıştır (Pallemaerts, 1997:615).

1.2.6. Ortak geleceğimiz (Brundtland) raporu

1987 tarihine gelindiğinde başkanlığını Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın gerçekleştirdiği “Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu”na (WCED), “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland) Raporu BM Genel Kurulu’na sunulmuştur. Sürdürülebilir Kalkınma fikri, bu rapor ile popülerlik sağlamıştır (Tunçer, 2016:1273). Sürdürülebilir Kalkınma kavramının ilk olarak bu raporda tanımlandığını görmekteyiz. İnsanlığın, günlük gereksinimlerini gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını tehlikeye düşürmeden gerçekleştirebileceği fikri bu raporda ele alınmıştır (Bourdeau, 1999; Özmehmet, 2008:6). Rapor, ortak kaygılar, ortak sorunlar ve ortak çabalar olmak üzere üç bölümden oluşmuş; ortak kaygılar bölümünde çevre sorunları sebebiyle geleceği tehdit eden semptomlar, nedenleri, çevre ve kalkınma konusundaki yeni eğilimler ve uluslararası ekonominin bu konudaki rolü belirtilmiş; ortak sorunlar bölümünde nüfus, sürdürülebilir gıda güvenliği, ekosistem ve türlerin korunması, enerji, endüstri ve kent sorunları gibi konular ele alınmış; ortak çabalar bölümünde ise okyanuslar ve uzay kirliliğinin önüne geçilmesi, barış, güvenlik, çevre ve kalkınmanın sürdürülebilirliği ortaya konulmuştur (United Nations, 1987).

Brundtland Raporu’nda sürdürülebilir gelişmenin koşulları; yurttaşların etkin katılımını içeren bir siyasal sistemin varlığı, sürdürülebilir ve teknik bilgiyi içeren bir ekonomik sistemin varlığı, olası anomi durumlarına karşı çıkış yolu bulan bir sosyal

sistemin varlığı, ekolojik sürdürülebilirliğe değer veren bir üretim sisteminin varlığı ve yeni çözümler üretilme yeterliliğine sahip bir teknolojik sistemin varlığı olmak üzere beş sistem şeklinde belirtilmiştir (Güneş, 2004:41; Tosun, 2009). Ancak Brundtland Raporu'nda ortaya konulan sürdürülebilir kalkınma planının uluslararası sahada uygulama imkânı bulması 1992 Rio Zirvesi ile mümkün olmuştur (Kaypak, 2011:24).

1.2.7. Avrupa kentsel şartı ve Avrupa kentli hakları deklarasyonu

“Avrupa Kentsel Şartı” ve “Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu” sürdürülebilir kentleşme bakımından ortaya konulan önemli bir belge niteliği taşımaktadır. “Avrupa Kentsel Şartı”, Avrupa Konseyi'nin kent politikalarına dayanarak yapılandırılmış ve Konsey'in 1980-1982 yıllarını kapsayan “*yerleşmelerde daha iyi yaşam*” düşüncesiyle oluşturulan “Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası” (European Campaign For Urban Renaissance) paralelinde büyütülmüş, nihayetinde 17-19 Mart 1992 tarihinde Strasbourg'da Avrupa Konseyi'nin “Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı”nda onaylanmıştır. Metnin yerel yönetimler tarafından imzalanmış olması, onu diğer uluslararası anlaşmalardan ayıran önemli bir özelliğidir (Tosun, 2009). İşbirliği ve dayanışma temel ilkelerinin benimsendiği kampanyada yerleşimlerde yaşamın, kentsel çevre ve konut stokunun iyileştirilmesi, sosyal ve kültürel imkanların oluşturulması, halk katılımının sağlanması gibi bir dizi amaç ortaya konulmuştur (Pektaş ve Akın, 2010:28).

Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonunda vatandaş (kentli) hakları 20 maddede ele alınmıştır. Buna göre (The European Declaration of Urban Rights, 1992);

- i) Suç, suçluluk ve agresyondan mümkün olduğunca uzak güvenli ve emniyetli bir kent,
- ii) Hava, gürültü, su ve toprak kirliliğinden arındırılmış, doğayı ve doğal kaynakları koruyan kirletilmemiş ve sağlıklı bir çevre,
- iii) Ekonomik kalkınma payına ve böylece bireysel mali özerklikteki başarıya imkân verecek yeterli istihdam olanakları,
- iv) Mahremiyet ve huzuru garanti eden uygun fiyatlı ve sağlıklı konut arzı ve seçimi,
- v) Toplu taşıma, özel araçlar, yaya ve bisikletliler gibi tüm sokak kullanıcıları arasında serbest hareketlilik ve seyahat özgürlüğü,
- vi) Fiziksel ve psikolojik sağlığa olanak sağlayan bir çevre ve çeşitli tesisler,
- vii) Yaş, yetenek ve gelirden bağımsız olarak herkesin çok çeşitli spor ve eğlence tesislerine erişim,
- viii) Çeşitli kültürel ve yaratıcı etkinliklere ve arayışlara erişim ve katılım,

- ix) Farklı kültürel, etnik ve dini arka plana sahip toplulukların barış içinde bir arada yaşadığı çok kültürlü bir bütünleşme,
- x) Tarihi yapı mirasının çağdaş mimarinin yüksek kalite, koruma ve hassas restorasyonu vasıtasıyla kabul edilebilir ve ilham verici fiziksel formu bakımından kaliteli mimarlık ve fiziksel çevre,
- xi) Çalışma, seyahat ve sosyal aktivite takiplerinin mümkün olduğunca birbiriyle yakın ilişki halinde olduğu yerlerde fonksiyonların uyumluluğu,
- xii) Çoğulcu demokratik yapılar, bütün çeşitli ortaklar arasında işbirliği ile nitelendirilmiş kentsel yönetim, yetki devri ilkesi ve bilgiye sahip, aşırı düzenlemeden muaf bir katılım anlayışının varlığı,
- xiii) Yerel yönetimlerin kararlı ve açık fikirli bir biçimde doğrudan veya dolaylı olmak üzere ekonomik büyüme sorumluluğunu üstlenmesini içeren bir ekonomik kalkınma prensibi,
- xiv) Yerel mercilerin ekonomik kalkınma ve çevre korunması konuları uzlaştırması durumunda sürdürülebilir kalkınma prensibi,
- xv) Yerel yönetim, özel sektör ya da her ikisi arasındaki ortaklıklarca sağlanan yeterli kalitede, geniş bir yelpazeye sahip erişilebilir hizmet ve mallar,
- xvi) Yerel kaynakların yerel mercilerce tüm vatandaşların yararına rasyonel, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde yönetildiği ve idare edildiği doğal zenginlik ve kaynaklar,
- xvii) Bireysel refah, sosyal, kültürel, ahlaki ve manevi gelişime olanak sağlayan kentsel koşullar,
- xviii) Yurttaşların özgür olduğu ve toplumlarının uluslararası ilişkilerine doğrudan katılmaya teşvik edildikleri ulusal ve uluslararası belediye ortaklık işbirlikleri,
- xix) Yerel yönetimlere bildirgede belirtilen hakları kullanmaları için gerekli finansal kaynakları bulmalarını sağlayacak mali mekanizma ve yapılanmalar,
- xx) Yerel makamların yukarıda belirtilen tüm hakların yaş, soy, cinsiyet inancı, sosyal, ekonomik, politik konum, fiziksel veya psikolojik engellerden bağımsız bir biçimde bütün yurttaşlar için geçerli olmasını sağladığı eşitlik durumu.

1.2.8. Birleşmiş Milletler çevre ve kalkınma konferansı (Rio zirvesi)

3-14 Haziran 1992 tarihinde Rio de Janeiro'da "BM Çevre ve Kalkınma Konferansı" (UNCED) 178 ülkenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Rio Zirvesi ile sürdürülebilir kalkınma kavramının birçok farklı disiplinle bağlantısı üzerinde

durulmuştur (Bozlağan, 2010:1022). Bu zirvede Stockholm İnsan Çevresi Bildirgesi'nin tekrar onaylanması ve bu bildirgeyi temel alan uygulamalar gerçekleştirilmesi, devletler, toplumlar ve insanlar arasında yeni ve eşitlikçi bir küresel ortaklık için işbirliğinin kurulması ve küresel çevre ve kalkınma sisteminin bütünlüğünün korunması için uluslararası düzeyde çalışmaların önemi vurgulanmıştır. İnsanlığın sağlıklı ve üretken bir çevrede yaşama hakkı, kaliteli yaşam hakkı için sürdürülebilir olmayan politikaların terk edilerek uygun demografik politikaların teşvik edilmesi, çevre koruma politikalarında vatandaşların aktif katılımı, kadın ve gençlerin çevre koruma bakımından önemi ve desteklenmesi, çevre koruma bakımından uluslararası hukukun üstünlüğü gibi konuların yer aldığı 27 prensip ortaya konulmuştur. (United Nations, 1992). Konferans sonucu "Rio Deklarasyonu" ve "Gündem 21" olmak üzere iki temel belge çıkartılmıştır (Kaypak, 2011:24). 21.yy için düzenlenen bir eylem planı olma niteliği taşıyan Gündem 21, ulusal ve uluslararası oluşumları ekonomik, sosyolojik ve çevresel açıdan etkileme gücü bakımından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra (Özmehmet, 2008),

- "Orman İlkeleri,
- Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi,
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi,
- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi" gibi sözleşmeler Zirve'nin diğer çıktıları arasında yer almaktadır.

1.2.9. Gündem 21

Sürdürülebilir kentleşme bakımından Rio Zirvesi'nin ardından kabul edilen belgelerden "Gündem 21" önemli bir belge niteliği taşır. 3 temel, 1 tamamlayıcı kısım ve 40 bölümden oluşan Gündem 21, katılımcılık ilkesini esas alan, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesini amaçlayan ve küresel uzlaşma kavramı üzerinde yükselen bir eylem planı olarak ortaya konulmuştur (Karakuzulu, 2010). Bu belge ile "küresel ortaklık" kavramı ortaya konularak yönetime dayalı yeni bir idare anlayışı ifade edilmiş ve böylelikle merkezi yönetimler ve uluslararası kuruluşları, "yerel yönetimler" ve "sivil toplum kuruluşları" (STK'lar) ile birlikte bir ortaklık sistemi geliştirmeye başlamıştır. BM Kalkınma Programı (UNDP), Gündem 21'in ulusal seviyede geliştirilmesi görevini üstlenerek kendini içinde "Kapasite 21" adlı uygulamayı yürürlüğe koymuştur (http-4). Bu belgede sürdürülebilir gelişimin sağlanması bakımından tüketim ve üretim uygulamalarında değişim zorunluluğu belirtilmiştir. Rio'da sürdürülebilir ekonomik

gelişim, doğal kaynaklar ve insan kaynaklarının gelişimine dayanan bir yaklaşımın sergilendiği görülmektedir (Kaypak, 2011:25). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik gerçekleşen Gündem 21, temelde dört alandan oluşur (Özmehmet, 2008):

- “Sosyal ve ekonomik boyutlar,
- Kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi,
- Temel grupların rollerinin geliştirilmesi,
- Uygulama araçları”

Tablo 1.3. Gündem 21’in Bölüm Başlıkları⁶

KISIM I: SOSYAL VE EKONOMİK BOYUTLAR	KISIM II: KALKINMA İÇİN KAYNAKLARIN KORUNMASI VE YÖNETİMİ	KISIM III: TEMEL GRUPLARIN ROLLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	KISIM IV: UYGULAMA ARAÇLARI
Bölüm 1: “Giriş”	Bölüm 9: “Atmosferin korunması”	Bölüm 23: “Başlangıç”	Bölüm 33: “Mali kaynaklar ve mekanizmalar”
Bölüm 2: “Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması için uluslararası işbirliği”	Bölüm 10: “Toprak kaynaklarının planlanması ve yönetimine bütünlük yaklaşım”	Bölüm 24: “Sürdürülebilir ve hakkaniyetli gelişme yönünden kadınlar için küresel eylem”	Bölüm 34: “Çevresel açıdan sağlıklı teknolojinin transferi, işbirliği ve kapasite geliştirilmesi”
Bölüm 3: “Yoksullukla Mücadele”	Bölüm 11: “Ormansızlaşma ile mücadele”	Bölüm 25: “Sürdürülebilir gelişmede çocuklar ve gençlik”	Bölüm 35: “Sürdürülebilir gelişme için bilim”
Bölüm 4: “Tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi”	Bölüm 12: “Hassas ekosistemlerin yönetimi: çölleşme ve kuraklık ile mücadele”	Bölüm 26: “Yerli halkların ve toplulukların rollerinin tanınması ve güçlendirilmesi”	Bölüm 36: “Öğretimin, kamu duyarlılığının ve eğitimin özendirilmesi”

⁶ “ S. Emrealp (2005). *Yerel gündem 21 el kitabı*. IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını.”

Bölüm 5: “Demografik dinamikler ve sürdürülebilirlik”	Bölüm 13: “Hassas ekosistemlerin yönetimi: dağların sürdürülebilir gelişmesi” Bölüm 14: “Sürdürülebilir tarımın ve kırsal kalkınmanın desteklenmesi” Bölüm 15: “Biyolojik çeşitliliğin korunması” Bölüm 16: “Biyoteknolojinin çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi” Bölüm 17: “Okyanusların, kapalı ve yarı-kapalı denizler de dahil olmak üzere her türlü denizin ve kıyı alanlarının korunması, canlı kaynaklarının korunması, rasyonel kullanımı ve geliştirilmesi” Bölüm 18: “Tatlısu kaynaklarının temini ve kalitesinin korunması: su kaynaklarının geliştirilmesi, yönetimi ve kullanımında bütünlük yaklaşımının uygulanması” Bölüm 19: “Zehirli ve tehlikeli ürünlerin yasadışı uluslararası dolaşımı dahil olmak üzere, zehirli kimyasal maddelerin çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi” Bölüm 20: “Tehlikeli atıkların yasadışı uluslararası dolaşımı dahil olmak üzere, tehlikeli atıkların çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi” Bölüm 21: “Katı atıkların ve atık suların çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi” Bölüm 22: “Radyoaktif atıkların güvenli ve çevresel açıdan sağlıklı bir şekilde yönetimi”	Bölüm 27: “Hükümet-dışı kuruluşların rolünün güçlendirilmesi” Bölüm 28: “Gündem 21’in desteklenmesinde yerel yönetimlerin girişimleri” Bölüm 29: “İşçilerin ve işçi sendikalarının rolünün güçlendirilmesi” Bölüm 30: “İş çevrelerinin ve sanayinin rolünün güçlendirilmesi” Bölüm 31: “Bilimsel ve teknolojik topluluk” Bölüm 32: “Çiftçinin rolünün güçlendirilmesi”	Bölüm 37: “Kapasite geliştirmeye yönelik ulusal mekanizmalar ve uluslararası işbirliği” Bölüm 38: “Uluslararası kurumsal düzenlemeler” Bölüm 39: “Uluslararası hukuki araçlar” Bölüm 40: “Karar alma sürecinde bilgi”
---	---	--	--

Tablo 1.3. (Devam) *Gündem 21’in Bölüm Başlıkları*

“Gündem 21”in yerel ölçekte hayata geçirilmesini içeren “Yerel Gündem 21” sürdürülebilir kentler oluşturmayı hedeflemesi bakımından önem taşımaktadır (Karakuzulu, 2010). “Gündem 21”in 28.bölümünde yer verilen “Yerel Gündem 21”, dünya genelinde bütün yerel yönetimler bakımından dört açıdan çalışmalar sürdürmektedir. İlki, ortaklıklar ve katılımın gerçekleşmesi, ikincisi, Gündem 21’in 3 ila 21.bölümleri arasında yer alan konularda çeşitli faaliyetler gerçekleştirmeleri, üçüncüsü sulak alanlar, iklim değişikliği, deniz ve hava kirliliği ve biyolojik çeşitlilik gibi

konulardır. Dördüncüsü alan ise yerel yönetimler ve uluslararası yerel yönetim kuruluşları arasında sağlanması önem teşkil eden işbirliği konusudur (Emrealp, 2005).

1.2.10. Avrupa Birliği 5. eylem programı

1 Temmuz 1987 tarihinde Avrupa Tek Senedi'nin yürürlüğe girmesiyle çevre sorunları ilk kez ayrı bir bölüm halinde ele alınmış, 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile de çevre politikalarının kapsamı genişletilerek "sürdürülebilir kalkınma" kavramı ve eylemlerin gerçekleştirilme biçiminin, ele alınan konunun en etkin ve en verimli düzeyine bağlı olduğunu savunan "subsidiarite" kavramı görünürlük kazanmıştır. 1973-2020 yılları arasında AB'nin çevre politikaları kapsamında gerçekleştirdiği yedi Çevre Eylem Politikası (ÇEP) içinde 5. Çevre Eylem Programı, "sürdürülebilir kalkınma ve sorumluluk paylaşımı" konusunu içermesi dolayısıyla önceki ÇEP'lerden farklılaşmaktadır. 1993-2000 yıllarını kapsayan 5.Çevre Eylem Programında iklim değişikliği, su ve hava kirliliği, kentsel çevre ve kıyılar gibi çevresel sorunlar ele alınmıştır (Yaman ve Gül, 2018).

1.2.11. Sürdürülebilir gelişme komisyonu

Rio Zirvesi'nin bir yıl ardından 1993 yılında, "BM Şartnamesi"nin 68. maddesi ve "Gündem 21" belgesinin ilgili hükmüne dayanarak, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) bünyesinde BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (CSD) kurulmuştur (Bozlağan, 2010). CSD, UNCED tarafından gerçekleştirilen uygulamaların takibi görevini üstlenmiştir (Kaypak, 2011:25). Komisyon, benimsenen ilke ve kuralların uygulamalarının gerçekleştirilmesi, uluslararası işbirliğine dayalı karar verme mekanizmalarının kuvvetlendirilmesi ve Gündem 21 belgesinin ülkesel, bölgesel ve ülkelerarası arenada uygulanmasının takibi amacıyla kurulmuştur (United Nations, 1992). CSD'nin kalkınma göstergesi temaları "yoksulluk; yönetim; sağlık; eğitim; demografi; doğal tehlikeler; atmosfer; arazi; okyanuslar, denizler ve kıyılar; tatlı su; biyolojik çeşitlilik; ekonomik kalkınma; küresel ekonomik ortaklık; tüketim ve üretim eğilimi" olmak üzere ele alınmıştır (UN, 2007).

1.2.12. Birleşmiş Milletler nüfus ve kalkınma konferansı

"BM Nüfus ve Kalkınma Konferansı" (ICPD) 5-13 Eylül 1994 tarihinde Kahire'de düzenlenmiş, sürdürülebilir kalkınma nüfus ekseninde ele alınmıştır. 179 ülke

tarafından kabul edilen Konferansta, önem arz eden birtakım prensipler şu şekilde ele alınmıştır (United Nations Population Fund, 2004):

- i) *“İnsanlık, sürdürülebilir kalkınma için endişelerin merkezindedir ve doğa ile uyum içinde, sağlıklı ve üretken bir yaşam hakkına sahiptirler. Ülkeler bütün bireylere bu imkânı geliştirmeleri için gerekli şartları sağlamalıdır.”*
- ii) *“Nüfusla ilgili hedefler ve politikalar, temel amacı tüm insanların yaşam kalitesini iyileştirmek olan kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ayrılmaz parçalarıdır.”*
- iii) *“Sürdürülebilir kalkınma ve sosyal ilerleme bağlamında sürdürülebilir ekonomik büyüme, büyümenin geniş tabanlı olmasını ve tüm insanlara eşit fırsatlar sunmasını gerektirir. Bu konuda tüm ülkeler ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklarını kabul etmelidir.”*

1.2.13. Avrupa sürdürülebilir kent ve kasabalar konferansı (Aalborg şartı)

Danimarka'nın Aalborg şehrinde ve 1994 tarihinde toplanan “Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı”, sürdürülebilir kentleşme konusunun ele alındığı organizasyondan birisi olmuş, bu konferans neticesinde “Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı” ortaya konulmuştur. Bu şartta sürdürülebilirlik, yerel karar mekanizmalarının her aşamasında yer alan ve dengeli ve yaratıcılık temelli bir süreç olarak ifade edilmiştir. Kentsel bakımdan eko-sistem görüşünü benimseyen şartta kentsel kalkınma hem ilkesel açıdan hem de uygulama şekilleri bakımından ortaya konularak birtakım kentsel politikalar belirlenmiştir. Buna göre (Tosun, 2009):

- i) Her kent birbirinden farklıdır. Bu sebeple sürdürülebilirlik bakımından her biri kendi özgün yöntemlerini geliştirmelidir.
- ii) Kasaba ve kentler yaşadıkları problemleri daha büyük mecralara ve geleceğe yansıtmemalıdır.
- iii) Su kaynakları, toprak, biyolojik çeşitlilik ve yenilenemeyen enerji kaynakları gibi doğal servet olarak adlandırabileceğimiz kaynaklar, ekonomik kalkınmanın devamlılığı bakımından himaye altına alınmalıdır.
- iv) Çevre sorunları bakımından en üst düzeyde etkilenen yoksul kesimin durumlarının iyileştirilmesi, uzun soluklu istihdam şartlarının oluşturulması gibi durumları içeren sosyal adalet fikri sağlanmalıdır.

- v) Stratejik çevresel etki değerlendirmesi, arazi kullanımı ve imar planlamasında kullanılmalıdır.
- vi) Kent içi yaşamda daha az ulaşım gereksiniminin ortaya çıkarılarak erişilebilirlik düzeyi arttırılmalıdır.
- vii) Sürdürülebilirlik bakımından yenilenebilir enerji kaynakları kaçınılmaz bir seçenektir.
- viii) İyi yönetim kavramı ancak yerel yönetimlere gerekli gücün sağlanması durumunda mümkün olacaktır.
- ix) Vatandaşların ve toplumun etkin katılımının sağlanması gerekmektedir.
- x) Kentsel idare aygıtları oluşturulmalıdır.

1.2.14. Birleşmiş Milletler insan yerleşimleri konferansı (Habitat II kent zirvesi)

İlki, Vancouver’da gerçekleştirilen Habitat I konferansının ardından 3-14 Haziran 1996 tarihlerinde İstanbul’da “Habitat II” Konferansı toplanmıştır. “İnsan yerleşimleri” konusunun büyük ölçüde irdelendiği bu toplantıda, herkes için sağlıklı, güvenilir ve sürdürülebilir yeterli konut temini ve geliştirilebilirliği gibi amaçlar belirlenmiş, nüfus dengesi, sosyal adalet, altyapı ve hizmetlerin yeterliliği üzerine tespitlerde bulunulmuştur (Özmehmet, 2008:9). Bununla birlikte, kentsel demokrasi, kent yönetiminin içeriği gibi konular da bu konferansta söz konusu olmuştur (Çubuk, 2000: 4; Tosun, 2009). Hem İstanbul Bildirgesi’nde hem de Habitat Gündeminde insan yerleşimleri ve sürdürülebilir gelişme arasındaki bağlantı detaylı bir biçimde ele alınmıştır (Bozlağan, 2010:1022). Sürdürülebilir yerleşmelerin önemi belirtilerek sürdürülebilir kentleşme konusu ortaya konulmuştur (Yazar, 2006; Tosun, 2009). Sorunların genellikle ulusal ve bazen de uluslararası düzeyde çözümüne gidilmesine rağmen, büyük ölçüde yerel merciler, sivil katılım, hükümetin her düzeyinde özel sektörle kurulan ilişki ağı, kooperatifler, sivil toplum kuruluşları, toplum temelli kuruluşlar, işçi ve işverenler gibi aktörlerin önemi ortaya konulmuştur (United Nations, 1996:33). Habitat II sürecinde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, hükümet dışı kuruluşlar, sendikalar ve akademisyenlerin aktif katılımları, bu konferansın diğer uluslararası konferanslardan daha üst bir konumda yer almasına sebep olmaktadır (Talu, 1996: 238; Bozlağan, 2010, 1023).

“Gündem 21” ile “Habitat” arasındaki eşgüdümü sağlamayı hedefleyen “BM İnsan Yerleşimleri Komisyonu” oturumunda ortaya konulan “Habitat Yerel Eylem Planlaması Ortaklar El kitabı”nda da “Yerel Gündem 21”in, Habitat’ın amaçlarının

gerçekleştirilme noktasında önemi ortaya konulmuştur. “Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı”, “Gündem 21”in Türkiye’de bilinirliği bakımından önem taşır. Bununla birlikte Yerel Gündem 21 ve Habitat II ilkelerinin Türkiye’de eş zamanlı kabulü ve yerel yönetimlerin yerel gündem 21 ilkeleri ile birlikte ele alınması İstanbul Kent Zirvesi ile mümkün olmuş ve bu süreçte ortaya konulan 1996 tarihli “Ulusal Rapor ve Eylem Planı” katılımcılık bakımından önemli bir örnek teşkil etmiştir (Emrealp, 2005).

BM’nin çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesine yönelik konferans ve çalışmalarının yerel yönetimler bakımından oldukça büyük bir öneme sahip olduğunu görmekteyiz. Stockholm BM İnsani Çevre Konferansında yerel yönetimlerin çevre ve kalkınmaya yönelik görev ve sorumluluklarından doğrudan bahsedilmiş olmamakla birlikte dolaylı da olsa “bütün düzeyde insanlar, topluluklar ve girişimler...” ifadesi ile yerel yönetimlerin de sürece ilişkin sahip olduğu önem ortaya çıkarılmıştır. Yine, yerel yönetimlerin insan ve konut yerleşimlerine yönelik sorumluluklarının belirtilmesi ve katılımın öneminin vurgulanması bakımından Habitat I Konferansı, merkezi yönetimlerin yerinden yönetim unsurlarının geliştirilmesi ve yerel yönetimlerin siyasi ve mali açıdan güçlendirilmesi vurgusu bakımından Brundtland Raporu, hızlı büyüyen kentlerde çevresel sorunların çözümüne yönelik yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi ve desteklenmelerinin belirtilmesi bakımından Rio Konferansı ve Gündem 21, merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin eşit roller üstlenmeleri ve “Küresel Eylem Planı” ile de yerel yönetimlerin sorumluluk alanlarının genişletilmesi konusunu ortaya koyan Habitat II, gerçekleştirilecek çevre ve kalkınma çalışmalarının yerel yönetimler düzeyindeki önemini ortaya koymaktadır (Bozlağan, 2004).

1.2.15. Rio + 5 forumu

UNDP’nin desteğiyle, Rio Zirvesi’nin beş yıl ardından 13-19 Mart 1997 tarihinde New York’ta gerçekleştirilmiştir. Forumun amacı, yerel düzeyden uluslararası düzeye kadar sürdürülebilir kalkınmayı gündem konusundan uygulama konusuna dönüştürmektir. Bunun için yerel yönetimler, STK’lar, bilimsel araştırma ve finansal kuruluşlar ve ulusal sürdürülebilir gelişme kurulları gibi birçok kuruluşlar ve gruplar bir arada toplanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma için önemli konuları belirlemek; bu yönde gereken ortaklıklar ve girişimlerin hayata geçirilmesi için çalışmak; küreselleşmenin negatif sonuçları için yerel ve ulusal sürdürülebilirliği ve işbirliğini desteklemek; sürdürülebilir kalkınmanın evrensel alanda gerçekleşmesi için çalışarak STK’lar,

ekonomik girişimler ve yönetim sistemlerinin dizaynına yönelik reformlar için girişimler gerçekleştirmek forumun amaçları arasında yer almıştır (Bozlağan, 2010).

1.2.16. Birleşmiş Milletler binyıl zirvesi

6-8 Eylül 2000'de New York'ta BM Genel Merkezi'nde adalet, eşitlik ve ayrımcılığa karşı zirve toplanmış, bu zirve kapsamında BM Binyıl Bildirgesi (UNMD) yayınlanmıştır. 21.yy'da bazı temel değerlerin uluslararası ilişkilerde önemli olduğu belirtilmiştir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir (UN, 2000):

- “Özgürlük,
- Eşitlik,
- Dayanışma,
- Hoşgörü,
- Doğaya Saygı,
- Ortak Sorumluluk”

Zirvede “barış, güvenlik ve silahsızlanma; kalkınma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması; ortak çevrenin korunması; temel özgürlüklere ve insan haklarına saygı, demokrasiyi geliştirmek ve iyi yönetim; çocuklar ve acil durumdaki siviller gibi güçsüz kesimlerin korunması; Afrika'nın özel ihtiyaçlarının karşılanması; BM'nin güçlendirilmesi” gibi başlıklar ele alınmıştır (UN, 2000). Ana konusunun az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğun 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltılması olan zirvenin sonucunda “aşırı yoksulluğun ve açlığın azaltılması; herkesin temel eğitim alması; kadınların durumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak; çocuk ölümlerinin azaltılması; anne-çocuk sağlığının iyileştirilmesi; HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele etmek; çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması; kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi” olmak üzere 2015 yılına kadar sekiz adet “Binyıl Kalkınma Hedefleri” (BKH'ler) ortaya koyulmuştur (Akyıldız, 2011).

Tablo 1.4. Binyıl Kalkınma Hedefleri⁷

HEDEF 1: “Mutlak Yoksulluk ve Açlığı Ortadan Kaldırmak”	-“1990 ile 2015 yılları arasında günlük geliri bir doların altında olan nüfusu yarıya indirmek -1990 ile 2015 yılları arasında açlıkla karşı karşıya olan nüfusun oranını yarıya indirmek”
HEDEF 2: “Herkesin Temel Eğitim Almasını Sağlamak”	-“2015 yılına kadar dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocukların, ilköğretimi eksiksiz olarak tamamlamasını sağlamak”
HEDEF 3: “Kadınların Durumunu Güçlendirmek ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak”	-“Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilk ve orta öğretimde tercihen 2005 yılına kadar ve eğitimin her düzeyinde 2015 yılına kadar ortadan kaldırmak”
HEDEF 4: “Çocuk Ölümlerini Azaltmak”	-“1990 ve 2015 yılları arasında beş yaş altı çocukların ölümlerini 2/3 oranında azaltmak”
HEDEF 5: “Anne Sağlığını İyileştirmek”	-“1990 ile 2015 yılları arasında gebelik, doğum ve loğusalık sırasında meydana gelen anne ölümlerini ¼ oranında azaltmak”
HEDEF 6: “HIV/AIDS Sıtma ve Diğer Salgın Hastalıkların Yayılımını Durdurmak”	-“2015 yılına gelindiğinde HIV/AIDS’in yayılımını durdurmuş olmak ve geriletmeye başlamak -2015 yılına gelindiğinde sıtmanın ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmuş olmak ve geriletmeye başlamak”
HEDEF 7: “Çevresel Sürdürülebilirliği Sağlamak”	-“Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikaları ve programları bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek -2015 yılına kadar güvenli içme suyuna ve temel atık sistemine erişimi olmayan nüfusun oranını yarı yarıya azaltmak -2020 yılına kadar gecekonduda yaşayan en az 100 milyon kişinin yaşamlarında belirgin bir iyileşmeyi sağlamak”
HEDEF 8: “Kalkınma için Küresel Ortaklıklar Geliştirmek”	-“Ticari ve finansal sistem geliştirmek -Denize kıyısı olmayan ülkelerin ve kalkınmakta olan küçük ada ülkelerinin özel ihtiyaçlarını ele almak -Kalkınmakta olan ülkelerin borç problemleri ile kapsamlı şekilde ilgilenmek”

1.2.17. Dünya kentsel forumu

2001 yılında BM tarafından hızlı kentleşme ve bunun topluluklar, kentler, ekonomiler, iklim değişikliği ve politikalar üzerindeki dünya genelindeki önem arz eden etkilerine yönelik incelemelerde bulunmak üzere sürdürülebilir kentleşme konusunda önde gelen küresel bir konferans olan Dünya Kentsel Forumu (WUF) kurulmuştur. İlk

⁷ “ H. Eroğlu (2010). *Sürdürülebilir yerel kalkınma ve kent konseyleri*. s.48.”

kez 2002 Kenya'nın başkenti Nairobi'de gerçekleşen Forum, bu tarihten itibaren dünya genelinde gerçekleştirmeyi sürdürmektedir ([http-5](http://5)).

29 Nisan- 3 Mayıs 2020 tarihleri arasında 1,195 katılımcı ile Nairobi'de gerçekleşen forumda, kentsel yönetim için küresel kampanyası, gecekondulu olmayan şehirler, ademi-merkeziyet, şehirlerarası işbirliği, STK'ların uluslararası rolü, güvenli kullanım için küresel kampanya, izleme ve değerlendirme gibi konular temalar olarak belirlenmiş; şehirlerin sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınmada şehirlerin rolü, sürdürülebilir kentsel kalkınmanın kırsal boyutu, şehirler için yoksul yanlısı su, sanitasyon gibi konular sürdürülebilir kentleşme kapsamında ele alınmıştır. Sürdürülebilir kentleşme hakkında şu tür açıklamalar getirilmiştir (UN-HABITAT, 2002);

- i) Sürdürülebilir kentleşme çevresel yönünün yanı sıra, sosyal, ekonomik ve politik süreçleri ve tüm insan yerleşimlerini kapsayan çok boyutlu bir özelliğe sahiptir.
- ii) Yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği ve yoksunluk, sürdürülebilir kentleşmenin önündeki temel zorluklardır ve bu sorunları çözmedikçe hiçbir kentleşme veya gelişme süreci sürdürülebilir olmayacaktır.
- iii) Yerel yönetimleri, hükümetin diğer alanlarını ve sivil toplumu kapsayan iyi yönetim, kentleşme sürecinin temel bir mekanizması olan bir başka temel kaygıdır.
- iv) Sürdürülebilir kentleşmenin hem kısa hem de uzun vadeli bir perspektifi vardır. Sadece mevcut problemlerle ilgilenmez; gelecekteki meseleler ve durumlarla baş etmek için aynı zamanda geleceğe de bakar. Sadece çevre ile ilişkili değildir; aynı zamanda yoksulluk ve sosyal dışlanma ile de mücadele eder.

Urban Expo kapsamında 11.WUF, “daha iyi bir kentsel gelecek için şehirlerimizi dönüştürmek” temasıyla 26-30 Haziran 2022 tarihlerinde Polonya'nın Katowice kentinde gerçekleşecektir. Forum, sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerinin merkezine daha yaşanabilir, daha adil ve daha erişilebilir kentsel gelecek dönüşümünü koymaktadır ([http-5](http://5)).

1.2.18. Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi (Rio+10)

Rio Zirvesi'nin on yıl ardından UNCED bünyesinde alınmış olunan kararların uygulanmasının gözden geçirilmesi bakımından 26 Ağustos- 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Johannesburg'da “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi” (WSSD) yapılmıştır.

Zirvede “Eylem Planı” ve “Johannesburg Bildirgesi” olmak üzere iki temel belgenin yanı sıra hükümet, STK’lar ve özel sektör tarafından gerçekleştirilen “ortak girişim” metinleri de ortaya konulmuştur. Johannesburg Zirvesi’nde, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma stratejilerini en kısa zamanda oluşturarak 2005 yılından itibaren bu kararları uygulamaya koymaları; kamu- özel sektörde ve sivil toplumda kurumsal sorumluluk ve hassasiyetin oluşturulması; milletlerarası sözleşme hükümlerinin hayata geçirilmesi; yoksulluğun önlenmesi adına “Dünya Dayanışma Fonu” oluşturularak açlık sınırındaki insan sayısının yarıya kadar indirilmesi; fosil kaynaklara enerji sahasında bağımlılığın azaltılarak kaynakların çeşitlendirilmesi; enerji tüketiminin dünya çapında dengeli ve hakkaniyetli dağılımının gerçekleştirilmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunarak azalmaların önüne geçilmesi gibi kararlar alındığı görülmektedir (Bozlağan, 2010). Su ve sanitasyon, enerji, tarım, sağlık, biyolojik çeşitlilik ve sektörler arası konularla ilgili Ortaklık Genel Kurulu toplantıları düzenlenmiş, bu kapsamda Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’nün de moderatörlüğünü üstlendiği “çevre ve sağlık” toplantısı; “BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü” (UNESCO), UNDP, UNEP, IUCN ve “Küresel Çevre Fonu” (GEF) gibi birçok kuruluşun da temsiliyle gerçekleşen “biyolojik çeşitlilik ve ekosistem yönetimi” toplantısı; Dünya Bankası, “BM Gıda ve Tarım Örgütü” (FAO), “Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu” (IFAD), “BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı” (UNCTAD), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNDP’nin de temsilciliğinde “tarım” toplantısı; UNESCO, UNDP, UNEP, “BM Sınai Kalkınma Örgütü” (UNIDO), “Dünya Ticaret Örgütü” (WTO), “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü” (OECD) gibi kuruluşların da temsiliyle gerçekleşen ve “finans, ticaret, teknoloji transferi, bilgi, eğitim, bilim, tüketim kalıpları ve kapasite geliştirme” gibi konuların yer aldığı “sektörler arası” konuları içeren toplantı; FAO, WHO, UNDP, UNEP, “BM İnsan Yerleşimleri Programı” (UN-Habitat), “BM Çocuklara Acil Yardım Fonu” (UNICEF), “BM Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü” (DESA) Sekreterliği, “Su Temini ve Sanitasyon İşbirliği Konseyi” (WSSCC) Başkanı gibi kuruluş ve kişilerin de temsiliyle ele alınan “su ve sanitasyon” toplantısı ve UNDP, UNEP, UNIDO ve DESA’nın da temsilini içeren “enerji” konulu toplantı gerçekleştirilmiştir (United Nations, 2002).

1.2.19. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma konferansı (Rio+20)

20-22 Haziran 2012 tarihlerinde Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde “BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı” (Rio+20) gerçekleştirilmiş, konferans sonrasında

“The Future We Want ” (İstedığımız Gelecek) adlı bildirge yayınlanmıştır. Bildirgede ana başlıklar, “Ortak Vizyonumuz”, “Politik Taahhüdün Yenilenmesi”, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Bağlamında Yeşil Ekonomi”, “Sürdürülebilir Kalkınma için Kurumsal Çerçeve”, “Eylem ve Takip Çerçevesi” ve “Uygulama Araçları” biçiminde ele alınmıştır. Vurgulanan vizyon konularının ana eksenini şu yönde olmuştur (United Nations, 2012);

- i) Yoksulluğun ortadan kaldırılması
- ii) Ekonomik, sosyal ve çevresel yönden bir bütünleştirmeyi içeren sürdürülebilir kalkınmanın yaygınlaştırılması
- iii) Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının teşviki; sürdürülebilir, kapsayıcı ve adil ekonomik büyüme; eşitsizliğin azaltılarak temel yaşam standartlarının yükseltilmesi; doğal kaynakların ve ekosistemlerin sürdürülebilir yönetiminin desteklenmesi ve korunması ve ortaya çıkabilecek yeni zorluklara karşı restorasyon ve dirençlilik
- iv) Ekonomik büyüme, sosyal kalkınma ve çevresel koruma
- v) Özgürlük, barış ve güvenlik kapsamında, kalkınma, yeterli yaşam standartları ve gıda hakkı; hukukun üstünlüğü, cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi
- vi) Sürdürülebilir kalkınma kapsamında etkin, şeffaf, hesap verilebilir, demokrasi ve iyi yönetişimin sağlandığı kurumların tesisi
- vii) Sürdürülebilir kalkınma için kurumsal çerçeve, yoksulluğun yok edilmesi ile sürdürülebilir kalkınma kapsamında yeşil ekonominin varlığı
- viii) Sürdürülebilir kalkınmanın başarıya ulaşması noktasında hükümet, sivil toplum ve özel sektör arasında gerçekleşmesi önem taşıyan ittifak

1.2.20. Gündem 2030: Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedefleri

2000 yılında 15 yılı kapsayan BKH'lerin belirlenmesinin ardından, 25-27 Eylül 2015 tarihinde “BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi”nde 2015-2030 yılları arasında ulaşmanın amaçlandığı 17 temel amaç (169 alt hedef ile birlikte) ortaya konulmuştur (Akyıldız, 2018).

Tablo 1.5. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri⁸

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
<i>Hedef 1.</i> Yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek
<i>Hedef 2.</i> Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek
<i>Hedef 3.</i> Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak
<i>Hedef 4.</i> Kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek
<i>Hedef 5.</i> Cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek ve tüm kadınlar ve kız çocuklarını güçlendirmek
<i>Hedef 6.</i> Herkes için su ve atık su hizmetlerinin erişilebilir ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak
<i>Hedef 7.</i> Herkes için karşılanabilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak
<i>Hedef 8.</i> Herkes için istikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve insana yakışır işleri desteklemek
<i>Hedef 9.</i> Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek
<i>Hedef 10.</i> Ülkelerin içinde ve ülkeler arasındaki eşitsizlikleri azaltmak
<i>Hedef 11.</i> Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak
<i>Hedef 12.</i> Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak
<i>Hedef 13.</i> İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acilen eyleme geçmek
<i>Hedef 14.</i> Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak
<i>Hedef 15.</i> Karasal ekosistemleri korumak, iyileştirmek ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek, sürdürülebilir orman yönetimini sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek, arazi bozumunu durdurmak ve tersine çevirmek, biyolojik çeşitlilik kaybını engellemek
<i>Hedef 16.</i> Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etmek, herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verilebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak
<i>Hedef 17.</i> Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak

⁸ “United nations (2015). *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development.*”

1.2.21. Türkiye Cumhuriyeti kentleşme ve çevre politikaları

Uluslararası platformda çevre hakkının 1972 tarihli “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı”nda ilk kez ortaya konulması ve 1970’lerden itibaren çevre sorunlarının etkileriyle karşılaşılması ile birlikte Türkiye’de de çevre konusunda birtakım anayasal çalışmalara gidilmiştir. 1982 Türkiye Cumhuriyeti (TC) Anayasası çevre politikası olgusuna ilk kez yer veren anayasa olarak karşımıza çıkar (Gürseler, 2008; Kızılboga ve Batal, 2012:195). 1982 Anayasası, 56.maddesinde çevre ile ilgili düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir*” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Bunun yanı sıra 43.maddede yer alan “kıyılardan yararlanmasa kamu yararının öncelliği” ile 44.maddede yer alan “toprağın verimli işletilmesini sağlama”, 45.maddede yer alan “tarım toprakları ve meraların kullanımına yönelik düzenlemeler” ve 63.maddede yer alan “tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması” gibi konularda devletin sorumlulukları belirtilmiştir. Yine, “Büyükşehir Belediye Kanunu, Belediye Kanunu, Türk Ceza Kanunu, İmar Kanunu, Maden Kanunu, Orman Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kabahatler Kanunu ve Milli Parklar Kanunu” gibi birçok yasal düzenlemelerde çevre sorunları ile ilgili konular dile getirilmiştir (Kızılboga ve Batal, 2012:196). 1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun ilk maddesinde amaç, “Bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak” olarak belirtilerek sürdürülebilirlik olgusu merkeze alınmış, çevreye yönelik tanımlamalar, temel ilkeler, Yüksek Çevre Kurulu’nun fonksiyonu, çevreye yönelik işlenen suçların idari ve adli yaptırım olarak karşılıkları gibi konular yasal zemine oturtulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Çevre Kanunu, 1983). 2872 Sayılı Çevre Kanunu’nun 3.maddesinde çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğin önlenmesine ilişkin ilkeler ortaya konulmuştur. Buna göre;

“-Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.

- Çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparlar.

-Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, karar alma süreçlerinde sürdürülebilir kalkınma ilkesini gözetirler.

-Yapılacak ekonomik faaliyetlerin faydası ile doğal kaynaklar üzerindeki etkisi sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde uzun dönemli olarak değerlendirilir.

-Çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır. Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlüdür.

-Her türlü faaliyet sırasında doğal kaynakların ve enerjinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla atık oluşumunu kaynağında azaltan ve atıkların geri kazanılmasını sağlayan çevre ile uyumlu teknolojilerin kullanılması esastır.

-Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır.” (2872 Sayılı Çevre Kanunu, 1983, m.3).

Çevre kirliliğinin önlenmesi, doğanın korunması, kentsel dönüşüm çalışmalarının yürütülmesi ve bu alanlarla ilgili mevzuatları hazırlama görevi ile 644 sayılı “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile birlikte 2011 yılında “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” kurulmuştur. 29 Ekim 2021 tarihinde 85 sayılı “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” ile bu bakanlığın ismi “Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı” biçiminde değiştirilerek, iklim değişikliği ile mücadele konusu da kurumun amaçlarına eklenmiştir (http-6). 644 sayılı Kararname’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın görevleri içinde çevre kirliliğinin önlenmesi, korunması ve iyileştirilmesi gibi görevlere ek olarak iklim değişikliğine yönelik işlemler de belirtilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011).

Kentsel sürdürülebilirlik, yerel yönetimler ve çevreye yönelik yapılan vurguların özellikle onuncu ve on birinci Kalkınma planları çerçevesinde vurgulandığı görülmektedir. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı kapsamında “su kaynakları yönetimi ve güvenliği”, “su ürünleri”, “sürdürülebilir orman yönetimi”, “tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımı” ve “yerel yönetimler” gibi özel ihtisas komisyonu raporlarında çevre ve kentsel sürdürülebilirlik ekseninde yapılan vurgulara rastlayabilmekteyiz. Yerel yönetim özel ihtisas komisyonu raporu’nda, yerel yönetimlerde çevre yönetimi konusu ele alınmış, bu kapsamda, ulusal düzeyde çevre tedbirlerinin yerel ölçekte uygulanabilmesi kapsamında amaç ve yöntemler, yerel düzeyde çevre faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik yatırımların önemi ve bu hedeflerin ne şekilde gerçekleştirileceği belirtilmiş, suyun korunması, yerel düzeyde

sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik strateji planı gibi konular ele alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2014). Rio+20 Zirvesi'nin sonuçlarının ana eksenlerinden birisi sürdürülebilir büyüme olan bu plana entegre edildiğini söyleyebilmekteyiz (Rahmanlar, 2016). 2019-2023 yıllarını kapsayan son kalkınma planında ise çevresel sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olarak “su kaynaklarının yönetimi ve güvenliği”, “kentsel yaşam kalitesi” ve “çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi” gibi özel ihtisas komisyonu raporları ile insan yaşam alanları ve doğal alanlar üzerine değerlendirmeler yapılmış, orta ve uzun vadeli hedefler ortaya konulmuş, “kentsel yaşam kalitesi” ve “yerel yönetimlerin hizmet kalitesi”nin içeriğine yönelik planlar üzerine açıklamalar yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018). Bununla birlikte Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2021 Türkiye Raporu'nda “yeşil gündem ve sürdürülebilir bağlantısallık” başlığı altında çevre ve iklim değişikliği hususu ele alınmış ve Türkiye'nin bu alanda belli düzeyde hazır olduğu belirtilmiştir. Ayrıca “hava kalitesi, atık yönetimi, su kalitesi, doğa koruma, endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi, kimyasallar, gürültü, sivil koruma” gibi konular bakımından da değerlendirmeler yapılmış ve genel olarak bu alanlarda erken ve iyileştirilmesi gereken alanlar olarak ele alınmıştır (Avrupa Komisyonu, 2021).

1.2.22. Sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği ile mücadele

“İklim değişikliği ile mücadele”, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi noktasında ele alabileceği önemli bir konudur. Sanayi devrimi ve özellikle 1950'li yıllarla birlikte hızla artan sanayileşme atmosfere bırakılan karbondioksit, metan gazı ve azot protoksit gibi gazların aşırı sera etkisi oluşturmaya ve sıcaklığın giderek artmasına sebep olmuştur. Özellikle, teknolojik birtakım gelişmeler, aşırı yakıt tüketimi ve nüfus artışı atmosferde sera gazı salınımını artırmakta ve bu da ozon tabakasının incelmeye ve küresel ısınmanın artmasına sebebiyet vermektedir. İnsan eylemleri sonucunda küresel ısınmanın ortaya çıkması ile birlikte 1950'li yıllardan itibaren bilinçlendirmeye yönelik birçok konferans ve çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1979 yılında “Dünya Meteoroloji Örgütü” tarafından “Birinci Dünya İklim Konferansı” gerçekleştirilmiş, 1988'de Toronto, “Değişen Atmosfer” temalı konferansta emisyon oranının azaltılmasına yönelik öneri ortaya konulmuştur. 1990 yılında Türkiye'nin de yer aldığı İkinci Dünya İklim Konferansı'nda 137 ülke sera gazının kontrolüne yönelik anlaşmaya imza atmıştır (Akın,

2006). Rio Zirvesi'nde 1992'de onaylanan "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve sözleşmesi" olumsuz iklim değişikliklerini azaltmak için kabul edilmiştir (Özmen, 2009:43). Sözleşme, bu alanda atılan önemli adımlardan biri olmuştur. Bu sözleşme ile, tarafların eşitlik temeline dayanan farklılaşma kabiliyetine sahip sorumluluklarla iklim sistemini koruma ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderilmesinde öncülük etme, politika ve önlemlerin işbirliğine dayalı olarak, küresel faydalarını en az maliyetle sağlama amacıyla olma, alınacak önlemlerin her bir tarafın özel koşulları dikkate alınarak ulusal kalkınma programlarına entegre edilerek gerçekleştirilmesi ve tarafların sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın sağlanması için destekleyici ve açık bir uluslararası ekonomiyi teşvik etme konusunda işbirliği için olmaları gibi ilkeler ortaya konulmuştur (United Nations, 1992b). 1997 yılına gelindiğinde, birçok bilim insanı ve uzmanın da yer aldığı sera gazı üretiminin azaltılmasına yönelik Kyoto Protokolü uluslararası alanda imzalanmış, ancak sera gazı üretiminde ilk sırada yer alan ABD, 2001 yılında ekonomik çıkarları sebebiyle anlaşmadan çekilmiştir (Akın, 2006:30-39). Ancak artık ABD iklim değişikliği bakımından harekete geçilmesinin gerekliliği konusunda hemfikirdir (Ediger, 2008). Sera gazı salınımının azaltılmasını amaçlayan İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi taraflar toplantısı Lahey'de Kasım 2000 tarihinde yapılmıştır (Türkeş, 2001:9). 2015 tarihli Paris İklim Zirvesi'nde ise iklimle ilgili olarak ilk kez küresel çapta adım atılmıştır (Güner ve Turan, 2017:48). 2017 itibariyle 197 ülke Paris Antlaşması'nı onaylayarak büyük bir küresel işbirliğine imza atmışlardır. Konferans, enerji tüketimindeki israfın önüne geçilmesi ve sürdürülebilir enerji üretimi ve verimliliğin sağlanması doğrultusunda ilerlemektedir. Bu amaç doğrultusunda bina tasarımında atmosferle geçirgen ve sürdürülebilir yapılar ön plana çıkmaktadır (Öztopçu ve Salman, 2019:170).

İklim değişikliği, ortaya çıkardığı fiziksel etkilerinin yanı sıra birtakım güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bunlardan bazıları gıda, geçim ve sağlık sıkıntıları, sosyal tedirginlik, yoksulluk ve göçlerdeki artış gibi gerekli önlemler alınmadığında kaosa sebebiyet verebilecek sorunlardır (Vural, 2018). Bu konuda düşük karbon ekonomisine geçiş, hükümetlerin karbon salınımını azaltmaya yönelik tutumları, enerji tasarrufuna yönelik olarak akıllı binaların kullanımı, ulaşımda az kirleten ve daha az maliyetli araçların desteklenmesi, hibrit ve elektrikli araçların çoğaltılması, yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması ve bu alanda hükümetlerin yatırımlarını artırmalarının teşvik edilmesi gibi girişimler sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına ve

iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik önemli birtakım adımlar olarak karşımıza çıkar (Kaypak, 2011:24-25). İklim değişikliğinin normal politikalarla üstesinden gelmenin zor olduğu karmaşık sorunlardan birisi olması nedeniyle, yerel, merkezi ve uluslararası örgütlenmelerin iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlama ve etkilerinin azaltılması konusunda işbirlikleri gereklilik arz eder. Bu noktada iklime dayanıklı altyapıların geliştirilmesi, inşaat, ulaşım ve enerji yenileme sahalarında yeni yöntemlerin geliştirilmesi hususu önem taşımaktadır (Kavanoz, 2020:12).

1.3. Sürdürülebilirlik ve Kent İlişkisi

Kentlerde meydana gelen sorunlar, devamlılık ve sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağına yönelik soruları beraberinde getirmiş, bu yönü ile kentsel sürdürülebilirliğe yönelik olarak gelişim ve planlama gibi konular ortaya çıkmıştır. Genel kabul gören ve sürdürülebilirlik konusunda çalışmalara konu olan birtakım kentsel modellemeler ve kentsel koruma argümanları görünürlük kazanmıştır. Bu alt başlıkta bu modellemelerden bahsedeceğiz.

1.3.1. Kent ve kentleşme kavramları

Kent, “toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en çok yoğunluk kazandığı mekân” olarak tanımlanmaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte nüfus çokluğu, iş bölümü gibi etmenlerle sosyal hayatta kimlik kazanan kent, geleneksel toplum yapısının farklılaştığı ve yeni üretim ilişkilerinin geliştirildiği bir mekân olarak görünürlük kazanmıştır. 1980’lerin sonlarına gelindiğinde ulaşım, gecekondu alanları, kentlerde göç-kent uyumu, kentsel kalite gibi konular kentsel çalışmaların ana eksenini belirlenmeye başlamıştır (Yaylı, 2012:335-337).

Kent sosyolojiden ekonomiye kadar multidisipliner bir konuyu içerir. İlk kent sosyolojisi kuramlarında kent ve köy ayrımına gidilerek açıklamalar yapılmış ve bu iki yerleşim tipindeki farklılıklar tartışma konusu olmuştur. Bu yaklaşımlarda kent, “köy topluluğunun karşıtı” olarak ele alınmıştır. Bu konuda Ferdinand Tönnies’in “cemaat” (gemeinschaft) ve “cemiyet” (gesellschaft) ayrımına yönelik yaklaşımları temel olarak alınmıştır. Cemaatler “ırk, etnik menşee ve kültür bakımından farklılaşmamış fertlerden meydana gelen ve fertler arasındaki şahsi, sıcak, samimi veya içli dışlı bağlantılar üzerine

kurulmuş olan küçük, homojen ve mahrem topluluklar” olarak tanımlanırken ve köy yerleşimini karşılarken; Cemiyetler “ırk, etnik menşe, sosyo-ekonomik statü ve kültür sistemleri bakımından farklılaşmış ve heterojen topluluklar” olarak ifade edilmekte ve kent yerleşimini karşılamaktadır. Yine aynı biçimde Durkheim’in “basit cemiyetler” ve “karmaşık cemiyetler” ayrımı benzer biçimde ele alınabilir. Basit cemiyetler “mekanik dayanışma”yı yani köyü, karmaşık cemiyetler ise “organik dayanışma”yı yani kenti ifade etmektedir. Mekanik dayanışma temelli basit cemiyetler, işbölümü ve uzmanlaşmanın alt düzeylerde seyrettiği, toplum genelinde düşünce ve inanç sistemlerinde benzerliğin ve homojenliğin söz konusu olduğu oluşumları gösterirken; Organik dayanışma esaslı “karmaşık cemiyetler”, nüfus yoğunluğu dolayısıyla karmaşıklığın, işbölümü ve uzmanlaşmanın söz konusu olduğu, toplumsal ilişkilerin sözleşmeler ve formel kurallarla sağlandığı yapılardır. Durkheim’in ayrımına göre kenti “birbiriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunan ve birbirlerine sıkı işlevsel ilişkilerle bağlı, uzmanlaşmış parçalardan meydana gelen yerleşim merkezi bütünlükleri” olarak tanımlayabiliriz. Kenti ifade eden bir diğer yaklaşım da Bumin’den gelmektedir. Ona göre, kent farklı düşünce yapısına sahip, farklı işlerde yer alan insanların bir araya geldiği uyumun aksine bir çatışma alanını işaret eder. Bu bakımdan yerel yönetimlerin en temel görevlerinden biri kenti gözetmek olmalıdır. Kent-köy kavramlaştırmasına yönelik olarak Alfred Vierkandt “tabiat kavimleri-kültür kavimleri”; Franklin Giddings “etnik cemiyetler-demokratik cemiyetler”; Becker ise “folk cemiyeti-şehir cemiyeti” olmak üzere ayrımlar ortaya koymuşlardır. Sorokin ve Zimmerman kent ve köy arasındaki farklılaşmaları “meslek, çevre, genişlik, türdeş olup olmama, yoğunluk, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşma, hareketlilik ve toplumsal ilişki sistemi” olmak üzere sekiz grupta ifade etmişlerdir. Ayrımlaştırmalarda kent için heterojen, farklılaşmış, anonim ve gayrişahsi ilişkilerin söz konusu olduğu yönünde belirgin tanımlamaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu özellikleri ile kent için olumsuz tanımlamalar da geliştirilmiştir. Örneğin, Rousseau bakımından kentler “bireysel çürümenin ve toplumsal yozlaşmanın başladığı yerler” olarak ifade edilmiştir.

Eski dönemlerde kent kavramı “kale” veya “sur” anlamlarında kullanılmış, Marver, Ortaçağ dönemi kentlerini “duvarlarla çevrili insan yerleşimleri” olarak tanımlamıştır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası kentsel mekanların işlevlerinin değişmesi ve sosyoloji, tarih, ekoloji gibi birçok alanda da kentin araştırmalara konu olması ile birlikte kent tanımlamaları çeşitlilik kazanmış, kenti tanımlamak için istihdam

ve ekonomik faaliyet biçimleri, nüfus yoğunluğu gibi birçok faktör devreye girmiştir (Topal, 2004:280). Weber kenti “içinde yaşayan insanların tarımdan çok ticaretle uğraştığı, göreceli özerkliğe sahip yer” olarak ekonomik ve siyasi niteliği ile değerlendirirken, Bookchin, kenti, “ikinci doğa” biçimde ifade ederek, üyelerinin doğa çevre ile uyum içinde yaşadığı bir eko-topluluk olarak görmüştür. Aristoteles kentleri “insanların daha iyi bir yaşam sürmek için toplandıkları yerler” biçiminde tanımlarken, Adam Smith kentin zanaat özelliklerini belirtmiş, İbn-i Haldun kentleşmeyi “göçebe ve kır insanları için son aşama” olarak ele almış, Pirenne kent ve ekonomik nedenler arasında bağlantılar kurmuştur (Topal, 2004:280). Kent, hem fiziki hem de sosyal, politik, ekonomik ve kültürel bir inşa sahasıdır (Altay, 2007:25). Kent sayısının ve kentlerdeki nüfusun çoğalması, işbölümünün çeşitlenmesi ve sosyal yapıda meydana gelen değişimlerle birlikte kentlerde birtakım problemler baş göstermiştir. Sanayi Devrimi ile birlikte kentleşme hareketleri meydana gelmiş, kentler fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda dönüşümler geçirmiştir (Altuntaş, 2012:139). Bu nitelikleri ile birlikte kentin üzerine eğilmemiz gereken bir dinamik olarak ele almamızı gerektiren birtakım özellikleri mevcuttur. Buna göre;

- i) Kent yaşayan canlı bir organizma gibidir ve birçok fonksiyondan meydana gelir. Kentler, “arazi şekli, iklim, toprak, bitki ve hayvan varlığı” ve insanların yanı sıra cansız varlıklardan da meydana gelen ve aralarında bir denge kurarak sürdürülebilirliğini gerçekleştirmesi gereken bir ekosistemdir (Gökalp ve Yazgan, 2013:28).
- ii) Kentler daha büyük ölçekli olması ve kullanım değerinin algılanabilir olmasının yanı sıra tıpkı mimari yapılar gibi özel tasarıma ihtiyaç duyan estetik yapılardır.
- iii) Her kent, kendini diğer kentlerden ayıran imgesel ve kimliğini yansıtan yapılardan oluşur.
- iv) Kentler “toplumsal etkileşim süreçlerinin tümüdür ve bu süreçler için asıl özünü oluşturur” (Harvey, 2014; Akyıldız, 2020:190).

Kentleşme “tarımsal olmayan üretimin artması ve üretim-dağıtım ilişkilerinin çeşitlenmesinin-yoğunlaşmasının bir sonucu olarak belirli oranda nüfusun kentsel alanlara yönelmesi ile kentlerde yaşayan nüfusun ve kent sayısının artması” biçimde ifade edilebilir. Kent nüfusundaki hızlı artış ve yoğun kentleşmenin bir sonucu olarak yoksulluk, sosyal ayrılıkların artması gibi ortaya çıkan sorunların yanı sıra çevre kirliliğinde meydana gelen artış, ekolojik ayak izi, doğal ve kültürel mirasın korunması,

koruma-kullanım dengesi gibi konuların da ele alınmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple kentleşmenin içeriğinin ekolojik, sosyo-kültürel, ekonomik, mekânsal, siyasal-kurumsal unsurlarla doğal kaynakların ve değerlerin korunması bakımından “sürdürülebilir kentleşme” kavramıyla birlikte değerlendirilmesinin önemi belirginlik kazanmıştır (Özcan, 2016:10).

1.3.2. Sürdürülebilir kentleşme kavramı

Sürdürülebilir gelişmenin bir parçası olarak sürdürülebilir kentleşme olgusu önem taşımaktadır. Bununla birlikte sürdürülebilirlik ile kentin aynı düzlemde ele alınması ise henüz yeni bir durumdur (Karakuzulu, 2010:398). 1972 tarihli Stockholm Bildirgesi'nin 15.maddesinde “çevreye olan olumsuz etkileri önlemek, maksimum sosyal, ekonomik ve çevre faydaları sağlamak için yerleşmelere ve kentlere planlama uygulanmalıdır” ve 16. maddesinde “temel insan haklarına ön yargısız olarak, ilgili hükümetlerce uygun bulunan demografi politikaları; çevre ve kalkınma üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artış hızı veya aşırı nüfus yığılmaları ile düşük nüfus yoğunluğunun insan çevresinin gelişmesini veya kalkınmayı engelleyebileceği bölgelerde uygulanmalıdır” ifadeleri sürdürülebilir kentleşmeye yönelik olarak ortaya konulmuştur (Tosun, 2009).

1987 tarihli “Ortak Geleceğimiz” raporunda hızlı nüfus artışı, yaşam standartlarındaki düşüş, çevresel kaynakların yoğun biçimde tüketilmesi, kentsel sorunlardaki artış gibi konularla sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kentleşme konuları üzerinde durulmuş ve bu sorunların çözümünde yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, nüfus artışındaki hızın düşürülmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesi, ekosistemin ve doğal kaynakların korunması ve enerji tasarrufunun sağlanması gibi bir dizi öneriler sunulmuş sürdürülebilir kentleşmeye yönelik çözüm önerileri ortaya konulmuştur (Karakuzulu, 2010:399).

1992 tarihli Rio Zirvesi neticesinde ortaya konulan “Gündem 21” belgesi, “herkes için yeterli barınma”, “insan yerleşimleri yönetiminin iyileştirilmesi”, “sürdürülebilir arazi kullanım planlaması ve yönetimi”, “bütünleşik çevresel altyapı hizmetlerinin sağlanması”, “sürdürülebilir enerji ve ulaşım sistemleri”, “afetlere maruz alanlarda yerleşme planlaması”, “insan yerleşimlerinin gelişmesi için kapasite oluşturulması” gibi programların incelendiği “Sürdürülebilir İnsan Yerleşimler Gelişmesinin Desteklenmesi” adlı bölümle sürdürülebilir kentleşmeye yönelik önemli adımlarda bulunmuştur (Tosun, 2009).

1994 tarihli Aalborg Şartı ve 1996 tarihli Lizbon Eylem Planı sürdürülebilir kentleşmeye yönelik önemli ilkeler ve uygulamalar içeren özellikleri ile ortaya konulmuştur. Yine, 1996 Habitat II Zirvesi'nin sonucunda yayınlanan İstanbul Deklarasyonunda da insan yerleşim ve yaşam alanlarındaki sürdürülebilirlik üzerinde durulmuş, sürdürülebilir kentleşme hususu ön plana çıkarılmıştır (Karakuzulu, 2010:400).

Sürdürülebilir kentleşme birtakım temel konuları ele almaktadır. Bunlar (Wheeler 2004, 66-84; Tosun,2009):

- “Büyümenin denetlenmesi ve arazi kullanım planlaması,
- Kentsel tasarım,
- Konut,
- Ulaşım,
- Çevre koruma ve restorasyon,
- Enerji ve malzeme kullanımı,
- Yeşil mimarlık ve yapılaşma,
- Eşitlik ve çevresel adalet,
- Ekonomik gelişme,
- Nüfus”

Sürdürülebilir kentleşmeye yönelik birtakım tanımlamalar bahsedebilmekteyiz:

- i) “insan gereksinmelerine günümüz kentlerinden daha iyi yanıt veren ve kent sistemlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek bir biçimde geliştirilmesini sağlayan kent” (Ertürk, 1996:175; Karakuzulu, 2010:399);
- ii) “süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyo-ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kent” (Karakuzulu, 2010:399);
- iii) “çevrenin kısıtlayıcı şartlarına uygun olarak fırsatlarda ve fırsatlarının belirsiz bir gelecekteki dağılımında sosyo-ekonomik eşitliği sağlarken ekonomik ve sosyal faydayı maksimize eden (memnuniyet derecesi) bir kent” (Gök ve Yiğit, 2017);

En kapsamlı hali ile sürdürülebilir kentleşmeyi “sağlıksız yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinden, kentsel yoksulluk-yoksunluğun giderilmesine, kentsel yığılma ve aşırı nüfus artışının önlenmesinden, mekânsal ayrımlaşma kentsel şiddetin azaltılmasına, kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitlilik ve doğal yaşama alanlarının

korunmasından, beslenme-gıda ve temiz güvenilir su bulma-kullanma olanakları sağlanmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin-verimli kullanımı ve geri dönüşüm sistemlerinin yaygınlaştırılmasından, ekolojik tabanlı kentsel gelişme modellerinin geliştirilmesine dek uzanan mekânsal, sosyal-ekonomik ve siyasal-kurumsal bileşenlerin tanımladığı, kapsam ve içerik açısından yere özgü farklılıklar gösteren, insan-çevre bağlamında birlikte yaşamı esas alan, çevreye duyarlı mekânsal ve işlevsel gelişme süreci” olarak ifade etmemiz mümkündür (Özcan, 2016:10).

Bununla birlikte sürdürülebilir kentleri açıklamak üzerine çeşitli yaklaşımlar söz konusudur (Kaya ve Susan, 2020:914-915);

- i) Lynch’e göre (1984), kaliteli bir kent formu “hayati (güvenli, uyumlu ve sürdürülebilir), mantıklı (tanımlanabilir, biçimli, uyumlu, şeffaf, okunaklı, gelişebilir ve kayda değer), ustalıkla yönetilebilir, esnek, ulaşılabilir (çeşitli, eşitlikçi, yerel olarak yönetilebilir) ve kontrol edilebilir (ahenkli, güvenilir, sorumlu ve aralıklı olarak serbest)” özelliklerde olmalıdır.
- ii) Van Geenhuizen ve Nijkamp (1994), sürdürülebilir kentleşmeyi “kentsel sistemin temelini uzun vadede destekleyen çevresel koşullarla beraber yeni bir sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişme seviyesine ulaşma potansiyeli” biçiminde ifade eder. Bahsedilen yönü ile “sürdürülebilir kentsel gelişme, güçlü ekonomi, temiz çevre, toplumsal eşitlik ve katılım olmak üzere dört ilkeye sahiptir”.
- iii) Çalışkan’a göre (2004), “sürdürülebilir toplumlarda enerji bağımlılığının azaltılması önceliklidir. Bu sebeple kentlerin sürdürülebilir gelişmesi için, yaya odaklı hareketi kolaylaştırıcı kentsel tasarım kodları desteklenmelidir”.
- iv) Yazar (2006) “sürdürülebilir kentleşme”yi, “kentler ve onları çevreleyen kır-sal alanlar arasında ve en küçük kentsel merkezlerden metropoliten alanlara kadar olan tüm insan yerleşimleri arasında bağlantıları sağlayan bir olgu” biçiminde değerlendirmiştir.
- v) Eryıldız (2011) sürdürülebilir kent idealini “yaşayanların kendi ihtiyaçlarını karşılarken, şu anda veya gelecekte, diğer insanların yaşam koşullarını ve doğal çevredeki biyolojik çeşitliliği tehlikeye atmadığı bir kent” olarak ifade eder. Sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek düzeyde kent, sürdürülebilirliğini ekolojik, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla birlikte, yenilenebilir enerji kaynakları ile birlikte destekleyebilmelidir.

vi) Wheeler'e göre (2013) sürdürülebilir bir kent, "toplumun tüm bireyleri için rahat, çekici, yeşil, güvenli, insan ölçeğinde, kimlikli ve sağlıklı olmalı" ve sürdürülebilir kentleşmeye yönelik projeler gerçekleştirilirken "derişik (kompakt) ve etkin arazi kullanımı, daha az motorlu araç kullanımı, erişim kolaylığı, etkin kaynak kullanımı, daha az kirlilik ve atık, doğal sistemlerin restorasyonu, kaliteli barınma ve yaşam çevrelerinin oluşturulması, sağlıklı sosyal ekoloji, yerel kültürün korunması, sürdürülebilir ekonomi, halk katılımının sağlanması" gibi unsurlara dikkat edilmelidir.

20.yy'ın ikinci yarısından itibaren "yenilikçi merkezler" olarak isimlendirilen kentlerde meydana gelen birtakım sorunları şu şekilde belirtebiliriz (Çetinkaya, 2013:13);

- "İnsan yoğunluğu
- Kirlilik (su, toprak, hava, gürültü)
- Çarpık kentleşme
- Farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip insanlar arasındaki yabancılaşma
- Atıkların doğaya verdiği zarar
- Enerji tüketimin fazlalığı
- Geri dönüştürülemeyen enerji
- Yukarıda sayılan nedenlerin neden olduğu insan sağlığındaki bozulmalar (fizyolojik-mekanik ve psikolojik hastalıklar)
- Bilinçsiz arazi kullanımı ve toprak kaybı
- Yeşil alan azlığı
- Oluşan mikroklima
- Isı adaları
- Sağlıksız sanayileşme
- Azalan ve tükenen kaynaklar"

Bahsi geçen dönemde sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ekseninde gelişen kentsel mekanda, kentsel planlamaların yapılması noktasında ekolojik konuların baskınlığı artmıştır (Tosun, 2017:171). Bu bakımdan sürdürülebilir kentler ile metropol kentler arasındaki farklılaşmalar belirginlik kazanmaktadır (Bkz. Tablo 1.6).

Tablo 1.6. Metropol Şehirler ve Sürdürülebilir Şehirlerin Mukayesesi⁹

	Metropol Şehirler	Sürdürülebilir Şehirler
Toplumsal, Kültürel ve Siyasal Bakımdan	<ul style="list-style-type: none">-“Bireyler arası iletişim zayıf-Toplumsal işbölümü kısıtlı-Dağınık büyüme ve gelişme var-Sınıflar arası farklar fazla-Sosyal ve kamusal alanlar daha az-Yaşam standartları daha düşük-Yoğun stres ve baskı-Halk katılımı zayıf-Geri dönüşüm yaygın değil-Karmaşık ve çözümü güç olan sorunlar-Ezbere dayalı deneysel eğitim-Aşırı sömürme-Sıradanlık-Zor erişilebilirlik-Merkezi yönetim-Tüketici egemenliği-Kontrolsüz büyüme-Kente yabancılaşma-Kent kimliği zayıf-Kimliksiz tekdüze yapılar-Göz ardı edilen kentli hakları”	<ul style="list-style-type: none">-“Bireylerarası iletişim güçlü-Toplumsal işbölümü daha kapsayıcı-Düzenli, planlı büyüme ve gelişme var-Sınıflar arası farklar daha az-Sosyal ve kamusal alanlar daha fazla-Yaşam standartları daha yüksek-Halk katılımı güçlü-Geri dönüşüm çok yaygın-Basit ve kolay çözülebilen sorunlar-Gözleme dayalı ekoloji temelli eğitim-Tasarruflu kullanım-Yaratıcılık-Kolay erişilebilirlik-Yerel yönetim-Üretici egemenliği-Kontrollü büyüme-Kenti benimseme ve kentle bütünleşme-Kent kimliği güçlü-Kent bilinci yüksek-Karakterli ve çeşitli yapılar-Önemsenen kentli hakları”
İktisadi Bakımdan	<ul style="list-style-type: none">-“Enerji kullanımı fazla-Dağınık büyüme ve gelişme var-Ulaşım zor-Sanayiye dayalı üretim-Emisyon fazla-Temiz suya ulaşım daha zor-Geri dönüşüm yaygın değil-Karmaşık ve çözümü güç sorunlar-Otomobil ağırlıklı ulaşım-Aşırı sömürme-Zor erişilebilirlik”	<ul style="list-style-type: none">-“Enerji kullanımı daha az-Düzenli, planlı büyüme ve gelişme var-Ulaşım kolay-Ekolojiye dayalı üretim-Emisyon az-Halk katılımı güçlü-Geri dönüşüm çok yaygın-Basit ve kolay çözülebilen sorunlar-Toplu taşıma ağırlıklı ulaşım-İdareli kullanma-Kolay erişilebilirlik”

⁹ “A. Altuntaş (2012). *Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: sürdürülebilir kentler. s.144.*”

	-“Merkezi yönetim -Tüketici egemenliği -KontROLSÜZ büyüme”	-“Yerel yönetim -Üretici egemenliği -Kontrollü büyüme”
Çevresel ve Fiziki Bakımdan	-“Enerji kaynakları kısıtlı -Enerji kullanımı fazla -Doğaya saygı sınırlı ölçüde -İmar planları -Sağlıksız çevre -Büyük ekolojik ayak izi -Sınırlı yenilenme olanağı -Emisyon fazla -Halk katılımı zayıf -Temiz suya ulaşım daha zor -Geri dönüşüm yaygın değil -Karmaşık ve çözümü geç sorunlar -Otomobil ağırlıklı ulaşım -Aşırı sömürme -Zor erişilebilirlik -KontROLSÜZ büyüme”	-“Yenilenebilir enerji kullanımı yaygın -Enerji tasarrufu -Doğaya saygı var -Ekolojik planlama -Sağlıklı ve dengeli doğal çevre -Küçük ekolojik ayak izi -Sınırsız yenilenme olanağı -Emisyon az -Halk katılımı güçlü -Temiz suya ulaşım daha kolay -Geri dönüşüm çok yaygın -Basit ve kolay çözülebilen sorunlar -Toplu taşıma ağırlıklı yaşam -Tasarruflu kullanım -Kolay erişilebilirlik -Kontrollü büyüme”

Tablo 1.6. (Devam) *Metropol Şehirler ve Sürdürülebilir Şehirlerin Mukayesesi*

Kentsel bakımdan sürdürülebilirlik birtakım özelliklere sahiptir. Bunlar, sürdürülebilirliğin kent sorunlarına yönelik yeni bir kavram olarak belirginlik kazanması, bu sorunların sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik unsurları ile yeniden ifade edilebilmesi, ortaya çıkan sorunların birbiri ile bağlantılı olarak bütünsel bir bakış açısı ile ele alınabilmesi, çevreye duyarlı bir ekonomik kalkınma anlayışının geliştirilebilmesi biçimde maddelendirilebilir (Kural, 2007:24). Kentlerde yaşanan hızlı değişimlerle birlikte “yenilikçi düşünen kent”, “sürdürülebilir kent” gibi yeni kavramlar da devreye girmiş, bu kentler “geri dönülemez ve karşı konulamaz büyümesiyle, günümüzün sorunlar yumağı haline gelen kentlerinden beklenen, sürekli öğrenen ve bilgiyi kullanabilen yaratıcı ve yarışması kent” (Toprak, 2013) olarak görünürlük kazanmıştır. Toprak, yaratıcı kenti oluşturmak ve devamlılığını sağlamak için ise çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyde ele alınması gereken dokuz farklı özellikten bahsetmiştir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Topal, 2004:287);

- “Yapılabilirlik için uygun sayısalılık,
- Çeşitlilik,

- Kabul edilebilirlik,
- Emniyet ve güven,
- Ayırıcı ve belirleyici olma,
- Yenilikçilik,
- Birlikte ve sinerji,
- Rekabetçilik,
- Örgütsel kapasite”

Geleceğin sürdürülebilir kentleri yaşanabilirliğin artırılması, kentsel tasarım, ulaşım, enerji ve su tüketiminde sürdürülebilirliğin sağlanması ve kırsal ve kentsel alanlardaki dengenin sağlanması bakımından içindeki canlıların biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir. Bu da, çevre ve kent düzleminde ele alınan sürdürülebilir kentler ve çevre kalitesini artırmayı amaçlayan kent tasarımları ile mümkün olabilecektir (Whitehead, 2003: 1187).

1.3.3. Sürdürülebilir kentsel gelişme

Kentleşme ile birlikte ortaya ekolojik, mekânsal ve sosyal sürdürülebilir kentleşme gelişme stratejilerini zorunlu hale getirmiştir. Sürdürülebilir kentsel gelişme, “kentsel üretim-tüketim zincirinde çevresel yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların sürdürülebilir kullanımından, siyasal-yönetimsel yapılanmalar ve demokratik örgütlenmelerin eş merkezli olarak rol aldığı, geniş katılımlı ve işbirlikçi planlama modellerine, kentsel nüfusun temel insan haklarından ve gelir dağılımından sosyal adalet ilkesi temelinde eşit faydalanmasından, kentsel yoksulluk-yoksunluk ve şiddetin azaltılmasına, kentlerin sağlıklı ve yaşanabilir kılınmasından, kentsel gelişmenin çevresel kaynak ve değerler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesine dek uzanan mekânsal, sosyal-ekonomik, çevresel ve siyasal-kurumsal birden çok bileşenin yönlendirdiği çevreci bir kalkınma modeli” biçimde ifade edebiliriz (Özcan, 2016:11).

“Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Eylem Planı”nda, sürdürülebilirlik bakımından kentsel gelişme doğrultusunda birtakım amaçlar ortaya koymuştur. Bunlar şu şekilde ele alınmıştır (CEC,1999; Özcan, 2016:10);

- i) “Ekonomik refah ve istihdamın güçlendirilmesi,
- ii) Sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri temelinde sağlıklı ve yaşanabilir kentsel alanlar oluşturulmasına yönelik olarak kentsel yenileme eylemlerinin teşvik edilmesi,
- iii) Kentsel çevre ve kaynakların korunması ve geliştirilmesi,

- iv) Geniş katılım ve işbirliğini temel alan şeffaf yönetim mekanizmasının kurulması”

Şekil 1.4. Kentlere Uygulanan Sürdürülebilir Gelişme Hedefleri¹⁰

Sürdürülebilir gelişme, bütün yerleşimlerde insan ihtiyaçlarının çevresellik ilkesi dikkate alınarak yerine getirilmesini amaçlar. Bu bakımdan kentsel bakımdan planlama ve düzenleme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır (Tosun, 2017:171). Sağlıklı kentsel gelişimin sağlanması da sürdürülebilirliğin çevresel, mekânsal ve ekonomik unsurlarının yanı sıra toplumsal unsuru ile birlikte gerçekleştirilebilir olacaktır. Bunun için kent içi sosyal hayat için “tampon mekânlar” olarak adlandırılan ve iletişim, kaynaşma ve iyi vakit geçirmeyi sağlayacak *açık kamusal alanların* varlığı da kentsel gelişim bakımından büyük önem taşımaktadır (Akyıldız, 2020:195). Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı “sosyal adalet, sürdürülebilir ekonomiler ve çevresel sürdürülebilirlik” olmak üzere birbirini dengelemesi gereken üç unsuru kapsamaktadır.

¹⁰ “ E. Tosun (2017). *Sürdürülebilirlik bağlamında ekolojik kent söylemi*. s.173.”

Bunun için sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı;

- i) “Kentsel alanlarda ekonomik refahı ve istihdamı güçlendirmek,
- ii) Kentsel alanlarda eşitliği, sosyal katılımı ve kentsel yenilemeyi teşvik etmek,
- iii) Kentsel çevreyi korumak ve geliştirmek,
- iv) Kent yönetişimine ve yerel kapasite artırımına katkı yapmak” gibi amaçları birbirine entegre etmektedir.

Bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak teknolojik gelişimin ve üretkenliğin desteklenmesi, sosyal dışlanmanın azaltılarak adil erişimin ve kentsel güvenliğin artırılması, kentlerde sürdürülebilir çevreye yönelik uygulamaların artırılması, katılımın ve işbirliğinin artırılması önem taşımaktadır (Karakuzulu, 2010).

1.3.4. Sürdürülebilir kentsel planlama

Kentsel planlama kavramı “kentsel gelişmeyi ekonomik, sosyal, toplumsal, çevresel ve fiziki boyutları ile ele alan ve bunların karşılıklı etkileşimlerini de içeren bir uğraş alanı” şeklinde ifade edilebilir (Tosun, 2013:36). 1900’lü yıllarından başından itibaren dönemin koşullarına ve dinamiklerine göre şekillenen ideal kent arayışının bir sonucu olarak kentsel tipolojiye yönelik kent planlama yaklaşımlarının ortaya konulduğu görülmektedir (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016:248). Sürdürülebilirlik ilkesinin “kent planlama” konusuna dâhil edilmesi ise 1992 yılında Yerel Gündem 21’in “sürdürülebilir kentsel-kırsal gelişme stratejileri” ile gerçekleştirilmiştir. Bu strateji planlamalarında sürdürülebilirliğin üç temel bileşenine katılım, işbirliği, yönetim gibi unsurlar da eklenerek “Sürdürülebilir Kentler Programı” kurumsallaştırılmış ve bu şekilde sürdürülebilirlik ilkesi yeniden kurgulanmıştır (Özcan, 2016:8).

Sürdürülebilir kentsel planlama “kentsel arazi kullanım biçiminin değişim ve gelişimine dönük karar alma-verme mekanizmalarında sosyal örgütlenmelerin rolünü etkinleştiren ve toplumsal faydaları gözeten, planlama sürecinin her aşamasında şeffaflık ve geniş katılım ilkeleri temelinde aktörler arasında işbirliğini ön plana alan, kentsel gelişim sürecinde çevresel kaynak ve değerleri koruma–kullanma dengesi içinde gözeterek, kültürel miras değerleri ve ekosistemlerin korunmasını öncelikli ilke edinen, kentsel arazi kullanım düzeni ve ulaşım sistemi kararlarında ekolojik kaynakların korunmasını ön plana almanın yanı sıra kentsel gelişmenin mekânsal sınırlarını ekolojik kaynak ve değerler esas olmak üzere tanımlayan, çevreci–ekolojik öncelikli planlama yaklaşımı” biçiminde tanımlanabilir (Özcan, 2016:10).

Sağlıklı kentsel planlama, kentin sahip olduğu bölgenin coğrafi yapısını ve doğal çevresini içeren “doğal” elemanları ve insan ve doğal öğeler arasındaki ahengi sağlayan *mekânsal ürünleri* içeren “mimari” elemanlarının birbiri ile uyumlu olması ile mümkündür. Sürdürülebilir kent planlaması, kamusal alanların yeniden canlandırılması, çevresel kaliteyi koruma ve değerini yükseltme amacına sahiptir. Fiziksel inşaa ve tasarımı içeren sürdürülebilir kent planlaması, gerek sosyal etkileşimin artırılması, uyum ve kaynaşmanın sağlanması, kentlilerde aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, gerekse tarihsel yapının korunması görevini üstlenmektedir (Akyıldız, 2020:195). Sürdürülebilir kentsel planlama, yerel iklim, ekosistem, enerji, su ve kaynak akışlarına yönelik olmalıdır (Tosun, 2013:36). Bu amaçların yerine getirilmesinde en önemli enstrüman planlamaların niceliksel boyutu yerine çevresel boyutuna eğilmek ve kent tasarımlarında ekolojik ilkelerin korunmasını sağlamaktır (Gökalp ve Yazgan, 2013:31).

1.3.5. Sürdürülebilir kent modelleri

Sürdürülebilir kent modeli; “küreselleşme sürecinde iletişim-ulaşım ya da üretim-dağıtım sistem ve teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak doğal kaynak ve enerji kullanım-tüketim-atık zincirinde geri dönüşüm ya da yeniden kullanım sistemlerinin etkin kılınmasından, sosyal-ekonomik yaşam kalitesinin yükseltilmesine, sınıfsal farklılıkların ve yoksunlukların giderilmesinden, kentsel hizmetlerden eş düzeyde faydalanma olanakları yaratılmasına, kültürel miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlayabilecek örgütlü ve katılımcı yönetim mekanizmalarının kurulmasına dek uzanan sosyal-ekonomik, ekolojik, kurumsal bileşenler eşliğinde, insan yerleşmelerinin kentsel ya da bölgesel düzeydeki çevresel yansımalarının/etkilerinin (ekolojik ayak izleri) azaltılarak, sağlıklı, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel çevreler oluşturulabilmesine dönük çözüm arayışlarını içeren kentsel gelişme modeli” biçiminde ifade edilebilir (Özcan, 2016:12).

Belirli kent modelleri ortaya konulmakla birlikte araştırmacılar için en temel zorluk, belirli kentlerde farklı gelecek türleri için sosyal ve teknik olasılık haritalarının ideal sürdürülebilir kent tipleri hassas modellerin kullanılmasıdır. Bu sebeple statik sürdürülebilir kentsel formlar yerine farklı kentsel geleceklere yönelik kompleks çıkarımlar, varsayımlar ve uyumsuzlukların incelendiği, çoğul fikir ve olasılıkların sürdürülebilir kent modeli çerçevesinde ele alındığı yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir (Guy & Marvin, 2000:17). Bununla birlikte sürdürülebilir kentsel biçimler

küresel sürdürülebilirlik hedeflerine bağlı olarak, ancak yerel çözümlerin oluşturulmasına ve uygulamasına yer bırakan bir politika arka planı tarafından desteklenirse başarı olabilir (Williams, et al.; Jenks, 2000:1).

Sürdürülebilirlik ilkesi temel alınarak oluşturulan kentsel gelişme modellerinin iki biçimde ortaya çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki, işlevsel-mekânsal stratejilere dayalı olarak oluşturulan “yeşil kent/ekolojik kent” mekânsal gelişme modelleridir. İkincisi ise kent içi enerji ve kaynak tüketiminin azaltılması, kişisel araç kullanımının sınırlandırılması, ekolojik ayak izinin azaltılması, kentsel üretim-tüketimin teknolojik dönüşümlerle yeniden belirlenmesi gibi amaçlara sahip olan “kompakt kent” gelişme modelidir. Bahsi geçen her iki kent modeli de birtakım ortak özelliklere sahiptir. Bunlar şu şekilde belirtilebilir (Özcan, 2016:11-12);

- i) “Geri dönüşüm sistemleri eşliğinde kentsel üretim-tüketim-atık zinciri dengesinin korunması,
- ii) Kentsel/kırsal doğal yaşama ortamlarının rasyonel kullanımını etkin kılacak kentsel ve bölgesel ölçekli açık-yeşil alan sistemleri kurulması ve kentsel tarımın desteklenmesi,
- iii) Doğal kaynak ve sistemlerin korunması ve geliştirilmesi,
- iv) Kentsel arazi kullanım düzeni üzerinde ekolojik unsurların etkin olmasını ya da çevresel kaynak kullanımını en aza indirecek mekânsal gelişme stratejilerinin üretilmesi”

Kentlerde yaşanan hızlı büyüme ile birlikte büyüme yönetimi, akıllı büyüme, kompakt/derişik kent gibi kent kavramları ortaya çıkmıştır (Yenigül, 2016:293). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımına dayalı olarak kentsel planlamanın içeriğe yönelik birtakım yaklaşım ve modellemeler ortaya konulmuştur. ABD’de “akıllı büyüme” (smart growth), “yeni şehircilik” (new urbanism), “yeşil bina hareketi” (green building movement); Avrupa’da “derişik kent” (compact city) ve “yoğunluk artırılması”; Avustralya’da “uydu kent ile karşıt-kentleşme” sürdürülebilir kentleşme yaklaşımları bu yaklaşımlara örnek olarak verilebilir. Bunlarla birlikte yine birçok ülkede “ekolojik kent” (eco-cities), “eko-tek kentler” (eco-tech cities), “yeşil kentler” (green cities), “sağlıklı kentler” (healthy cities) ve “yaşanabilir kentler” (livable cities) benzeri eğilimlerin ortaya konulduğu görülmektedir. Bütün bu yaklaşımlar farklı düzeylerde ele alınabilirken “derişiklik (kompaktlık), sürdürülebilir ulaşım, yoğunluk, çeşitlilik, karma arazi

kullanımı, pasif enerji kullanımı ve yeşil tasarım” gibi ortak özelliklere sahip oldukları belirtilebilir (Kaya ve Susan, 2020:916-919).

“Kent Formları Modeli” bakımından düşünüldüğünde, sürdürülebilirlik ve ekolojik yaklaşıma en uygun “kendine yeterli kentler” ve “kompakt kent” modelleri olmak üzere toplam dört farklı sürdürülebilir kent modelinden bahsetmek mümkündür (Tosun, 2013:37-38);

- “Kendi kendine yeten kentler,
- Kompakt kentler,
- Dışa bağımlı kentler,
- Adil paylaşımcı kentler”

Bu dört kent modelinden sürdürülebilirlik ve ekolojik yaklaşıma en uygun olan kentler “kendine yeterli kentler” ve “kompakt kent” modelleridir.

1.3.5.1. Kendi kendine yeten kentler

“Yeşil kent ideali”nin bir amacı olarak kendi kendine yeten kentler birtakım özelliklere sahiptir. Buna göre “kendi kendine yeten kentler”in (Tosun, 2013:39);

- Amacı:** “Doğal kaynakları koruyarak kentleri doğayla en uygun biçimde bütünleşecek şekilde tasarlamaktır.”
- Hedefi:** “Ekonomik ve çevresel faaliyetleri kendi iç dinamikleri ile gerçekleştirmek, küçük ve kompakt kentler, arazi kullanımında çeşitlilik ve açık alanlardır.”
- Yöntemi:** “Sürdürülebilirliğe ulaşma noktasında küçük, ademi-merkeziyetçi nüfusların doğa merkezli bir yaşam tarzını benimsemesi, ekolojik bilinçliliğin artırılması ve bu yolla doğal kaynakların tüketiminin azaltılmasıdır.”

1.3.5.2. Kompakt kentler

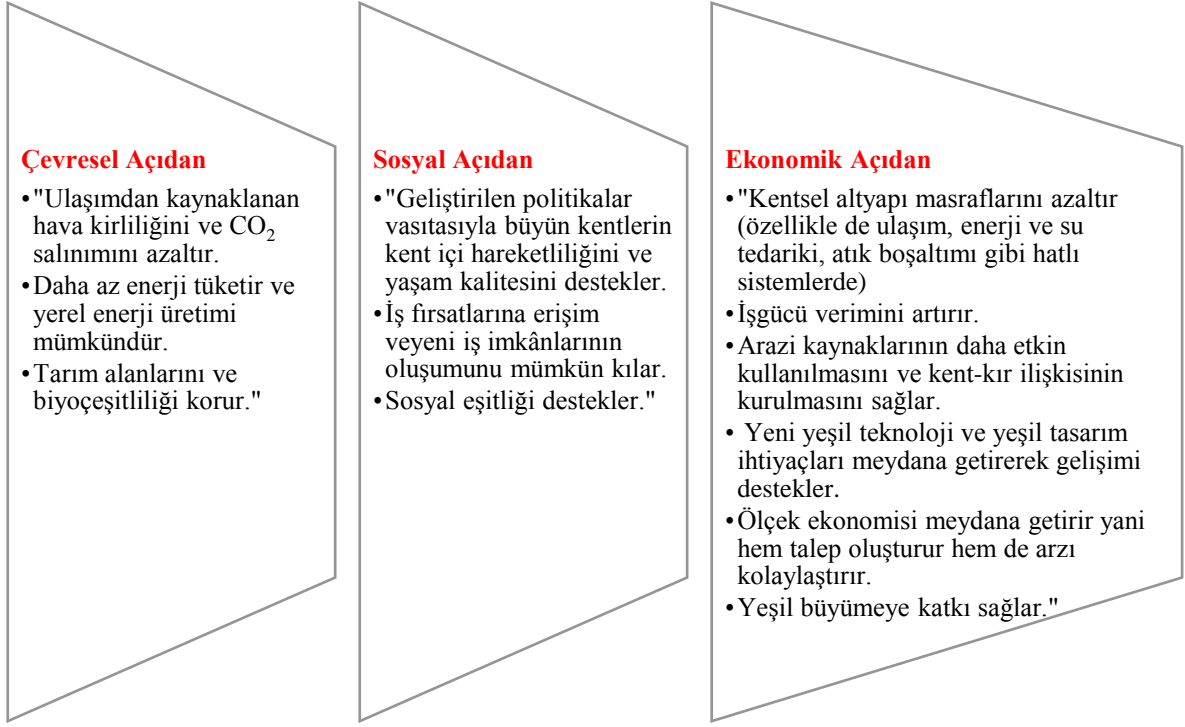
Kompakt kent modeli, “karışık ya da karma arazi kullanım düzeni olarak adlandırılan, kentsel arazi kullanım düzeninin harmanlandığı ya da iç içe geçtiği, yüksek yoğunluklu yapılaşma kararları ile kentsel toprakların en uygun kullanımının hedeflendiği, tek ya da çok odaklı toplu kentsel gelişme–tasarım biçimi” biçimde ifade edilebilir (Özcan, 2016:11). Bu kent formunda “kendine yeten kent” formuna kıyasla daha az doğal alan bulunmakta ve “insan merkezli bir bakış açısı”na sahiptir. Aynı zamanda, kentte meydana gelen olumsuz dışsallıkların azaltılması, mevcut

kaynakların etkin ve verimli kullanılması ve çevresel zararın ve kentsel hareketliliği minimum düzeye düşürülmesi gibi amaçların kompakt kent modelinde kentsel yönetim politikası olarak belirlendiği görülmektedir (Tosun, 2013:39).

Williams (2000), kompakt kent modelini dört temel özelliği ile açıklar. Buna göre;

- i) “Kompakt kentler yüksek bir nüfus yoğunluğuna ve karışık kullanıma izin veren bir arazi yapılanmasına sahip olması ve yaşama-çalışma mekânlarının birbirinden uzak olmaması sebebiyle daha sürdürülebilir ve verimli ulaşım sistemlerine sahip olmalıdır.
- ii) Kompakt kentler mekânda yayılmanın azaltılması yoluyla sürdürülebilir bir mekân kullanımına izin verirler. Böylece kırsal mekân korunurken kent merkezindeki toprak farklı amaçlar için geri dönüştürülebilir bir niteliğe sahip olur.
- iii) Kompakt kentte sosyal yapı, yoğunluk ve karışık kullanım kavramları; kültürel gelişme-birleşme ve çeşitlilik kavramlarıyla bir arada ele alınır. Bu aynı zamanda kentte adaleti sağlar, çünkü fırsatlar herkes için erişilebilir bir niteliktedir.
- iv) Kompakt kentte, kentsel altyapının temini ve kalitesi daha ekonomik bir niteliğe sahiptir.”

Belirtilen bu dört özelliği ile kompakt kent formu, kent plancıları ve politikacıları tarafından en ideal sürdürülebilir kentsel mekan tasarımı olarak görülmektedir (Tosun, 2013:40). Küresel ve çevresel değişimlerin yoğunlaşması ile kentsel politika ve profesyonel pratiklerle çözüm arayışları da artmaktadır. Bu da çevresel bir temele dayalı en iyi mimari, planlama ve tasarım uygulamalarının her yerde ve tüm mekânsal düzeyde düzeylerde dikkate alınarak kompakt şehir yaklaşımının benimsenmesini gerektirmektedir (Burgess, 2000:23).

Şekil 1.5. Sürdürülebilirliğe Katkısı Bakımından Kompakt Kentler¹¹

1.3.5.3. Akıllı kentler

Akıllı kentler (smart cities) kent yönetimi bakımından yeni bir model olarak karşımıza çıkar. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı bakımından akıllı teknolojilerin kullanımı büyük önem taşımaktadır. Nitekim sürdürülebilir ve akıllı kentler literatürde genellikle aynı anlamlarda ele alınmaktadır (Öztopçu ve Salman, 2019:170). Akıllı kent aynı zamanda “zeki kent” (*intelligent city*), “dijital kent” (*digital city*), “sürdürülebilir kent” (*sustainable city*) ve “teknolojik kent” (*technocity*) gibi isimlerle de ifade edilmektedir (Varol, 2017:44).

21.yy’da bilgi toplumu ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile ekoloji, sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği gibi konulara yönelik çözüm arayışları akıllı kent kavramının önemini ortaya koymuştur (Köseoğlu ve Demirci, 2018:42).

Akıllı kavramı “enformasyon teknolojileriyle, denetleme sistemlerinin birbiriyle ilişkilendirilmesi ve maliyet azaltıcı, verimlilik artışı sağlayan sistemler”; *Akıllı sistemler*

¹¹ “Ç. Tuğaç (2018). *Türkiye için iklim değişikliğine dayanıklı kentsel planlama modeli önerisi: eko-kompakt kentler*. s.1055.”

“ısıtma, soğutma, aydınlatma, yangın ve güvenlikte maksimum etkinlik sağlayan merkezi sistemler”; *Akıllı kentler* ise “kendi içinde akıllı binalar, akıllı yerleşim alanı ya da iş merkezleri gibi alt parçaları kapsayan bir yapılanma” olarak ifade edilmektedir. Akıllı binaların ve teknolojik altyapı sistemlerinin kullanılması ile gerek yeni yerleşim alanları gerekse kentsel dönüşüm planlamaları bakımından gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla çevresel sorunların çözümünde sürdürülebilirliğin sağlanması ve akıllı kentlere geçişin kolaylaşması mümkün olabilecektir (Öztopçu ve Salman, 2019:170). Akıllı kentlere geçiş sürecinde planlama, uygulama ve akıllı kentlerin net anlaşılabilirliği bakımından yenilikçi yaklaşımlar önem taşımaktadır. Bu bakımdan hem merkezi hem yerel yönetimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Birimler arası koordinasyon sağlanmalı, karar sistemlerinde veri tabanı aktif olarak yer almalıdır (Varol, 2017:44).

Akıllı kentin tanımına yönelik farklı yaklaşımlar söz konusudur. İlki, “yönetim, eğitim, sağlık, kamu güvenliği, emlak, ulaşım ve kamu hizmetleri gibi bir kentin kritik altyapı bileşenlerini ve hizmetlerini daha bilinçli ve etkileşimli hale getirmek için bilgi ve iletişim teknolojilerini verimli ve etkili bir biçimde kullanan kent” (Belissent, 2010; Terzi ve Ocakçı, 2017:11), bir diğeri ise Andrea Caragliu’ya göre, “insan ve sosyal sermayeye yatırım yapan, geleneksel (ulaşım) ve modern (BİT) iletişim altyapısını kurmuş, sürdürülebilir, ekonomik büyüme ve yüksek yaşam kalitesini sağlamış, doğal kaynakların yönetimini katılımcı yönetimle yapan şehir” (Alkan, 2015:72) olarak ele alınmıştır.

Akıllı kentler birtakım özellikleri ile ön plana çıkar. Buna göre;

- “Akıllı kentlerin temel hedefi teknolojiyi en iyi şekilde kullanıp, ihtiyaç halinde yeni teknolojiler üretip ve üretilen teknolojilerin birbirleriyle uyumlu ve düzenli çalışmasını sağlayarak bu zorluklardan kaynaklanan hızlı nüfus artışı ve kaynak kıtlığı tehditleriyle mücadele etmektir” (Herzberg, 2017:25; Örselli ve Akbay, 2019:230).
- “Akıllı kent yoğun bilgi, teknoloji ve iletişim kullanımına dayanır. Elektronik içeriğin geliştirilmesini esas alır. Kentsel yaşam kalitesi için, sürdürülebilirlik arayışıyla dijital teknolojinin birleştirilmesine dayanır”.
- “Akıllı kent öğrenme, anlama ve akıl yürütme yeteneğidir. Birçok güncel proje ve deneyin temel amacı, mevcut kentleri daha akıllı, hatta bir anlamda bilinçli yapmaktır”.
- “Akıllı kent ideal olarak dijital araçların ve bu araçların işleyişinin ve sürdürülebilirliğinin yanı sıra kent sakinlerinin yaşam kalitelerinin ve birbirleriyle

koruyabilecekleri ilişkilerin optimizasyonunu sağlayan bir kentten oluşur” (Kaygısız ve Aydın, 2017:60).

- Akıllı kentlerde dijital ağların en küçük birime (hane halklarına) ulaşması en önemli konudur. Evlerde elektrik, su ve veri hizmeti tesisatının yeniden tasarlanması yoluyla işlemler hız kazanacak ve personel yükü ortadan kaldırılacaktır (Alkan, 2015:75).
- Akıllı kentler “Endüstri 4.0” ile yakından ilintilidir. “Makine gücünün, insan gücünün yerini almasıyla üretim süreçlerinin kendiliğinden yönetilebilir hale geldiği, makine ve ürünlerin insan kontrolü olmadan birbiriyle iletişime geçtiği akıllı üretim ağı” Endüstri 4.0’ı tanımlar (Köseoğlu ve Demirci, 2018:52).

Akıllı kentlerin gelişiminde altı unsur önem taşır. Bunlar “*akıllı vatandaş, akıllı yönetim, akıllı ekonomi, akıllı hareketlilik, akıllı çevre ve akıllı yaşam*” olarak belirtilebilir (Örselli ve Akbay, 2019:231).

Şekil 1.6. Akıllı Kentin Özellikleri ve Temel Faktörleri¹²

¹² “Ü. Kaygısız (2017). *Yönetişimde yeni bir ufuk olarak akıllı kentler*. s.63.”

Akıllı kent uygulamalarında en çok “su yönetimi, temiz ve yenilenebilir enerji, e-devlet, kablosuz internet erişilebilirliği, atık yönetimi, akıllı trafik kontrolü” gibi yöntemlerden yararlanıldığı görülmektedir. Altyapı, yönetim, kent ve arazi ve “nesnelerin interneti” (Internet of Things) akıllı kent uygulamalarında büyük önem taşır. Nesnelerin interneti ile kentte aksayan hizmetlerin iletişim altyapıları, sensörler, bulut sistemler ve yazılımlar vasıtasıyla giderilmesi amaçlanmaktadır (Terzi ve Ocakçı, 2017:11-12). Akıllı kentsel teknolojilerde kullanılan birtakım araçlar şu şekilde gösterilebilir (Örselli ve Akbay, 2019:231);

- **Mobil Cihazlar:** “Kişisel bilgisayarlar, tablet bilgisayarlar, akıllı telefonlar, kiosklar, akıllı sayaçlar ve internet merkezleri” gibi cihazlar ve platformlar akıllı kent hizmetlerinin kentliler tarafından kullanımının yaygınlaştırılması için çok büyük öneme sahiptir.
- **Dijital Platformlar:** Kentte çözüm bekleyen başlıca sorunlar arasında yer alan barınma, iş, ulaşım ve içilebilir suyun güvenli dağıtımını gibi konuların yeni nesil altyapılar elektrikleştirme, otomasyon ve dijitalleştirmeyi merkezine alarak çözümlenmelidir. Dijital platformlar sayesinde pratik ve düşük maliyetli çözümlerle arz ve talep dengelenmekte, katılımın artması sağlanabilmektedir.
- **Nesnelerin İnterneti:** “Akıllı kent uygulamalarının kapsadığı kentsel unsurların, entegre edilen sensörlerle akıllı araçlara dönüşmesi ve birbirleri ile iletişime geçerek bilgi toplamaları ve bunları paylaşmaları” biçiminde tanımlanmaktadır. Nesnelerin interneti, sensör ve kablosuz internet bağlantısının eşyalarda kullanılmasıdır. Bu uygulamaya verilebilecek örneklerin başında kentlerde ulaşım hatlarında kullanılan “makeden makineye” (M2M) akıllı ulaşım sistemi gelmektedir. Günümüzde kentlerde otomobiller, sokak lambaları, ses ve görüntü tanıma araçları gibi birçok nesneden veri toplanmakta, bu verilerden nesnelerin interneti vasıtasıyla akıllı ev, akıllı şehir, enerji, güvenlik, sağlık, taşımacılık, inşaat, üretim, bilişim gibi sektörlerde yararlanılmaktadır (Köseoğlu ve Demirci, 2018:49).
- **Büyük Veri:** “Ağ sensörleri, akıllı objeler ve cihazlar, web ve sosyal medya gibi modern bilgi ve iletişim teknolojileri tarafından yakalanan ve kaydedilen düzenlenmiş ve düzenlenmemiş her şey büyük veriyi oluşturmaktadır”. Büyük verinin depolanması ve işlenmesi akıllı kent modelinin önemli bir parçasıdır. Büyük veri sayesinde kentlerin işleyişine ve sosyal etkileşime katkı sağlamak ve verinin katma değerli bir bilgiye dönüştürülmesinin gerçekleştirilmesi, akıllı çözüm yolları olarak

değerlendirilmektedir. Su ve enerji tüketimi, hava, iklim, doğal afetler, emlak, toplu taşıma ve ulaşım hakkında birçok veri akıllı kent uygulamalarında yol göstericidir (Köseoğlu ve Demirci, 2018:47).

- **Açık Veri:** “Herkes tarafından ücretsiz ve serbest bir şekilde kullanılan, herhangi bir telif hakkı, patent ya da diğer kontrol mekanizmalarına tabi olmayan veri” olarak ifade edilir. “Açık veri” kamu dahil birçok sektörde hem rekabeti hem de işlerin kalitesini artırmaktadır. Açık veri üç temel özelliğe sahiptir (Köseoğlu ve Demirci, 2018:47);
 - i) “Kullanılabilirlik ve Erişim: Verinin internet üzerinden uygun ve değiştirilebilir biçimde indirilebilmesidir.
 - ii) Yeniden Kullanım ve Yeniden Dağıtım: Diğer veri setleriyle yeniden kullanım ve yeniden dağıtımına izin veren şartların sağlanmasıdır.
 - iii) Evensel Katılım: Herkesin veriyi yeniden kullanabilmesi ve yeniden dağıtabilmesidir.”
- **Bulut Bilişim Teknolojisi:** Birçok büyüklük ve çeşitlilikte üretilen veriyi saklamak ve depolamak üzere ortaya çıkan ve kablosuz rasyonel çözüm yolu olarak düşünülen Bulut (Cloud) Teknolojisi, “erişimde bulunulan yazılım uygulamaları, veri depolama hizmeti ve işlem kapasitesi” biçimde ifade edilmektedir.

Akıllı teknolojiler vasıtasıyla yerel sorunların çözümü, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yönetimde katılımın artırılması, kentsel hizmetlerin verimli ve etkin çalışması gibi birçok konu mümkün olabilmektedir. Çevre kirliliğinin azaltılmasından kaynak kullanımının dengelenmesine, trafik ve ulaşım sorunlarının çözümünden enerji verimliliğinin sağlanmasına kadar birçok konu, akıllı teknolojiler ve akıllı kent uygulamaları ile gerçekleştirilebilmektedir. Yerel yönetimler ellerinde bulundurdukları büyük veri ile geleceğe yönelik tahminler yapabilmekte, belediyeler sorunların çözümü bakımından bilgi edinebilmektedir. Bu şekilde kentlilerin ve vatandaşların ihtiyaçlarının doğru tespiti, bugüne ve geleceğe yönelik uygulanabilir politikaların üretilebilmesi söz konusu olabilmektedir (Köseoğlu ve Demirci, 2018:43-49).

Akıllı kent yalnızca bir teknolojik başarı olmanın ötesinde “kamusal değer yaratmak için teknolojinin kullanılması”na ilişkindir. Hem yerel hem de merkezi yönetimlerin sürdürülebilirlik, yaşam kalitesinin artırılması ve ekonomik büyümenin sağlanması gibi konularda “akıllı” uygulamaları hayata geçirmesi ve bu anlayışı benimsemeleri önem taşır. Akıllı kent, bilgi ve teknolojinin yardımıyla yönetim, hareketlilik, çevre gibi

birçok unsuru bir araya getirir. Bu bakımdan akıllı kent uygulamalarında tüm paydaşların katılımının ve işbirliğinin söz konusu olması gerekmektedir (Varol, 2017:46).

Akıllı kentlerde büyük verinin toplanması temel teşkil ettiğinden bu konuda hukuki ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesi de önem taşımaktadır. Mesleki ve devlet sırları, özel yaşamın mahremiyeti benzeri konuların bu bakımdan güvence altına alınması da oldukça gereklidir (Köseoğlu ve Demirci, 2018:53).

1.3.5.4. Dirençli kentler

Dirençli kent “fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik çerçevede kentlerin karşılaşılabileceği her türlü tehlike, tehdit ve olumsuz durumlarla kenti oluşturan birçok dinamiklerin, aktörlerin koordineli ve kapsamlı bir şekilde mücadele etmesinin sağlanması” biçiminde ifade edilmektedir. “Kentlerde her türden tehlikelere karşı zayıf noktaları tespit ederek kapasite gelişmeyi hedefleyen” dirençli kentlerin birtakım özellikleri söz konusudur. Buna göre (Payam, 2019:1024);

- i) “Katılımcı bir modelle kamu (merkezi/yerel yönetim), STK, özel sektör ve kent sakinleri şehirlerini planlar ve karar verirler,
- ii) Sürdürülebilir kenteleşmeyi sağlayıp, yetkin ve hesap verebilir bir yerel yönetime sahiptir,
- iii) Konut, yerleşim yeri ve mahallelerin altyapı ve hizmetleri yeterlidir.
- iv) Akla ve imar mevzuatına uygun yapılaşmalarla pek çok afetin önüne geçilmiştir.
- v) Olası tüm tehlike ve risklerle ve bunlara maruz kalacak ve zarar görebilecekler hakkında güçlü bir yerel bilgi altyapısına sahiptir,
- vi) Felaketi öngörme ve varlıkları korumak için adımlar atmıştır,
- vii) Her türlü afetten kaynaklanan fiziksel ve sosyal kayıpları en aza indirebilmiştir,
- viii) Afet öncesinde, sırasında ve sonrasında gerekli kaynakları taahhüt etmiş ve kendi kendini düzenleme yeteneğine sahiptir,
- ix) Afet sonrasında temel hizmetleri hızlı bir şekilde onarabilir ve bunun yanı sıra sosyal, kurumsal ve ekonomik faaliyetlerini devam ettirebilir kendir.”

Direnç kavramı, kentlere yönelik olarak toplumsal ve kurumsal bakımdan belirme riski bulunan çevresel durumlara karşın görünüm kazanmıştır. Bu bakımdan daha çok sürdürülebilirliğin öncülüğünde iklim değişikliği ve afet riski gibi sorunlara ilişkindir. Bununla birlikte kent, ekolojik ve mekânsal yapı olmasının yanı sıra toplumsal ve politik bir sistemdir (Kavanoz, 2020:9-13). Toplumsal güvenliği içeren sosyal adalet, eşitlik,

kapsayıcılık, bağlılık gibi kavramlar da bu kapsamda önem taşımaktadır (Melbourne Council, 2014; Payam, 2019:1024).

1.3.5.5. Eko-kent ve yavaş kent

1990'lı yıllardan itibaren kentsel yerleşimlerin sürdürülebilirliği üzerine yapılan birçok planlama faaliyeti söz konusu olmuştur. Eko-kent (eco-city) ve yavaş kent (cittaslow) bu kent planlama örnekleri arasında gösterilebilir (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016:248). Geleceğin kent anlayışını inşa etmek üzere insan, kent ve çevre arasındaki ilişki ve etkileşimi temel alan eko-kentler yeni bir yaklaşım ve kent tasarımı olarak karşımıza çıkar. İlk defa 1987 yılında Richard Register tarafından kaleme alınan "Ecocity Berkeley: building cities for a healthy future" adlı kitapta bahsi geçen eko-kentler, "kent için akla gelen bütün noktasal çözümleri bir araya toplayan sistem tasarımı"dır. Eko-kentler Meadows ve ark. (1972) tarafından ortaya konulan modelde küresel anlamda ideal bir yaklaşım olarak görünüm kazanmıştır (Çetinkaya, 2013:12).

Eko-kent sistem idealini gerçekleştirmek üzere birtakım hedeflere sahiptir (Çetinkaya, 2013:14):

- "Kentın çevre üzerinde etkisinin azaltılması
- Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı
- En düşük düzeyde atık üretimi
- Geri dönüşümlü malzeme kullanımı
- Ekolojik ayak izinin en aza indirgenmesi"

Eko-şehirçilik ortaya çıkış nedeni iklim değişikliği olması dolayısıyla, aynı zamanda kaynakların rasyonel ve etkin kullanılması, karbon ayak izinin azaltılarak az karbonlu gelişimin sağlanması gibi amaçlara da sahiptir (Kaya ve Susan, 2020:918). "Türk-İsveç Yerel Yönetimler Ortaklığı Programı" (TUSELOG) bildirisinde eko-kente yönelik özellikler şu şekilde sıralanmıştır (TBB, 2017a ; Kaya ve Susan, 2020:926):

- i) "Kentsel teknoloji ile doğanın korunması arasında bir işlevsel bütünlük sağlar.
- ii) Doğal kaynakları en etkili şekilde kullanan yeni sistem çözümlerini teşvik eder.
- iii) Etkili ve demokratik süreçleri gerçekleştirmek için en iyi uygulamalardan yararlanır.
- iv) Eko-kent yaklaşımında sosyal ve ekonomik faktörlere, en az ekolojik ve teknik faktörler kadar önem verilir. Çünkü nihai amaç; herkese, doğa ile uyum içinde; sağlıklı, güvenli, huzurlu ve yüksek kalitede bir yaşam sağlamaktır.

- v) Eko-kent yerleşim olarak, metropol ile bağlantı içinde ulaşılabilir olmalıdır. Kentsel gelişme, metropole eklenerek, ana ulaşım akslarına erişilebilir olmalıdır.
- vi) Eko-kentte yaşayanlar, kentli bir topluluk yaşamını kurabilmek için dengeli bir nüfus yapısına sahip olmalıdır. Değişik gelir gruplarına hitap etmeli, binalar sosyal alt yapı ile ilişki içinde olmalıdır. Kent halkı, ortak yaşam alanlarını daha çok kullanabilmelidir.
- vii) Eko-kent enerji, arazi kullanımı, su ve atık su kullanımı açılarından doğal kaynakları koruma konusunda net hedeflere ve programlara sahip olmalıdır.
- viii) Eko-kent sivil bir liderlikle, yerel yönetimlerin desteğini alarak, uzun vadeli hedefler etrafında kuruluşlar arası işbirliğini gerçekleştirme yaklaşımında olmalıdır.
- ix) Çok yönlü kültürel ve ekonomik gelişmeyi hedefleyen işlevlerin yer aldığı eko-kent, cazip bir kültür, sanat ve iş merkezi olmalıdır.
- x) Arazi, doğal ve yapılanmış çevrenin işlevsel entegrasyonunu sağlayacak şekilde kullanılmalıdır.”

Ekolojik kentleşme, kentleri doğal dünyanın bir parçası, bir yaşam alanı ve bir ekosistem olarak kabul eder (Tosun, 2017:175). Bu yönüyle sürdürülebilir bir kent için, verimli enerji kullanan binalar tasarlanmalı, toplu taşıma kullanımı ve yeşil alanlar artırılmalı ve bütünleşik yaşam ve çalışma alanları oluşturulmalıdır (Gökalp ve Yazgan, 2013:29).

Bir diğer ele alabileceğimiz kent modeli olan yavaş kent (cittaslow), farklı dönemlerde yaşanan gelişmelerle açıklanabilmektedir. Bu bağlamda “yavaş hareketi”nin ilk olarak 1986’da Carlo Petrini’nin McDonald’s restoranına karşı Roma’da gerçekleştirdiği küresel tek tip yemek yerine yerel ve özgün yemek kültürünü savunduğu “yavaş yemek hareketi” (slow food) protestosu ile başladığı görülmektedir (Özalp, 2020:3300). Protestonun ardından İtalya Barolo’da “yavaş yemek birliği” kurulmuş ve zamanla uluslararası alanda da destek görerek turizm ve seyahat başta olmak üzere birçok alanda yeni yavaş hareketleri görülmüştür (Ünal ve Zavalı, 2016:895).

Yavaş kent hareketi (cittaslow) 1999’da “kentlerin kendilerini değerlendirmeleri ve farklı bir kalkınma modeli ortaya koymaları” düşüncesi ile ortaya çıkmıştır.

Cittaslow'un niteliklerini şu biçimde ele alabiliriz (Özalp, 2020:3300);

- “Cittaslow hareketi, küre-kentleşme (glurbanisation) yapılanmasındaki tek düze ve tek taraflı kent nitelendirmesine karşı yerel farklılıkları ön plana çıkarmayı; tarihi, kültürel ve fiziksel yönlerden yerel farkındalıkları artırmayı ve yerel ekonomiyi güçlendirmeyi, kentlerin karakteristik sürdürülebilirliğini gerçekleştirmeyi amaçlar.
- Cittaslow hareketi “o kenti o kent yapan özelliklerinin yanı sıra yeni cazibe merkezleri eklemeyi” de destekler. Bu bağlamda hane başına düşen elektrik enerjisi tüketiminden, yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılmasına; kente ait değerlerin iyileştirilmesinden, genç neslin istihdam durumuna; toplumsal ortaklıklar/sivil toplum kuruluşlarının mevcudiyetinden, politikaya ve katılıma; eğitimden belediyemin kamu konut yatırımı için planlarına kadar birçok alanda getirdiği ile yavaş şehir hareketi, kentlerin kalkınmasına önemli katkı sağlayacak yeni bir yerel kalkınma alternatifi olabilecek potansiyele sahiptir.
- Kent ekonomisinin yükselişini kentsel üretime; kentin sahip olduğu kültürel, geleneksel ürün ve potansiyele bağlayan yavaş şehir hareketi ile sağlanacak yerel kalkınma, kentlerin küresel sermaye karşısında özerklik derecesinin artırılmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Bu bağlamda yavaş şehir hareketi ile bir taraftan yerelin karşılaştırmalı üstünlüklerini geliştirmeye yönelik çabalar örgütlenirken, diğer taraftan da yereldeki yaşam kalitesinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedef çerçevesinde yerel idarecilerin, yerel halkın ve yerel sivil toplum örgütlerinin katılımcılığı ile ortaya konan kararlar, ortaklıklar ve işbirlikleri giderek ön plana çıkmakta, küresel karşısında özgün bir hareket biçimi kazanmaktadır.”
- “Yenilenebilir enerji kaynakların kullanımı, su ve hava kalitesi, biyo-çeşitlilik, yaşam kalitesinin geliştirilmesi vb. kısaca; ekonomi, ekoloji ve adalet kavramları altında toplayabileceğimiz sürdürülebilirlik göstergeleri yavaş şehrin de olmaz olmaz kurallarıdır” (Keskin, 2012:96).

1.3.6. Sürdürülebilir kentsel koruma

Sürdürülebilir kentsel koruma “planlama politika ve stratejilerine ilişkin karar alma-verme süreçlerinde toplumsal örgütlenmelerin rolünü etkinleştiren, toplumsal faydaları eşitlik ilkesi temelinde gözetilen, geniş kapsamlı katılım ve şeffaflık ilkesini temel alan işbirlikçi planlama yaklaşımı eşliğinde kültürel miras değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik planlama uğraşı olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle,

kültürel miras değerlerini gerek kültürel süreklilik ve sosyal çeşitliliğin korunması-yaşatılması gerekse ekonomik gelişme-canlanma sağlanması açısından stratejik mekânsal planlama yaklaşımı temelinde ele alan geniş kapsamlı ve bütünlük koruma yaklaşımı” biçiminde tanımlanmaktadır (Özcan, 2016:12).

Kentsel form, biyo-çeşitlilik, ekosistem, kirlilik, tarım alanları miktarı, gürültü gibi birçok unsuru etkiler. Bu sebeple kent formunun korunması ve sürdürülebilirlik birbiri ile yakından ilgilidir. Kentsel formun sürdürülebilirliğe sağladığı katkılar aşağıdaki gibidir (Çetinkaya ve Ciravoğlu, 2016:249-251);

- **Kompaktlık:** Ekolojik çeşitliliğin, sulak bölgelerin ve tarım arazilerinin muhafazasını sağlamak amacıyla yapıların kent üzerindeki yayılımının engellenerek arazinin verimli kullanılmasıdır.
- **Sürdürülebilir ulaşım:** Yürünebilir nitelikte tasarlanan ve bisiklet kullanımına uygun olan aynı zamanda toplu taşıma araçlarında yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı, herkese eşit ulaşımın sağlandığı sürdürülebilir kentsel forma dairdir.
- **Yoğunluk:** Çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğe etkisi olan nüfus, konut ve çalışan yoğunluğunu içerir.
- **Karma arazi kullanımı:** Araç kullanımı ve sera gazı emisyonlarını azaltmak için mesken, ticari, sanayi ve kamusal fonksiyona sahip alanların heterojen biçimde yayılarak kent formunu meydana getirmesidir.
- **Çeşitlilik:** Bir yerleşimde değişik etkinliklerin bir arada yer alması ve türlü türlü olmasıdır.
- **Pasif enerji sistemleri:** Yapı dizaynında bölgenin iklimsel özelliklerine göre yer seçimi yapmak, yapının yönü ve komşu inşaların birbirlerini gölgeleme durumlarını göz önünde bulundurmaya ve enerji tüketiminin azaltılarak çevresel sürdürülebilirliğe doğrudan katkı sağlamanın kentsel form üzerindeki etkisidir.
- **Yeşil bölgeler:** “Isı adası” tesirini düşürmesi, biyo-çeşitliliğin himayesine destek sağlanması, toprağın yağmur suyunu özümsemesiyle yağmur suyunun idaresine yardımcı, insan ruh haline pozitif yararı vb. nitelikleriyle ekolojik ve toplumsal sürdürülebilirliğe destek olmaktadır.

Ağaçlar ve yeşil alanların aynı zamanda nispi hava neminin artırılması, temiz hava temini, havanın filtrelenmesi, gürültünün absorbe edilmesi, oksijen üretilmesi, sera etkisinin azaltılması gibi birçok konuda olumlu etkileri mevcuttur (Barış, 2005:157).

1.3.7. Sürdürülebilir kentsel yenileme

Sürdürülebilir kentsel yenileme “mevcut yasa ve yönetmeliklerce tanımlanmış uygulama araçları kullanılarak üretilen özel tasarım projeleri ya da özel yasa ve yönetmelikler kullanılarak oluşturulmuş planlama kararlarına dayanan, kamu ya da özel sektör veya sivil toplum kuruluşları işbirliği yoluyla kentsel dokuların, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde şeffaf ve geniş katılıma dayanan işbirliği modelleri eşliğinde yenilenmesine dönük eylemler bütünü” biçimde ifade edilebilir (Özcan, 2016:13). Küreselleşme sürecinde kent alanlarının yenilenmesi ve geliştirilmesi süreci mekânsal ve sosyal arka plan olarak iki yönlü olarak değerlendirilmektedir. (Özcan, 2016:12-13);

- i) “Kentsel alanların mekânsal ve sosyo-kültürel süreklilik ve bütünlük sağlanarak, “mekânın özgün yere” dönüştürülmesini temel alan “ayrıntıda kentsel tasarım proje alanları” biçiminde ifade edilen çok boyutlu ve bütüncül planlama yaklaşımları,
- ii) Fiziksel açıdan yıpranan köhneleşmiş ve sosyal-teknik altyapı olanaklarından yoksun kent parçaları ya da mahalleler ile kültürel miras değerlerine sahip tarihsel kentsel dokuların yenilenme sürecinde hem çevresel ve mekânsal içerikler hem de sosyal, ekonomik ve yönetsel içerikler bakımından sürdürülebilirliğini savunan yaklaşımlar”dır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL YÖNETİMLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER

Sürdürülebilir kentlerin gerçekleştirilmesinde yerel yönetimler oldukça önemli bir işleve sahiptir. Kentsel sürdürülebilirliğin etkin bir biçimde sağlanması ve verimliliği bakımından yerel yönetimler önemli dönüşümler geçirmiş, kentsel plan ve projelerin gerçekleştirilmesindeki önemi daha net bir biçimde anlaşılmıştır. Yerel yönetimler çevreye ve yaşamsal sürdürülebilirliğe yönelik gerçekleştirdiği çalışmalarda zamansal düzlemde önemli ilerlemeler kaydetmekte, sürdürülebilirlik bakımından gerekliliğini ve etkinliğini ortaya koymaktadır.

2.1. Çevreye Duyarlı Yerel Yönetim Anlayışında Yaşanan Gelişmeler

Bu alt bölümde, yerel yönetimlerin sürdürülebilirliğe ve çevre duyarlılığına yönelik gelişimleri, yönetim anlayışındaki gelişmeler, küreselleşme ve yerelliğe ilişkin bakış açılarındaki dönüşümler, kentsel örgütlenme biçimlerindeki değişiklikler başlıkları altında ele alınmış, “çevre etiği” ve “sosyal belediyecilik” kavramlarının yerel yönetimlerde sürdürülebilirliğe katkılarına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

2.1.1. Yerel yönetimler, yerellik ve çevre etiği kavramları

Yerel yönetimler “köy, kent, kasaba ve il gibi sınırları belirli bir coğrafi alanda yaşayan insanların günlük ihtiyaçlarını karşılayan ve yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan kamusal hizmetleri sunan yerel yönetsel birimler” (Demir ve Yavaş, 2015:50); “belirli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, karar organları yerel halkça seçilen, görev ve yetkileri yasalarla belirlenen, özel gelirleri ve bütçesi olan ve kendine özgü örgüt yapısı ve personeli bulunan kamu tüzel kişileri” (Gültaş ve Yücel, 2015:74); ve “belde halkının kendi yaşantısını doğrudan ilgilendiren kararların alınması ve uygulanması sürecine doğrudan katılabileceği, yerel kuruluşların ve bireylerin bilgi ve yeteneklerinin ortak kamusal yararlar doğrultusunda harekete geçirilebileceği en uygun konumda bulunan yönetim” (Emrealp, 2005:40) olarak ifade edilebilmektedir.

Yerel yönetimler en geniş kapsamıyla “belli bir coğrafi alanda yaşayan yerel topluluk üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılayan, ekonomik kültürel zenginliğe ve refaha ilişkin yerel hizmetleri genel yetki ile kendi sorumluluğu altında yerine getiren,

işleyişinde açıklığı, şeffaflığı, çoğulcu ve katılımcı demokratik ilkeleri hayata geçiren, yetkilerin yerel halka en yakın yönetim birimlerince kullanıldığı kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk demokratik bir yönetim” olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2014:26). Yerel yönetimler “vatandaşlara en yakın kurumlardır” (Gültaş ve Yücel, 2015:74) ve “yerel demokrasinin beşiği” olma özelliğine sahip (Emrealp, 2005:40) kurumlardır.

Yerel, “sınırlı bir yerle ilgili olan, yöresel, mahalli, lokal” olarak belirtilebilir. Bu bakımdan insan ihtiyaçlarının doğrudan giderildiği, düzenli yaşam deneyimini gerçekleştirdiği ve insan ilişkilerinin yoğunlaştığı bir zemine işaret eder (Özalp, 2020:3299). Bu zeminde çevre etiği önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Çevre etiği “İnsan ile doğal çevreleri arasındaki ahlaki ilişkilerin sistemli olarak incelenmesidir”. “Çevre etiği”, insanların doğal dünya karşısındaki davranışlarını ahlak kurallarının yönettiği düşüncesine dayanarak insanların sorumluluklarını belirleme amacını taşır. Yerel yönetimlerin çevre etiğine yönelik olarak mevzuatlara uygun davranması ve yetkilerini kullanırken olumsuz uygulamalardan kaçınması büyük bir önem taşır (Yılmaz, 2014:26-27).

2.1.2. Yeni yönetim anlayışı ve çevre çalışmalarındaki dönüşüm ilişkisi

Yerel yönetim anlayışında yaşanan dönüşümleri açıklarken yönetim anlayışındaki gelişmeleri göz önüne almamız önem taşır. Yönetim, 1800’lü yılların sonlarında siyaset ve hukuk gibi diğer alanlardan ayrılmış, klasik (geleneksel) yönetim anlayışı da yönetimin sınırı, kapsam ve ilkelerinin belirlenmesi ile ortaya çıkmıştır. Woodrow Wilson’un 1887 yılında yayınlanan makalesi ile öncülüğünü yaptığı geleneksel yönetim anlayışını benimseyen diğer isimler Frederick W. Taylor, Max Weber ve Luther Gulick olmuştur. Geleneksel yönetim anlayışının sahip olduğu birtakım özellikler şunlardır:

- i) Klasik yönetim anlayışına rasyonellik, verimlilik, hiyerarşik denetim hakimdir.
- ii) Bürokrasinin hakim olduğu bu anlayışta her zaman ve her mekanda geçerli olabilecek yönetim anlayışını belirlemek esastır.
- iii) Uzmanlaşma, otoriter dikey hiyerarşi, kurallar sistemi ve gayrişahsilik ilkelerine dayanır.

Özellikle 1970’li yıllarla birlikte Modernizm sonrası etkilerle postmodern düşüncelerin yaygınlık kazandığı görülmüştür. Arnold Toynbee (1974) İkinci Dünya Savaşının ardından girilen bu dönemi Postmodern dönem olarak ifade etmiştir. Bu dönemde kapitalizmin gelişimi ve küreselleşmenin etkileri ile tüketici odaklılık,

otoritenin paylaşılması, bilginin ticarileşmesi gibi konular belirginlik kazanmış, ortaya çıkan ekonomik krizlerle toplumsal yaşamda sorunlar görülmüş ve bu durum yeni arayışlara yönelmeye zemin hazırlamıştır. 1973 Dünya Petrol Krizi sonrası kapitalist üretim sistemi büyük bir dönüşüm yaşamış, Henry Ford tarafından geliştirilen 1920’li yıllardan itibaren etkinliğini sürdüren, Taylorist yönetim anlayışını benimseyen, standartlaşmış üretim bandı-yığın üretimine sahip Fordist yaklaşım, bu yeni dönemle birlikte son bulmuştur. 1980’li yıllardan itibaren Neo-liberal politikaların etkinlik kazanması sonucu kamu yönetiminde küçülme ve işletme tarzı yönetimler ortaya çıkmış ve yeni yönetim anlayışında merkezi yönetimin aksine yerinden yönetim, özelleştirme, müşteri odaklılık, performans yönetimi, işlevsellik gibi konular belirginlik kazanmıştır. Yeni yönetim anlayışında kamu örgütlenmelerinde genel kural ve ilkelere uygunluğun aksine sonuç ve çıktı odaklı yaklaşım bu özellikler neticesinde şekillenmiştir. Post-fordist (Postmodernist) yaklaşımın özellikleri şu şekildedir (Yıldırım, 2010:712):

- i) Postmodernizm “modernlikle bir hesaplaşma demektir ve heterojenlik, çoksesselik, bölünmüşlük kadar, bunların beraberinde getireceği yanlış anlamaları, yanlış çıkarsamaları, yanılgıları da olumlayan, hatta meşruluk zemini olarak gören bir tavidir”.
- ii) Fordizmin aksine, Post-fordizm ile esnek uzmanlaşma, üretimde yerindenlik, yatay hiyerarşi, yarı zamanlı iş ve kısa süreli sözleşmeler belirginlik kazanmıştır.
- iii) Postmodernizm doğru ve uygun uygulamaların evrenselin aksine yerel bir duruşla elde edileceği görüşünü savunur. Yerel standartlar ise Ad Hoc (amaca özgü), devamsız ve değişken bir özelliğe sahiptir.
- iv) Postmodern örgütlenmelerde merkezden planlanma yerine yerel ihtiyaçlara yönelik bir yapılanma görülür. Bu sebeple katı hiyerarşik yaklaşım yerine geçici örgütlenmeler ve yerinden yönetime yönelik şebeke veya ağ örgütlenmelerin varlığı söz konusudur.

1980’li ve 1990’lı yıllarla birlikte katı, hiyerarşik ve bürokratik kamu yönetimi, esnek ve piyasa zeminli bir yönetim anlayışına evrilmiştir. Yeni Kamu Yönetimi anlayışı (YKY)’nin de ortaya çıkışı bu dönemde gerçekleşmiştir. KYK anlayışının genel olarak amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özer, 2005:42):

- “Kırtasiyeciliğin azaltılması,
- İletişim ve bilgi teknolojilerinden yararlanılması,
- Bütçe açıklarını ve kamu borçlarını azaltmak,

- Küçük etkin ve bağımsız birimler oluşturmak,
- Sübvansiyonları kaldırmak,
- Toplam kalite yönetimi, esnek yönetim, imaj ve vizyon yönetimi gibi yeni yönetim tekniklerini benimsemek,
- Kamusal hizmetlerin doğrudan kamu birimleri yerine, özel ve gönüllü kuruluşlar tarafından sözleşmeler yoluyla yerine getirilmesi, yönetişim ve işbirliğinin sağlanması,
- Kamu hizmetinde kalite ve standartların geliştirilmesi”dir.

Kamu yönetimi anlayışında gerçekleşen bu dönüşümlerle birlikte yerel yönetimler algı ve yerel yönetimlerin işleyişine ilişkin uygulamalarda da değişimler gerçekleşmiştir. Merkezi yönetimin görevleri önemli ölçüde il özel idareleri ve köylere bırakılmıştır. Yerel yönetimlerin en önemli görevleri arasında tarihi ve doğal çevrenin korunması, yol, konut, su, temizlik, eğlenme ve dinlenme gibi birçok görev vardır. Çevre sorunlarının merkezi idare tarafından gerçekleştirilmesindeki güçlükler dolayısıyla merkezi idareden yerel yönetimlere yetki aktarımı ve ortaklaşa çalışma gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir (Yılmaz, 2014:29). Yönetim anlayışındaki değişimler doğrultusunda çevreye duyarlı yönetim anlayışı ile geleneksel yönetim anlayışı arasında da birtakım farklılıklar oluşmaktadır (Bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1. Geleneksel Yönetim-Çevreye Duyarlı Yönetim Karşılaştırması¹³

Geleneksel Yönetim	Çevreye Duyarlı Yönetim
<p>Amaçlar:</p> <p>*”Ekonomik büyüme ve kar</p> <p>*Ortaklara sağlanan getiri”</p>	<p>Amaçlar:</p> <p>*”Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi</p> <p>*Ortakların refahı”</p>
<p>Ürünler:</p> <p>*”Fonksiyon, stil ve fiyat için tasarlanmış ürünler</p> <p>*Gereksiz atık yaratan paketleme”</p>	<p>Ürünler:</p> <p>*”Çevre için tasarlanmış çevre dostu ürünler”</p>
<p>Organizasyon:</p> <p>*”Hiyerarşik yapı</p> <p>*Yukarıdan aşağı karar verme</p> <p>*Karar vermede merkeziyetçilik”</p>	<p>Organizasyon:</p> <p>*”Hiyerarşik olmayan yapı</p> <p>*Katılımcı karar verme</p> <p>*Karar vermede ademi-merkeziyetçilik”</p>
<p>Çevre:</p> <p>*”Çevreye hakim olma</p>	<p>Çevre:</p> <p>*”Doğa ile uyum içinde olma</p>

¹³ “E. Nemli (2001). *Çevreye duyarlı yönetim anlayışı*. s.213.”

*Çevrenin bir kaynak olarak yönetilmesi *Kirlilik ve atıkların dışsallık olarak değerlendirilmesi”	*Doğal kaynakların sınırsız olmadığına farkına varılması *Kirlilik ve atıkların yönetilmesi ve minimize edilmesi”
İşletme fonksiyonları: *”Pazarlama, tüketimi artırmayı amaçlar. *Finansman kısa dönemde karı maksimize etmek ister. *Muhasebe geleneksel maliyetler üzerinde yoğunlaşır. *İnsan kaynakları yönetimi, işçi verimliliğini artırmayı hedefler”	İşletme fonksiyonları: *”Pazarlama, tüketici eğitimi için vardır. *Finansman uzun dönemli sürdürülebilir büyümeyi amaçlar. *Muhasebe çevreyle ilgili maliyetler üzerinde yoğunlaşır. *İnsan kaynakları yönetimi, işyerinde sağlık ve güvenliği sağlamaya çalışır”

Tablo 2.1. (Devam) *Geleneksel Yönetim-Çevreye Duyarlı Yönetim Karşılaştırması*

Çevre sorunları tehlikenin ortaya çıktığı yere özgüdür. Bu bakımdan belirlenecek politikalar da *yerellik ilkesi* temel alınarak oluşturulmalı ve çevreye yönelik hizmet de yerel halka en yakın yönetim birimlerinde ulaştırılmalıdır (Bayrak ve Özer, 2016:98). Bu ilke de yerel yönetimlerin sorumluluk boyutunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Nitekim Türk kamu yönetimi düzeninde de “çevre yönetimi” bakımından görev, yetki ve sorumlulukların önemli bir bölümü merkezi hükümetin yerel düzeydeki temsilcilerine verilmiştir (Kızılboğa ve Batal, 2012: 199).

2.1.3. Küreselleşme olgusu ve yerellik algısındaki dönüşümler

Küreselleşme’yi, “hukuktan, adalete, devlet sisteminden yerel yönetimlere, iletişimden insan ilişkilerine, giyim tarzından yaşam stiline kadar her alana nüfuz etmiş, geniş yelpazede tanımlanabilen ve her boyutuyla ele alınabilen bir kavram, aynı zamanda çatışmaları, parçalanmaları ve yeni katmanlaşma biçimlerini üreten, mekanizmaları, yöntemleri ve işleyişine karşı durulabilen böylelikle eleştirenlerin çıkarları ve tercihleri doğrultusunda müdahalelerine konu olan, yok sayılamayacak bir süreç ve modernliğin güncel durumu” olarak tanımlayabiliriz (Yaylı, 2012:335).

1973 yılı petrol krizi ile küreselleşme, yerelin “özgünlük” niteliğini kaybetmesine ve küresel sermayeye yönelik hizmet etmesine neden olmuştur. “Kü-yerelleşme” (glocalization) olarak adlandırılan bu süreçte yerel sistem, küresel varlığın ihtiyaçlarına uygun olarak iktisadi, politik ve kültürel açılardan dönüşümler geçirmiş ve bu dönemde ortak yaşam alanı olan kentler ön plana çıkmıştır. Küreselleşme ile kentler üretim türü,

tüketim kültürleri, sosyal hayat gibi konularda tek tip yaşam alanları ve kültürel homojenleşme olarak görünürlük kazanmıştır. Kentlerin geleneksel yapılarını kaybetmeleri ve küresel piyasa ve aktörlerle sınırların aşılması ile ulus devletlerin niteliği üzerine düşünölmeye başlanmıştır. Bu dönemde merkezîyetçi devlet örgütlenmesine karşın “yerelleşme (adem-i merkezîyet), yerel yönetimler, demokratik, katılımcı ve paydaşlar”ın yer aldığı yönetim modeli görünürlük kazanırken, küresel piyasaya karşı yaşanan rekabet yerele ve yerelleşmeye belirginlik katmıştır (Özalp, 2020:3299).

1980’li yıllardan itibaren neo-liberal politikalar çerçevesinde “yerelin evrenselleşmesi”, sermaye ve bilgi akışkanlığı, ortak dil birliği gibi konularla ön plana çıkmıştır. Sermaye ve üretim birimlerinin merkez ölkelerden diğer alanlara yayılarak dönüşümlere sebep olması ve dolayısıyla mekâna bağılı uzmanlaşmayı oluşturması, aynı zamanda ulus devlet anlayışının yerele doğru evrilmesi ve yerel yönetimlerin önem kazanması ve kamu hizmeti görüşlerinde yaşanan dönüşümler kent yönetimlerini önemli ölçüde etkilemiştir (Yaylı, 2012:337-342). Küreselleşmenin yönetim anlayışını dönüştürmesi, müşteri (vatandaş), hizmet, ürün kalitesi geliştirme gibi birtakım yeni değerler oluşturmuştur (Henden ve Henden, 2005:49).

Ekonomik, çevresel ve sosyal unsurlarla açıklanan “üçlü sürdürülebilirlik sacayağı” küreselden yerele doğru olmak üzere mekanlarda görünüm kazanmaktadır (Kural, 2007:24). Küresel çapta gerçekleşen dönüşümler, yerel düzeyde politikacılar, iş dünyası insanları ve tüketicilerin bir araya getirilmesi, somut ve hesaplanabilir faydalar elde edilebilmesi gibi konularda yönetişimin gerçekleştirilmesi bakımından bütün paydaşların aktif rolünü ve yerel düzeyinde sürdürülebilir planlamaları gerekli kılmıştır (Gazibey vd., 2014:516). Sürdürülebilirlik için yerel eylem, değerler, normlar ve yönetişimdeki değişiklikler de dahil olmak üzere, ulusal ve uluslararası boyutlarda tam destek söz konusu olmaksızın, yalnızca kentleşme ve kalkınma biçimlerinin sürdürülebilir olmayan yapısal nedenleri üzerinde sınırlı etkiye sahip olacaktır (Allen & You, 2002:248).

2.1.4. Kentsel örgütlenmelerde yaşanan dönüşüm

Nüfusun kırsal alandan kentsel alana doğru yönelmesi ile kentlerdeki ihtiyaçlar ve kentsel sorunlarda da artış gerçekleşmiştir. Sorunların çözümünde tek merkezden idarenin ötesinde yerel idare ve yönetimlerin oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Belediyeler kentsel yaşam kalitesi ve sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik yerel

düzeyde önemli bir örgütlenme olarak karşımıza çıkmıştır. Belediyelerin görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve kentsel beklentileri karşılayabilmesi bakımından yaşanan yeni gelişmelere uyum sağlaması ve “öğrenen organizasyon” yaklaşımını benimsemesi önem arz eder. Bu bakımdan belediyelerin “daha iyi bir kenti ortaya çıkarmak” amacı doğrultusunda *değişim yönetimi* özelliklerini kullanarak maddi ve beşeri sermayelerini teknolojik altyapı zemininde dönüştürmeleri gereklidir. Gerek kent yönetimindeki konumları, gerek iç örgütlenmeleri gerekse insan kaynakları bakımından belediye yönetimlerinde yaşanacak bu dönüşüme ihtiyaç duyulmaktadır. Klasik yönetim anlayışından yeni yönetim anlayışına kayması gereken bu süreç Agranoff tarafından “Organizasyon 2.0” olarak adlandırılmıştır (Memiş, 2017:82).

Klasik yönetim ve yeni yönetim arasında birtakım farklılıklar söz konusudur (Bkz. Tablo 2.2).

Tablo 2.2. Eski İdare ile Yeni İdare Biçimlerinin Mukayesesi¹⁴

“Organizasyon 1.0”	“Organizasyon 2.0”
“Bölümlendirilmiş”	“Bölümlendirilmeyen, iş birliği çalışmaları ile oluşan”
İdare Yapısı	
“Kapalı Hiyerarşi”	“Esnek iş birlikleri”
Organizasyon Yönetimi	
“Yasal otorite”	“Katılımcı kuruluşlar tarafından kısmi otorite devri”
Operasyonel Dayanaklar	
“Büroya dayalı uzmanlık”	“Paylaşılan değerlere dayalı epistemolojik ortaklıklar”
Profesyonellik	
“Tek bir birim içinde planlanması ve projelendirilmesi”	“Farklı organizasyonlar arasında etkileşimli olarak belirlenmesi”
Operasyonların planlama ve organizasyonu	
“Birim içinde, ileriye dönük”	“Birimler arasında, karmaşık ve özel”
Problem çözme ve karar verme	

¹⁴ “L. Memiş (2017). *Akıllı teknolojiler, akıllı kentler ve belediye örgütlenmesinde dönüşüm*. s.83.”

“Kurum stratejileri ve yerleşik kurumlar arası”	“Birden fazla kurum tarafından ortak strateji setleri”
Etkileşimleri kapsayan stratejiler	
“Bölümler ve departmanlar tarafından yürütülen işler”	“Birlikte çalışabilirlik”
Operasyonlar	
“Dolaylı, sınırlı göstergeler”	“Birden fazla, doğrudan göstergeler”
Hesapverebilirlik	
“Büro ve programların yasal yetkisi”	“İletişimin sürdürülmesiyle kendiliğinden oluşması”
Yasallık	

Tablo 2.2. (Devam) *Eski İdare ile Yeni İdare Biçimlerinin Mukayesesi*

2.1.5. Sosyal belediyecilik anlayışı

Küresel hareketlerle birlikte gerçekleşen değişimler sosyal sorumluluk kavramını ortaya çıkarmış, kurumsal sürdürülebilirlikte sosyal performans, projeler, tüm paydaşlar ve personel için eğitim fırsatları sağlanması gibi yönler görünürlük kazanmaya başlamıştır (Şekerci ve Sayın, 2021:291). Günümüzde hem özel işletmeler düzeyinde hem de yerel yönetimler düzeyinde insan merkezli yaklaşımın hakim olması ile sosyal sorumluluk projeleri ortaya konulmaktadır (Gültaş ve Yücel, 2015:74).

Yerel bakımdan özellikle belediyelerin hem fonksiyonu ve çevresel gerçeklik bakımından daha ön planda olması sebebiyle çevre sorunlarının çözümünde diğer yerel yönetim kurumlarına kıyasla daha etkin bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz (Baykan ve Özer, 2016:97). Çevre sorunlarının kentin ve kent sakinlerinin sorunu olması, belediyelerin konu ile doğrudan ilişkisini ortaya koymaktadır. Belediyeler çevre koruma konusunda yönetsel kolluk hizmetini gerçekleştirerek çevrenin korunmasına yönelik altyapı hizmetleri üretmektedir (Çetin, 2012: 68; Çiğdem,2020:86).

2.2. Sürdürülebilirlik ve Çevrenin Korunması Bakımından Yerel Yönetimler

Çevre, bütün canlıların geliştiği ve varlıklarını devam ettirdiği, organizmalarla karşılıklı etkileşim içinde olan ekonomik, sosyal, kültürel, biyolojik ve fiziksel dış ortamlar olarak tanımlanabilir (Çiğdem, 2020:78). Sağlıklı ve dengeli bir çevrenin

oluşturulması, kentlerde yaşanabilir alanların varlığı bakımından önem taşımaktadır (Sezik, 2019:711).

Çevre sorunları, içinde nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme gibi nedenleri barındıran, insanların doğaya müdahalesi ile ortaya çıkan olumsuz süreçleri içermektedir. “Hava, su, toprak, gürültü kirlilikleri, katı atık ve çöp sorunları” gibi birçok görünümde ortaya çıkan çevre sorunları, uluslararası etkiye sahip bir problemdir. Bütün canlı hayatını etkileyen bu problem, çevrenin yenilenememesi ve sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesi durumunu da ortaya koymaktadır (Çiğdem, 2020:79). Çevre sorunlarının insanın yaşam içerisindeki etkinliklerinden kaynaklandığını ve yerel yönetimlerin temel oluşum nedenlerinin insan yaşam kalitesini artırmak olduğu düşünüldüğünde yerel yönetimlerin söz konusu olmadığı durumlarda çevrenin korunma ve geliştirilmesinin de mümkün olmayacağını belirtmemiz gerekmektedir (Baykan ve Özer, 2016:98).

2.2.1. Çevre yönetimi kavramının önemi

Çevre sorunlarının çözümünde çevre yönetimi kavramı oldukça büyük bir öneme sahiptir. (Baykan ve Özer, 2016:97). Doğal kaynakların ve ekolojik dengenin korunmasını amaçlayan *çevre yönetimi* bütün canlıların istila edilmemiş doğal bir çevrede yaşayabilmeleri ve doğal kaynakların korunması bakımından gerek kamu gerekse özel sektörün etkin koordinasyon, denetim ve planlama gibi süreçlerini içeren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre yönetimi, insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkinin olumlu düzeyde devam edebilmesini, doğal kaynak kullanımındaki denge unsurunu ön plana çıkararak, ekonomik kalkınma ve doğanın korunması arasında denge oluşturma amacı dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmayı da işaret etmektedir. Bu bakımdan toplumsal adalet ilkesi esas alınarak oluşturulan, çevrenin korunmasına yönelik önlem ve ilkeleri ortaya koyan etkin bir çevre politikası yürütülmesi büyük önem taşımaktadır (Çiğdem, 2020:80-81). Çevre konusunda yerel yönetimlerin önleyici politikalar benimsemesinin gerekliliği burada karşımıza çıkmaktadır (Sezik, 2019, s.707). Çevre Kanununda “Çevresel Etki Değerlendirmesi” (ÇED);

“Gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek

değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları” olarak tanımlanmıştır (Çevre Kanunu, 1983:5910).

Yerel düzeyde çevre yönetimi ile yerel düzeydeki çevre sorunlarının henüz ortaya çıkmadan kaynağından önlenmesi ve kısa zamanda çözümünün gerçekleşmesi söz konusu olacaktır (Baykan ve Özer, 2016:97). Bu politikalar *tedavi edici (onarımçı)*, yani zararlı sonuçlar ortaya çıktıktan sonra onları gidermeyi amaçlayan bir özellikte ya da *önleyici*, yani çevre sorunları daha ortaya çıkmadan ele alınan politikalar biçiminde kendisini gösterebilmektedir. Burada önleyici politikaların daha etkin ve verimli olduğunu belirtmemiz yerinde olacaktır. Keleş ve Hamamcı, önleyici politikaların maliyetinin, önleme fonksiyonuna sahip olmasından ötürü onarımçı politikalardan daha az olacağını belirtmiştir. Ayrıca, önleyici politikalarda onarımçı politikaların kısa dönemli ekonomik yararlarına nazaran çok daha uzun dönemli hem ekonomik hem de toplumsal yararlar yatmaktadır. Çevre politikaları ilkeleri çevre hukuku ilkeleri ile paralel bir görünüme sahiptir. Çevre politikaları, “kirleten öder ilkesi, işbirliği ilkesi, ihtiyat ilkesi ve önleme ilkesi” olmak üzere dört ilkeyi içinde barındırmaktadır (Çiğdem, 2020:81-83).

Toplum genelinin yararını sağlamak bakımından çevre yönetimi ve sürdürülebilirliğine yönelik kararlar olarak etik çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekir (Şekerci ve Sayın, 2021:294). Bu kapsamda yeşil yönetim faaliyetleri doğrudan toplumsal gelişime ilişkin olması ile önemli bir konumda yer almaktadır (Gültaş ve Yücel, 2015:74).

2.2.2. Doğanın korunması ve ekolojik gelişim

Çevre sorunlarının kentlere yönelik olumsuz etkilerine yönelik çalışmaların son on beş yıl içerisinde artış gösterdiğini ve özellikle az gelişmiş ülkelerdeki kentlerin sanayileşme, kentleşme, hızlı nüfus artışı, hava, su ve toprak kirliliği gibi durumlarla baş etmek durumunda olduklarını gözlemlemekteyiz. Bununla birlikte nüfus bakımından kalabalık kentlerde kent planlaması yöntemi ile çevre sorunlarının azaltılabildiğini söyleyebiliriz (Sezik, 2019:711). Kentler bakımından dört temel çevresel hedef söz konusudur (Botkin ve Beveridge, 1997:6):

- Enerji kullanımını azaltmak
- Kirleticilerin azaltılması ve ortadan kaldırılması
- Güzel bir çevre oluşturmaya yardımcı olmak

- Biyolojik korumaya yardımcı olmak

Yerel yönetimler hem çevre yönetiminde etkin bir role hem de çevreye duyarlı davranışların gelişmesinde önemli bir sorumluluğa sahiptir. Burada belediyelerin yasal anlamda üstlendiği birçok yetki ve görevlendirme mevcuttur. Günümüzde de bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin çevre koruma ve geliştirme çabalarının bir sonucu olarak hava kalitesi, flora ve faunaların iyileştirilmesi, su kaynaklarının yönetilmesi, katı atık yönetimi ve toprak kalitesinin iyileştirilmesi gibi çevreye yönelik birçok çalışma uygulamaya konmaktadır (Kocalar,2014:351).

2.2.2.1. Yeşil yönetim

Yeşil yönetim “sürdürülebilir gelişme anlayışına ve çevrenin korunması ile ekonomik büyüme kavramlarının uzun dönemli ve birlikte düşünülmesi esasına dayanan” bir kavramdır (Gültaş ve Yücel, 2015:75).

- i) Belediyeler yeşil yönetim anlayışı çerçevesinde çevreyi ön planda tutacak biçimde faaliyetlerini düzenlemelidir.
- ii) Yeşil yönetime dayalı yaklaşımın başarıya ulaşması için belediyenin tüm organları ekonomik olarak güçlenmeli, doğal kaynaklar etkin kullanılması, emisyon hacmi azaltılarak temiz çevrenin oluşumu ve korunumu sağlanmalıdır.
- iii) Belediyelerin yeşil yönetim anlayışıyla hareket etmesi diğer kurum ve ticari işletmelerin de uygulamalarına örnek olacak ve bölgesel sürdürülebilirlik konusunda önemli bir adım söz konusu olacaktır.

2.2.2.2. Yeşil lojistik

Yerel yönetimler bakımından yeşil lojistik ve yeşil ulaşım kavramları önem teşkil eden konular arasındadır. Yeşil lojistik “yeşil tedarik, yeşil üretim ve malzeme üretimi, yeşil paketleme, yeşil taşıma ve yeşil depolama” gibi süreçlere ilişkindir. Yeşil lojistik ile birlikte maliyetlerin azaltılması ve planlanması, karbondioksit oranının azaltılması, tasarrufun optimize edilmesi gibi durumlar söz konusudur. Çevresel düzenleme politikaları ile yeşil lojistiğin geliştirilmesi de mümkün olacaktır (Şekerci ve Sayın, 2021:288).

2.2.2.3. Yeşil ulaşım

Yeşil ulaşım, “ulaştırma faaliyetlerinde çevreye zarar verecek unsurların ortadan kaldırılarak sürdürülebilir enerji ile doğru zamanlama, doğru altyapı ve düşük maliyet ile yapılan faaliyetler” olarak tanımlanmaktadır. “Solar sistemler, elektrikle çalışan araçlar, bisiklet ve yaya ulaşımı” yeşil ulaşım kapsamında ele alınmaktadır. Yeşil ulaşım uygulamaları (Gültaş ve Yücel, 2015:77):

- i) “Küçük gruplar halinde ulaştırma faaliyetleri ve otomobil yerine daha büyük gruplar halinde ulaşım ve toplu taşımaları tercih edilmesi,
- ii) Bütün ulaşım faaliyetlerinde alternatif çevre dostu yakıtlı araçların kullanılması,
- iii) Bisikletli ulaşım kapsamında bisiklet yolları ve kullanımının teşvik edilmesi,
- iv) Araçlara gürültü ve ses önleyicilerin takılması,
- v) Toplu taşıma biletlerinde geri dönüşümlü malzemelerin kullanılması,
- vi) Personelin çevre konusunda bilişsel ve duyuşsal bakımdan eğitilmesi,
- vii) Toplumun bilinçlendirilmesi,
- viii) Şehir genelinde yeşil faaliyet programlarının teşvik edilmesi” gibi konuları içerir.

2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Yerel Yönetimlerdeki Görünümleri

Bu alt başlık kapsamında ilk olarak yerel yönetimlerin etkinliği bakımından önemli bir metin değeri taşıyan “Yerel Gündem 21” kapsamında yerel yönetim, kent konseylerinin önemi, katılımın gerçekleştirilmesi, yerel haklar ve kentlilik algısındaki dönüşümler STK’ların bu kapsamdaki rolü ele alınacak, sonrasında ise yerel yönetimlerde sürdürülebilir kentleşmeye yönelik gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmesi olumlu dönüşler sağlayan çalışmalardan bahsedilecektir.

2.3.1. Yerel Gündem 21

“Yerel Gündem 21” (YG-21), “halkı doğrudan ilgilendiren, günlük yaşantısında önemli bir yer tutan, somut sorunların gündemi belirlediği, tartışılıp karara bağlandığı ve uygulamaya geçirildiği bir yerel demokrasi okulu” biçiminde tanımlanabilir (Emrealp, 2005:39). YG-21, 1992 tarihli Rio Zirvesinin bir çıktısı olarak Gündem 21 raporuna dayanan ve sürdürülebilir kalkınmayı yerel düzeyde gerçekleştirmeyi amaçlayan bir eylem planı olma (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007:60) ve demokratik yönetim anlayışını gösterme özelliğine sahiptir (Karakuzulu, 2010:401). YG-21 belgesi yerel yönetimleri

bölgesel sürdürülebilir politikaların yürütülmesinde etkin bir aktör olarak kabul etmiştir (Kocalar, 2014:356). YG-21 birtakım özelliklere sahiptir:

- Yerel bakımdan YG-21 çevresel strateji ve planlar için bir temel oluşturur;
- YG-21 yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik uzun dönemli, stratejik bir planların hazırlandığı ve uygulandığı çok sektörlü, katılımcı ve işbirliğini içeren bir süreçtir;
- YG-21 hava kirliliği, su ve atık su yönetimi, enerji yönetimi gibi konuları içerir (Toprak, 2017:176).
- YG-21 toplumsal işbirliği ve dayanışmanın sağlanması ve yerel demokrasinin geliştirilmesi amaçlarına dayanır (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007:60).
- YG-21 kapsamında yerel yönetimler “yerel yönetim” anlayışı çerçevesinde şeffaf, hesap verilebilir ve demokratik uygulamalara öncülük eder. Bu anlayış tüm paydaşların yer aldığı “ortaklık” düşüncesine dayanan yeni bir ilişki ağı oluşturur (Emrealp, 2005:39). Küresel ortaklık düşüncesi doğrultusunda katılımcılık ve yönetim ön plana çıkmış, yerel yönetimler ve STK’lar yeni ortaklar olarak görünüm kazanmıştır (Sarıkaya ve Kaya, 2007:225).
- YG-21 cinsiyet eşitliği, gençlerin karar alma süreçlerine katılımı, yaşlılar, çocuklar ve engelli bireylere daha fazla eşit fırsatlar oluşturmak gibi birçok politikayı içinde barındırır;
- YG-21 “yerindenlik” (subsidiarity) ve yetki devri ilkesi doğrultusunda hizmetler yerel halka en yakın biçimde ulaşmaktadır;
- YG-21 vatandaşların bilinç düzeylerini yükselterek onları “sorumluluk taşıyan ortaklar” düzeyine ulaştırmaktadır;
- YG-21 yerel yönetimlerin gönüllülük esasına dayalı olan ve bilinçli olarak sahip çıktıkları bir süreçtir (Emrealp, 2005:39-40).

2.3.1.1. Yerel yönetim kavramı

Klasik yönetim anlayışı sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, fordist üretimden esnek üretime yönelme, ulus devlet sistemlerinden küreselleşmiş dünya düzenine evrilme ve modern düşüncenin yerini post modern düşünce ve yaklaşımların alması ile yetersiz kalmış ve bu durum dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Temsili demokrasi algısı yalnızca seçim dönemlerinde oy kullanmaya indirgenmekten uzaklaştırılmış, *interactive* ve çok yönlü iletişim biçimleri ile klasik vatandaş kavramının

yerini *ağdaş* (network member) kavramı almıştır. “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı”, “Maastricht Anlaşması”, “Avrupa Kentsel Şartı” ve “Gündem 21” Belgesi, yerel yönetim anlayışının gelişmesinde önemli katkıları olan gelişmelerdir (Özgökçeler, 2014:70-72).

Yönetişim, “toplum, siyasal güç ve ortak amaç varlığı unsurlarından meydana gelen klasik yönetim yapısından (Göymen, 2010:87) katılımcı kimliğine sahip yeni bir yönetim modeline geçiş süreci” (Demir ve Yavaş, 2015:55) ve “yönetim sürecine hükümet dışı aktörlerin de (halkın farklı kesimlerinin, üniversitelerin, STK’ların, meslek örgütlerinin ve ilgili kamu kurumlarının) bu süreçte rol oynayan aktörler ve örgütler arasındaki etkileşimi, formal ya da resmi sıfatı bulunmayan kişi, grup ve kuruluşların yerel konulardaki idari ve karar süreçlerine etkin katılımı” (Payam, 2019:1030) biçimlerinde tanımlanabilmektedir.

Yönetişim, klasik ve hiyerarşiye dayalı yönetim anlayışını reddeden ve yönetimin merkezine toplumu alan yeni bir yönetim anlayışı olarak karşımıza çıkar (Demir ve Yavaş, 2015:55). Yönetişim özünde birtakım özellikleri barındırır:

- i) Yönetişim anlayışı ile merkezi yönetimle birlikte ortak yönetim ve katılımcı demokrasi ve işbirliklerinin önem kazanması söz konusudur (Kaypak, 2012:172).
- ii) Yönetişimin temelinde, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli yönetim anlayışı yer almaktadır. Bu anlayışta halk, yönetime katılan, sorumluluk alan ve denetleme yapabilen, paydaş olma gibi özelliklere sahip olmaktadır (Özgökçeler, 2014:70).
- iii) Yönetişimin ulusal yönünün yanında yerel yönü de bulunmaktadır. Yerel yönetim “yerel yönetim sürecinin yönetim kavramı ile bütünleştiği bir olgu”dur ve demokrasinin yerel düzeyde uygulanmasını içerir. Yönetim yetkisi bu yolla halka aktarılmakta, halk kendilerini yönettikleri sürece dahil olmakta ve hesap verilebilir bir yönetim algısı gelişmektedir. (Demir ve Yavaş, 2015:55-56).

Yerel yönetimler, yerel düzeyde ihtiyaç ve sorunlara yakınlıkları bakımından üstünlüğe sahiptir. Yerel yönetim birimlerinin bu hizmeti sunarken çevre sorunlarının etkin yönetimi bakımından demokratik, bağımsız ve şeffaf bir yapıya sahip olmaları ve hizmet götürülen bölgenin toplumsal ve çevresel özelliklerinin iyi bilmeleri önem taşımaktadır. Aynı zamanda bölgedeki endüstrileşme şart ve kuralları da bu organlar tarafından denetlenme özelliğine sahip olmalı, yerel bölge halkı çevre yönetimine etkin bir biçime katılabilmelidir. Bunun için yerel yönetimlerin kararlar ve işlemlerinde

bağımsız ve özgür davranabiliyor olması ve halkı çevreyi koruma ve geliştirme süreçlerine dahil eden yeni bir yönetim yapısı inşa ediyor olmaları önem taşımaktadır (Çiğdem, 2020:85-86).

2.3.1.2. Belediyeler ve e-belediyecilik

Belediyeler “kent halkına kentsel kamu hizmetlerini sunan yerel demokratik yönetim birimleri” olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Yavaş, 2015:50). Belediyenin bir ortak olarak YG-21 sürecine dahil olmaması durumunda yürütülen işlerin eksik kalması söz konusu olacaktır. Bu sebeple belediyeler “YG-21” sürecinin her aşamasında kolaylaştırıcı bir rol oynamalı”, kendi plan, program ve bütçelerini bu sürece uygun olarak düzenlemeli ve bu süreci içselleştirerek yönetimin her kademesinde yönetişimi temin etmelidir (Emrealp, 2005:40).

Yerel halkın taleplerinin karşılanması ve demokrasinin yerelde görünüm kazanması bakımından belediyeler oldukça önemlidir. Eğitim, sağlık vb. benzeri sivil hizmetlerin etkinliğinin artırılması noktasında 2000 yılında “yerel e-yönetim” kavramı devreye girmiştir (Yıldırım ve Öner, 2004:53).

E-belediye, “kente ilişkin verilerin güncel teknolojiye dayalı bilişim teknolojileri destekli çalışmalarla yönetilerek bu verilerden kent ve toplum yararına çeşitli bilgiler üretilmesi ve etkin bir biçimde vatandaşın hizmetine sunulması” olarak tanımlanmaktadır (Henden ve Henden, 2005:52)

- i) E-yerel yönetim, vatandaş odaklı hizmetlerin modernize edilmesini içerir.
- ii) E-yerel yönetim ya da E-belediye uygulamaları için bilgisayar ve internet ortamında yerel yönetimin daha açık, sorumlu, kapsayıcı ve toplulukları yönlendirebilme kabiliyetinin toplumsal demokratik katılımı kapsıyor olması önem taşır.
- iii) E-yerel yönetim vatandaşlarla etkileşime geçerek yeniden düzenlenme ile organizasyonlarda köklü bir değişimin yaşanması, hizmetlerin yerine getiriliş biçiminin yeni teknolojiler kullanılarak geliştirilmesi, yerel hizmetlerin daha iyi, daha uygun maliyetli ve daha ulaşılabilir hale getirilmesi, yerel nitelikli hizmet standartlarının yükseltilmesi ve yerel halkın su, emlak, çevre, temizlik vb. konularda ihtiyaç ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde hizmet verimini

artırmak ve yerel demokratik katılımın genişletilmesi gibi bir dizi hedefe sahiptir (Yıldırım ve Öner, 2004:53).

- iv) E-belediye, kişi ve kurumların yerel yönetimlerden beklentileri, belediye hizmetlerinde etkinlik ve verimlilik, daha düzenli ve sağlıklı çevre, düzenli bir trafik, yol ve yollarda yönlendirmede, abone işlemlerinde ve ödemelerde hız, afet halinde hızlı, etkin ve yararlı müdahale, imar işlemlerinde hız ve yetkili kişilere sorununu anlatabilme ve ulaşabilme gibi sebeplerle gereklidir.
- v) E-belediyecilik vatandaşın yönetime katılımı, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin sağlanması bakımından uygun zemin hazırlar ve “vatandaş odaklı yaklaşım” söz konusudur.
- vi) E-belediyecilik ile belediye-diğer kamu kurumları, belediye-vatandaş ve vatandaş-vatandaş arasında bilgi akışı çoğalmakta ve etkileşim artmaktadır. E-belediyecilik ile bürokrasideki gereksiz işlemler ve tekrarların azaltılması mümkündür. (Henden ve Henden, 2005:52-57).

2.3.1.3. Kent konseyleri

Değişen yönetim anlayışı ve kent konseyleri ile temsili demokrasiden doğrudan ve katılımcı demokrasiye geçiş gerçekleşmiştir (Demir ve Yavaş, 2015:50). Yeni yönetim yapısının hayata geçirilmesi (Özgökçeler, 2014:73) ve yerel demokrasinin güç kazanması etkin katılımın varlığına, etkin katılım ise kent konseylerinin etkinliğine bağlıdır (Akman, 2018:752). Yerel halk iradesini yalnızca seçim dönemlerinde oy kullanarak değil, daimi olarak uygulama ve kararlara katılarak da göstermelidir (Pektaş ve Akın, 2010:25).

YG-21’in “kentine sahip çıkma”, “aktif katılım” ve “çözümde ortaklık” ilkeleri doğrultusunda kent konseyleri sürdürülebilir kentin gerçekleştirilmesi noktasında “ortaklık modeli” ni benimseyerek hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi ve çok aktörlü yönetim biçiminin yürütülmesi gibi süreçleri de içererek (Bozkurt, 2014:235) sivil toplumu yönetim ve ortaklık yoluyla bir araya getirmektedir (Özgökçeler, 2014:73). Kent Konseylerinin işlevi Belediye Kanunu’nda “Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır” biçiminde belirtilmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005, m.76).

- i) Kent konseylerinde yürütülen bütün çalışmalar tüm kentlilere açıktır (Bozkurt, 2014:235).
- ii) Kent konseylerinde değişik alanlardan bireyler bir araya gelerek yerel “sürdürülebilir kalkınma eylem planları”nı meydana getirmektedir (Toprak, 2017:177).
- iii) Kent konseylerinde sınıfsal ve toplumsal kimlik ve farklılıklarından sıyrılarak ortak çıkarlar ve uzlaşmaya yönelik olarak fikir beyan eden, haklarının farkında olan, girişimci bireylerin varlığı söz konusudur (Demir ve Yavaş, 2015:56). Bu durumun gerçekleşmesi ise bireylerin alınacak kararlarda bilgi sahibi olmaları, uygulamalara yönelik kamu kurumlarının keyfilikten uzak bir biçimde açıklamalarda bulunmaları ve bilgi-belgelere ulaşma hakkının aktif olarak kullanımı ile mümkün olacaktır (Turgut, 2006:710).

Yerel düzeyde çevre ile ilgili yapılan çalışmalara vatandaş katılımının sağlanması da bir diğer önemli konudur. Yerel düzeyde halkın serbest ve özgür bir biçimde yerel yönetimlerin gerçekleştirdiği çalışmalara katılması, müzakereler yoluyla çevre sorunları ve çevrenin korunması gibi konularda özgür fikir alışverişi ve beyanında bulunabilmesi, yine çevre ile ilgili yerel yönetim faaliyetlerinin katılımcı, şeffaf ve hesap verilebilir boyutta ilerleyebilmesi sürdürülebilir çevrenin sağlanabilmesi noktasında oldukça büyük bir önem arz eder. Nitekim YG-21’de de belirtildiği gibi yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümü ancak yerel ortaklığa dayalı yönetim anlayışının hayata geçirilmesi ile mümkün olacaktır (Ökmen ve Görmez, 2009).

2.3.1.4. Yerel Haklar ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi

“Küreselleşme ile gelen yerellik ve bölgeselleşme” eğilimleri ile birlikte üçüncü kuşak arasında yer alan Yerel Haklar ve yerel yönetime tabi olma süreçleri ortaya çıkmıştır (Parlak, 2018:26).

Yerel Haklar (Kentli Hakları) genel itibariyle (Parlak, 2018:28):

- “İnsan Haklarına saygılı ve bu hakları geliştirmeye açık, bireylerine refahını ve kişiliğini geliştirme güdüsü ve fırsatı sağlayan bir kentsel ortamda yaşama hakkı,
- Saldırıları ve suça karşı korunmuş güvenli bir kentte yaşama hakkı,
- Hava, su, gürültü vb. kirlenmeler konu olmayan ekolojik dengeleri korunmuş bir kentsel çevrede yaşama hakkı,

- Kentte yaşayanların kendi ekonomik ve toplumsal girişimlerini geliştirebilmek için gerekli altyapılara sahip olmayı isteme hakkı,
- Kentte yaşayanların yeterli çeşitlilikte mal ve hizmetlerden seçme olanağına sahip olması hakkı,
- Kentte uygun çalışma olanaklarına ve güvencesine sahip olma ve kentin ekonomik gelişmesinden pay alabilme hakkı,
- Çoğulcu bir kentli kültürü edinebilme fırsatlarına sahip olabilme hakkı,
- Kültürel farklılıkları dolayısıyla kimsenin iş yaşamında ve toplumsal yaşamda dışlanmadığı, ikincil konumlara itilmediği, çok kültürlü bir bütünleşmesi olan bir kentte yaşama ve yine oturduğu yere bağımlılık duyabileceği, ona anlam yükleyebileceği, kimliği olan bir kentte yaşama hakkı,
- Kentlerde yaşayanların, kentlerdeki hizmetlerin görülmesini sağlayacak yerel yönetimlere seçme ve seçilme, kararlarına katılma ve yönetim üzerinde sürekli bir demokratik denetimde bulunma, kentsel çevrenin ve hizmetlerin geliştirilmesine olanak verecek biçimde kendisini vergilendirme hakkı” gibi konuları içermektedir.

Kentlilik ve kent bilinci konusunda kent kültürü kavramı da kentsel mekânda üretilen ve gelişen bir kavram olmasıyla önem taşımaktadır. Kent kültürü, kentli kimliği ile ortaya çıkmakta, beslemekte ve birbirini oluşturmaktadır. Yine bu kavramlar kentlilik bilincinin gelişmesi ile yakından ilgilidir. Kentlilik bilinci ile kent kültürü ve kentli kimliğinin oluşumu mümkün olacaktır. Zira kentte olmak ile “kentlilik bilinci”, kentleşme ile “kentlileşme” birbirlerinden farklı kavramlardır. Kentliler kent bilincine sahip olarak kente sahip çıkacak, kent yönetimine aktif olarak katılacaklar ve dolayısıyla da kente karşı aidiyet hissedeceklerdir. “Kentlin sahibi olma duygusunu taşımak, kent politikalarında kentli hassasiyeti göstermek, yönetime ve siyasete katılmak, kentlilik bilincine sahip olmak, kentin doğal ve kültürel zenginliklerini korumak, sosyal yaşama katılmak, sanatsal ve kültürel etkinliklere önem vermek ve katılım sağlamak, kent kurallarına saygı göstermek, kentin kamusal mallarını ve alanlarını korumak, diğer kentlilerin haklarına saygı duymak, aile iş sosyal ortamlarda ve çocuk eğitiminde bu konulara yer vermek” kentli olmanın sorumluluklarıdır (Parlak, 2018:22-31).

YG-21’e yönelik geliştirilen projeler “yaşadığın yere sahip çık, sorunları sen belirle, çözümü birlikte üret” felsefesini taşımaktadır (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007:60). Çevre sorunları ve onun gölgesinde yaşanan olumsuz gelişmeler, birçok alanda olduğu gibi kent yaşamı bakımından da birtakım çevreye uyum faaliyetlerini beraberinde

getirmektedir. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri ve gelişmelerine devam edebilmeleri bakımından sağlıklı ve dengeli bir çevrenin oluşturulması gerekliliği açıktır. Bu açıdan insanların ortak irade göstererek çevresel yaşam düzeylerini artırma yolunda ilerlemeleri önem taşımaktadır. Böyle bir kararlılığın ortaya çıkmasında, yerel düzeyde yurttaş katılımının sağlanmasında ve kentlilik bilincinin geliştirilmesinde yerel yönetimlerin önemli bir görevi üstlendiğini görmekteyiz (Abdulahakimoğulları vd. 2011:77).

2.3.1.5. Yerel yönetimlerde STK'ların ve merkezi yönetimin desteği

YG-21 çerçevesinde STK'lar ve diğer paydaşlar vasıtasıyla kentler kendi sorunlarını belirleyerek "21.yy'ın yerel gündemi"ni oluşturmaktadır (Toprak, 2017:176). Yerel demokrasinin temeli, müzakereci ve işbirliğinin genişletilmesine dayalı anlayışı ve sağladığı desteklerle STK'lar tarafından oluşmaktadır. (Kaypak, 2012:192).

Yerel yönetimlerin kentsel ve kırsal alanda yeterli kaynağa sahip olmamaları ya da bu kaynağı merkezi yönetim tarafından belirlenmesi ile karar ve uygulamalarında da bağımsız hareket etme konusunda serbestiye sahip değillerdir. Yerel yönetimler çevre sorunlarının çözümünde de bağımsız hareket edememektedir (Yılmaz, 2014:29). Merkezi yönetimlerin YG-21 çerçevesinde yönetişimin etkinliğini sağlaması gerekmektedir. Bu noktada merkezi yönetimlere, bakanlık ve diğer kamu kuruluşlarına YG-21 kapsamında yerel yönetim çalışmalarının net bir biçimde tanıtılması ve merkezi yönetimlerin yerel yönetimlere etkin desteğinin sağlanması önem taşımaktadır (Emrealp, 2005:44). Aynı zamanda yerel yönetimlerin çevre ile ilgili çalışmalarında gerek kamu gerekse sivil toplum örgütlenmeleri, işletmeler ve kâr amacı gütmeyen örgütler gibi özel sektör kuruluşları ile işbirliği yapması ve onlarla koordineli hareket etmesinin önem taşımaktadır (Akçakaya, 2016 :54).

2.3.2. Yerel yönetimlerde sürdürülebilir kent çalışmalarının kapsamı

Sanayileşme ile büyükşehirlerde nüfus hızla büyümüş; bu durum "konut, sağlık, eğitim, çevre, tarihi ve kültürel mirasın korunması, ekonomik ve yönetsel" alanlarda birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Kentlerin yaşadığı fiziksel büyüme sorunu yerel düzeyde görünürlük kazanmıştır (Parlak, 2018:16).

Çevre sorunları öncelikli olarak belediyelerin sorumluluk alanına girmektedir. Bunun bir sonucu olarak mevzuatta belediyelere çevreye ilişkin yetki ve sorumluluklar verilmiştir (Sümer, 2009:58).

Çevre sorunları esas itibariyle yerel sorunlar olarak ortaya çıkar. Nitekim uygulamaya konulacak sürdürülebilir politikalar da yerellik ilkesi çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu noktada çevresel, ekonomik ve yönetsel bakımlardan düşük maliyetli politikaların uygulanması, ekonomik araçların eşit ve adil kullanımı, yerel yönetimlerin bu süreçte yeterli kaynağa sahip olmaları ve yerel sorunların çözümünde merkezden bağımsız olarak inisiyatif kullanabilme olanaklarının olması önem taşır (Güzel, 2001:5). Genel olarak yerel yönetimlerin çevre konusunda birtakım amaçları söz konusudur. Buna göre (Kızılboga ve Batal, 2012:203);

- “Şehir bölge ve peyzaj planları ile ekolojik, meteoroloji ve şehir sağlığı uzmanlarından yararlanılarak şehir ve bölge planları yapım sürecinde çevresel değerleri de dikkate alan çalışmalar yapılması,
- Hizmet alanlarındaki görev ve sorumluluklar yerine getirirken “çevresel etki” ilkesi göz önünde bulundurulması,
- Çevre sorunları oluşmadan önleyici politikalar ve oluşuktan sonrası için onarıcı politikalar belirlenmesi ve zaman kaybetmeden uygulanması,
- Çevre ile ilgili kurumlar arasında eşgüdüm ve koordinasyon sağlanması,
- Kıt kaynakların israfının önlenmesi, kullanılmış kaynakların ve atıkların geri dönüşümünü sağlayıcı projeler oluşturulması, tesisler kurulması ve teknik donanım sağlanması,
- Kent ve çevre planlamalarında uzun vadeli düşünülerek hareket edilmesi,
- Halkın yaşam kalitesini artırıcı önlemler alınması; hava, su ve gürültü kirliliği gibi günlük hayatı doğrudan etkileyen unsurlara dikkat edilmesi,
- Projelerde ÇED Raporuna uygunluk şartı aranması,
- Çevre alanındaki uluslararası gelişmeler takip edilerek, faydalı olanların model alınması,
- Halkın; çevre konusunda bilinçlenmesinin sağlanması ve sorunların çözümüne katılımın teşvik edilmesi,
- Tarih, arkeoloji ve tabiat varlıklarına karşı koruyucu tedbirler alınması”dır.

2.3.2.1. Ağaçlandırma çalışmaları ve yeşil alanların korunması

Kentsel alanda yeşil alanların oluşumu ve korunması büyük önem taşımaktadır. Yeşil alanların varlığı ile ortaya çıkacak faydalar Haq tarafından (2011) aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır.

Tablo 2.3. Kentsel Yeşil Alanların Faydaları¹⁵

1.Çevresel Faydalar	<ul style="list-style-type: none">•"Ekolojik Fayda: Biyolojik çeşitlilik ve iklim düzenlenmesi•Kirlilik Kontrolü: Hava ve gürültü kirliliği kontrolü•Bio çeşitlilik ve doğa koruma: Türlerin üremesi, bitkilerin korunması, toprak ve su kalitesi"
2.Ekonomik ve Estetik Faydalar	<ul style="list-style-type: none">•"Enerji Tasarrufu: Bitkilerin hava sirkülasyonunu artırarak, soğutma etkisi yaratması•Emlak Değeri: Yeşil alanların hem ikamet edenler hem de yatırımcılar için gösterişli yerler olması nedeniyle emlak rayiç bedellerinin artması"
3.Sosyal ve Psikolojik Faydalar	<ul style="list-style-type: none">•"Rekreasyon ve Mutluluk: Yeşil alanların insanlara eğlenme ve dinlenme imkanı sağlayarak mutlu olmalarına hizmet etmesi•İnsan Sağlığı: Kentsel yeşil alanların fiziksel ve psikolojik sağlık üzerinde olumlu etkiler yaratması"

Gündem 21 Eylem Planı ile birlikte Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY) anlayışında da gelişmeler yaşanmış, sertifikasyon planları oluşturularak toplumun her kesiminin bu plana dahil edilmesi amaçlanmıştır. Orman sertifikalandırma, “ormancılık faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından belirlenmiş SOY ölçüt ve göstergeleri kapsamında denetlenmesi ve değerlendirilmesi sonucu yeterli koşulların sağlandığının belgelendirilmesi” ya da “orman sertifikalandırma ormancılık faaliyetlerinin SOY ilkeleri kapsamında yürütülmesini sağlamak, çevresel hassasiyetleri yüksek tüketici grupları ile üreticiler arasında dengeli bir iletişim kurmak ve nihayetinde sürdürülebilir kalkınmaya katkı veren bir sistem” biçiminde tanımlanabilir. Günümüzde de orman sertifikaları

¹⁵“N. Kuşat (2013). *Yeşil sürdürülebilirlik için yeşil ekonomi: avantaj ve dezavantajları-türkiye incelemesi.* s.4903.”

“ekolojik sertifika” ya da “yeşil etiket” olarak adlandırılmakta ve bağımsız kuruluşlarca düzenli olarak denetlenmektedir (Komut, 2020:258).

2.3.2.2. Atık yönetiminin sağlanması ve kirlilikle mücadele

Küresel boyutta çevre sorunlarına yönelik yaşanan gelişmelerle birlikte yerel yönetimler de bu alanda önemli aktörler haline gelmişlerdir (Sümer, 2009:59). Çevre sorunlarına yönelik olarak devletler bakımından önem atfedilmesi ile gerek çevre duyarlılığına sahip insanlar tarafından sosyal sorumluluk projeleri geliştirilmesi gerekse yerel yönetim uygulamaları ile çevreye yönelik çalışmalarda önemli etkinlikler söz konusu olmuştur. Bunlardan birisi atık yönetimi ile ilgilidir. Atık, “özellikle üretim ve tüketim sonucunda oluşan, insana ve çevreye zararı olan bütün maddeler” biçiminde tanımlanabilir (Şekerci ve Sayın, 2021:297).

Çevre sorunları konusunda çok aktörlü çalışmalarla atık oluşumunu önleme ve ortadan kaldırmaya yönelik birtakım çalışmalar ortaya konulmuştur (Gültaş ve Yücel, 2015:73):

- **Kirlilik önleme:** Çevre yönetiminin gerçekleştirilmesi ve ekonomik kazanımları bakımından en etkili yöntemdir.
- **Geri Dönüşüm (Yeniden Kullanım):** Oluşumu engellenemeyen atıkların ortadan kaldırılması ve miktarının minimuma indirilmesini amaçlar.
- **Arıtma:** Geri dönüşüm yöntemlerinin gerçekleştirilememesi durumunda atığın hacmi ve toksit içeriğini azaltmaya yönelik gerçekleştirilen yöntemdir.
- **Bertaraf Etme:** Atık yönetimi bakımından en son tercih edilmesi gereken, en az etkili seçenektir.

Cam, kâğıt, pil ve batarya atıklarının ayrıştırılmasına dayanan “depozito sistemi” yerel yönetimler için verimli kullanım sahasına sahiptir (Güzel, 2001:5). Entegre atık yönetimi ise, atık yönetim kurallarının tüm maddelere uygulanmasını içerir. Belediyeler atıkları toplama konusunda görevli yerel yönetimlerdir. Atıkların taşınımı, geri dönüşümü ve kontrol aşamaları atık yönetimi için oldukça önem taşır. Transfer istasyonları katı atık hizmetlerinin verimli bir biçimde yerine getirilmesi konusunda önemli bir araçtır. Transfer istasyonları vasıtasıyla atıklar toplanarak ilgili konumlara ulaştırılır. Belediyelerin atık yönetimi konusunda çevrenin kaynakların korunması ve yer tasarrufunun sağlanması gibi hedefleri söz konusudur. Bu bakımdan belediyelerde *çevre*

bilimi oluşturularak atık toplamaya yönelik personel görevlendirmesi ve görev paylaşımının gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır (Şekerci ve Sayın, 2021:297).

2.3.2.3. Kentsel dirençliliğin sağlanması ve mücavir alanın önemi

Yerel yönetimler kentlerin geleceğine yönelik kentsel mekânların düzenlenmesi ve imar plânlarının hazırlanması gibi konularda sorumluluk sahibidir. Kentlerdeki yapılaşma biçimleri, ulaşım ve altyapı sistemleri gibi planlamalar yerel yönetim planlamaları ile gerçekleştirilmektedir. Yerel yönetimlerin kentsel risklere karşı yaklaşımları ortaya konulacak ulusal ve yerel düzeydeki planlamaları da etkilemekte ve şekillendirmektedir (Peker ve Orhan, 2020:3).

Kentsel dirençlilik “bir kent veya toplumun, doğal afetler, ekonomik krizler, demografik değişiklikler, salgınlar gibi pek çok tehlikeye, afetlere ve risklere hazırlıklı olma, bunlara yanıt verme ve uyum sağlama kapasitesi” biçiminde tanımlanabilir.

Kentsel dirençlilik aşağıdaki özellikleri ile açıklanabilmektedir (Tuğaç, 2019:1010-1012):

- Kentsel dirençlilik, kent yoksulları ve diğer toplumsal gruplar başta olmak üzere toplumun tüm kesimleri için şokların, streslerin ve afetlerin etkilerini eşitlik temelinde ve maliyetli biçimde çözmeyi, işlevlerini devam ettirecek imkânlarla ve uyum kapasitesine sahip olmayı sağlar; aynı zamanda kentler için önemli imkânlar ve yatırım olanakları da ortaya çıkarır. Bunun sonucunda kentsel altyapının güçlendirilmesi, yeni iş imkânlarının oluşturulması ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik mevcut ekonomik kazanımların korunması söz konusu olacaktır.
- Kentsel dirençlilik, toplumun tüm kesimleri için yaşam kalitesinin oluşturulması, daha iyi ekonomik kazanımların ve daha güçlü yerel yönetimin oluşturulmasını amaçlar. Yalnızca hayatta kalmanın ötesinde daha iyi yaşam koşullarının oluşturulmasını hedefleyen ve devamlılık gerektiren bir süreçtir. Bu bakımdan yerel yönetimler, sosyal yönden kapsayıcı, afetlere karşı dirençli, ekonomik olarak üretken ve çevresel sürdürülebilirliği ön plana alan bir planlama geliştirme faaliyetlerine sahip olmalıdır.
- Yerel yönetimler kentsel dirençliliğin sağlanması noktasında kentsel mekân planlamasında kent formu, bina ve altyapıyı göz önünde bulundurmaları, iklim etkileri, afet riskleri ve çevresel, sosyal ve kurumsal dirençlilik unsurları doğrultusunda stratejiler geliştirmelidir.

- Kentlerde tüm paydaşların dahil olduğu katılımcı yönetim anlayışı kentsel dirençliliğin sağlanması bakımından da önem arz eder. Katılımcı planlamalar ile kentsel dirençliliğe yönelik olarak gerek yerel bilgi ve tecrübelerden yararlanılması ve kentlerin karşı karşıya kaldığı riskler konusunda farkındalığın artırılması gerekse toplumun tüm kesimlerinin dahil edildiği ve farklı sektörlerin bir araya geldiği politikalar üretilmesi mümkün olacaktır.

Kentsel dirençlilik konusunda yerel yönetimlerin sahip olması gereken birtakım plan ve projeler söz konusudur (Peker ve Orhan, 2020:9):

- “**Kent formu ve arazi kullanımı:** Kentsel saçaklanmadan kaçınmak, kompakt kentsel odaklar oluşturmak, kent formunu arazi kullanımı ve ulaşım ile birlikte çözmek,
- **Kentsel nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu:** engeli nüfus dağılım ile afete maruz kalacak nüfusu azaltmak, yeni yerleşimler açılırken sınırlı kaynakları korumak, riskli yerleşimlerde standartların üzerinde kamusal hizmetler sunmak,
- **Açık ve yeşil alanlar:** Doğal kaynakları kentsel gelişme eşikleri olarak belirlemek, açık alanları esnek hiyerarşik bir örüntü ile planlamak, kent içi dolu-boş dengesini sağlamak,
- **Ulaşım sistemleri:** Alternatif ulaşım tür ve güzergâhları üretmek, motorize olmayan ulaşım türlerini güçlendirmek,
- **Teknik altyapı:** Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, yedeklenmiş altyapı sunum biçimlerini geliştirmek,
- **Yapı nizamı ve tasarımı:** Erişilebilir ve yürünebilir çevreler oluşturmak, enerji ve sismik performansı yüksek yapı formları üretmek, yapı kullanım türüne uygun formlar belirlemek, yapılarda yerele özgün malzemeler seçmek”

Belediyelerin imar planlamasına yönelik olarak karşımıza önemli bir kavram olan “mücvir alan” çıkmaktadır. Mücvir alanlar 3194 sayılı İmar Kanununda “imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş alanlar” olarak ifade edilmiştir. Mücvir alanlar için belediyelerin görev ve sorumluluklarını karşılayabilmek adına mücvir alanların “büyüklüğünün ve ulaşılabilirliğinin, belediye olanaklarının ve idari bölümlenmelerinin yerindeliliğinin yeterli ve sağlıklı olması” önem taşımaktadır. Bununla birlikte mücvir alan hudutları belirlenmesi, kamu yararı ve kamusal hizmet ilkeleri temeline dayanmalıdır (Mazı ve Arslan, 2003:41-50).

İlkin büyükşehirlerin etrafında baş gösteren gecekondulaşma sorununa seri çözümler üretme maksadını taşıyan mücavir alanlar, birtakım hedeflere sahiptir (Mazı ve Arslan, 2003:50):

- “Belediyelerin olası gelişme alanlarını denetim ve kontrol altında tutmak,
- Mücavir alanda imar mevzuatı açısından ortaya çıkabilecek sorunlara önlem almak,
- Planlama ve altyapı hizmetleri gibi belediye hizmetlerinin gerçekleştirilmesi”

2.3.2.4. Yenilenebilir enerji teknolojilerinden yararlanma

Nüfus artışı ve gelişen teknoloji ile enerji ihtiyacı artarken kaynaklar azalmıştır (Uçar ve Akıner, 2020: 585). Bu nedenle yenilenebilir enerji ihtiyacının sürdürülebilirlik ve çevrenin korunması bakımından önemi ortadadır (Çukurçayır ve Sağır, 2008:260). Yenilenebilir enerji kaynakları çevre koruma konusunda daha güvenilir olmaları ve sınırlı miktarda olmamaları nedeniyle fosil yakıtlara kıyasla daha kullanışlıdır (Mutlu, 2002:66).

Yenilenebilir enerji kaynakları biyo-kütle (odun, hayvan), hidrolik, jeotermal, güneş, rüzgâr, deniz gel-git ve dalgalarından elde edilen enerji olarak; yenilenemeyen enerji kaynakları ise nükleer, petrol, kömür ve doğalgaz olarak örneklendirilebilir (Güner ve Turan, 2017:51).

Yenilenebilir enerji kullanımı ihtiyacı dünyanın birçok yerinde *sıfır enerjili binaları* artırma eğilimi oluşturmuş ve kurumsal çevre sorumluluğunun içeriği genişlemiştir. Yerel yönetim binaları gerek yurtiçi gerekse yurtdışında en fazla enerji tüketen binalar olmaları sebebiyle kurumsal çevre sorumluluğu (karbondioksit emisyonunun azaltılması, ekolojik dengenin sağlanması vb. alanlarda) kapsamında yenilenebilir enerji kullanımı ve tasarımına katkılarda bulunmakta, dünyanın birçok noktasında da örnekleri gözlenmektedir (Bkz. 3.Bölüm). Yenilenebilir enerjili ve çevreye duyarlı binalarda güneş enerjisini elektrik enerjisine çeviren “fotovoltaik paneller” (PV) en verimli yenilenebilir enerji kaynağı olarak görünürlük kazanmaktadır (Uçar ve Akıner, 2020:585). PV kullanımının birtakım olumlu etkileri söz konusudur (Bkz. Tablo 2.4).

Tablo 2.4. *Fotovoltaik Panel Kullanımının Etkileri*¹⁶

i) Hava kirliliğinin Önlenmesi	<ul style="list-style-type: none">• Güneş enerjisinde büyüme gösteren teknolojinin desteğiyle zararlı emisyonların azaltılarak ekolojik ayak izinin korunması• PV paneller yardımıyla enerji miktarında hava kirleticilerin önlenmesi• Temiz enerji kullanımı ile ekonomik, çevresel ve sağlıksal açıdan faydalarının olması
ii) İklim değişikliğini azaltmaya yardımcı olması	<ul style="list-style-type: none">• Fosil yakıtla çalışan santrallerin oluşturduğu sera gazı oranından on kat daha az gaz oluşumu söz konusudur. Güneş enerjisi kullanımı ile iklim değişikliğinin etkileri azaltılmaktadır.• PV panellerinin kullanımı ile şehir ısı adası etkisi azalmakta ve kent iklimlerini etkilemektedir.
iii) Su kirliliğinin engellenmesi	<ul style="list-style-type: none">• Enerji santrallerinin birçoğunda türbinler bakımından buhar oluşturmak ve soğutmak için önemli bir oranda suya gereksinim duyulurken, PV panellerinin üretim ve bakımları aşamasında ise minimum düzeyde su kullanılır.• Kömür üretiminde ortaya çıkan ağır metallerin suya karışması, bu durumun tüm canlılar için zararlı hale gelmesi ve enerji santrallerinde kullanılan suyun tekrar doğal kaynak suyuna dönüştürülme sürecinde suyun ısınarak su ekosistemini tehdit etmesi söz konusudur. Su kaynaklarının ve su kalitesinin korunmasında PV sistemi etkin rol oynamaktadır.
iv) Kaynak kullanımını azaltması	<ul style="list-style-type: none">• Güneş enerjisi üretiminde daha az kaynak kullanımı (suyun %11-14'ü ve arazinin %20'sinin kullanılması)• PV panellerde %96 oranında geri dönüştürülebilir malzemenin kullanılması ve yeni güneş pilleri üretimine müsait olması
v) Çevre Kirliliğini Önlemesi	<ul style="list-style-type: none">• Güneş enerjisi kullanımının ekosisteme verdiği zarar fosil yakıt tüketimine kıyasla daha azdır. Güneş enerjisi üretimi ile ormanların tahribatı, petrol sızıntıları, zehirli suların oluşum riski de azalacaktır.

¹⁶ “S. Uçar (2020). *Yerel yönetimlerin kurumsal çevre sorumluluğunda binalarda fotovoltaik (PV) panel kullanımlarının önemi.* s.586-588.”

Alternatif bir enerji kaynağı olması dolayısıyla yenilenebilir enerjine ağırlık verilmesi ile geleneksel enerji yönetimine kıyasla alternatif yerel birimlerce kaynak yönetimi yürütülecek, bu da yerel kararların alınmasını sağlama ve yerel demokrasinin gelişmesi açısından bir araç niteliği taşıyacaktır (Mutlu, 2002:66). Yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi doğrultusunda gerek merkezi-yerel yönetimler ve STK'lar gerekse bireysel düzeyde bilinçlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi önem taşır (Çukurçayır ve Sağır, 2008:274).

2.3.2.5. Kentsel yenilemenin etkin bir biçimde uygulanması

Kentsel yenileme, “farklı nedenlerden ötürü zaman süreci içinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış ya da kimi durumlarda terkedilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları göz önünde tutularak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılması” biçiminde tanımlanabilir. Kentsel alanda yaşanan yoğun nüfus artışları ile birlikte sosyal ve işlevsel dönüşümler gerçekleşmiş, bu durum beraberinde kentsel çöküntüyü getirmiştir (Özden, 2001:257-258).

1990'lı yıllarla birlikte kentsel dönüşüm politika ve projelerinde sürdürülebilirlik olgusu belirginlik kazanmış ve “sürdürülebilir kentsel dönüşüm” kavramı doğmuştur. Kentsel dönüşüm sürecinde binaların yenilenmesi ya da yeniden inşası aşamasında çevreye birtakım olumsuz etkileri olmaktadır. Bunun için sürdürülebilir mimariye yönelik standartlar ve projeler oluşturulmaktadır (Arslan, 2014:182).

Kentsel yenileme projelerinin yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmesi önem arz eder. Bu konuda yasa ile yerel yönetimlere verilen görevler yetersiz olmakla birlikte yerel yönetimlerin sahip olması gereken kentsel yenilemeye yönelik görevler söz konusudur. Kentsel yenileme projeleri kapsamında yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesi gerek bu önemli görevlerin yasalarca tanımlanıp örgüt şeması oluşturulmalı ve gerekli finansal imkânlar sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerin kentsel yenileme konusunda sahip olması gereken özellikler aşağıdaki gibidir (Özden, 2001:262-269):

- “Yerel yönetimler, kentlerin sağlıklı ve dengeli gelişimini sağlamak amacı ile kentlerin çöküntü bölgelerinde kentsel yenileme projeleri hazırlamakla yükümlüdürler.

- Bu görevi gerçekleştirmek üzere, kendi bünyelerinde “kentsel yenileme büroları” kurarlar. Mimarlar, şehir plancılar, peyzaj mimarları, inşaat ve çevre mühendisleri, sosyologlar, hukukçular ve ekonomistler bu bürolarda istihdam edilirler.
- Kentsel yenileme projelerini gerçekleştirmek üzere, yerel yönetimler bir kentsel yenileme programı oluştururlar.
- Yerel yönetimler, kentsel yenileme uygulamalarını gerçekleştirirken, gerek karar alma sürecinde, gerekse uygulama safhalarında, kentsel kültür mirasını korumak ve gözetmek üzere, “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” (KTVKK) ile işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışırlar.
- Kentsel yenileme uygulaması yapan yerel yönetimler, ilgili meslek odaları ile de işbirliği yaparak, görüşleri doğrultusunda hareket ederler. Bu amaçla, ilgili meslek odalarının temsilcilerinden oluşan bir “Danışma Kurulu”, yerel yönetimlerin karar alma ve uygulama sürecinde yer alacaktır.
- Yenileme projelerine ilişkin kararları alma sürecine, o yerin sakinlerinden oluşan bir komite de dahil olacaktır.
- Kentsel yenileme projelerinin uygulama aşamasında ortaya çıkacak finansal sorunları çözümlenmek üzere, bir “Kentsel Yenileme Araştırmalar-Uygulamalar Fonu” oluşturulur. Araştırma ve proje maliyetleri bu fondan karşılanır. Yenileme alanlarında artan değerler karşılığında mülk sahiplerinden alınacak vergiler yine bu fona aktarılarak fonun devamlılığı sağlanır.”

2.3.2.6. Kentsel gıda sürdürülebilirliğinin ve kentsel sağlığın korunması

Kent yönetimlerinde etkin bir role sahip olan yerel yönetimlerde gıda temini ve güvenliğinin sağlanması yerel gündemde olan bir diğer konudur. Kentlerde hızla gerçekleşen nüfus artışı gıda problemi ve ekolojik bozulmaları da beraberinde getirmiştir. Tarım alanlarındaki bozulmalar, nüfusun gelir durumu dengesizliği ve yoksul kesimin çoğunluğu oluşturması yaşanan gıda güvenliği sorununu derinleştirmektedir (Yenigül, 2016:294-295).

Codeks Alimentarius Uzmanlar Komisyonu, gıda güvenliği kavramını “ sağlıklı ve kusursuz gıda üretimini sağlamak amacıyla gıdaların; üretim, işleme, muhafaza ve dağıtımları sırasında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması” olarak tanımlamıştır.

- Gıda güvenliği bir süreç olma niteliği ile sürdürülebilirliğe ilişkindir.

- Gıda güvenliğinin tarafları endüstri, tüketici ve devlettir. 1992 tarihli FAO/WHO “Uluslararası Beslenme Konferansı”nda “besleyici açıdan yeterli ve güvenli gıda tüketiminin dünyadaki her bireyin temel hakkı” olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan tüketiciler, devletler ve endüstriler bakımından gıda temini ve güvenliği konusu öncelikli bir değerlendirme konusudur (Demirağ ve Yılmaz, 2009:647-649).

Gıda güvenliği konusunda yetkili merciler üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmelidir. Bu konuda belediyeler de yasal ve hukuki koşullar çerçevesinde yetkinliğe ve yükümlülüklerine sahiptir (Demirağ ve Yılmaz, 2009:655):

- Kentlerin beslenme, gıdaya erişim, temin, üretim ve atık bertarafı gibi konular yerel yönetimlerin çalışma kapsamında yer almaktadır.
- Sürdürülebilir kentleşme doğrultusunda gıda temin ve güvenliğinin sağlanması ve kentsel tarım alanlarının tarım dışı kullanımının önlenmesine yönelik yerel yönetimler, merkezi yönetimler ve özel girişimlerle eşgüdümlü çalışma oluşturmaktadır.
- Kentlerde sürdürülebilir tarım üretimine yönelik çalışmalarla ekonomik, sosyal ve çevresel bakımdan olumlu sonuçlar gözlenmektedir. Belediyeler kentsel tarım planlarına yönelik uygulamalarda görev alan üretici ve işbirlikçileri arasındaki işbirliğinin sağlanması ve mali sorumluluklar bakımından görev almaktadır (Yenigül, 2016:294-295).
- Belediyeler gıda güvenliğine yönelik hizmetlerini gerçekleştirirken alanında teknik personel istihdam edildiği yeni bir yapılanma geliştirmelidir (Demirağ ve Yılmaz, 2009:655).

Kentsel yaşam kalitesi aynı zamanda kentte yaşayan insan sağlığı ile de yakından ilişkilidir. Hem yerel hem de küresel düzeyde kentsel alanlarda baş gösteren çevresel, fiziksel, ekonomik ve sosyal unsurlar dolayısıyla kentsel sağlığın tehlikeye girmesi durumu söz konusudur.

Kentlerin gelişmesi ile birlikte kentsel nüfusun sağlığında da değişimler söz konusu olmuştur. Kent sağlığı bakımından önem arz eden konular arasında sosyal çevre, fiziksel çevre ve sosyal ve sağlık hizmetlerinin sağlanmasına yönelik konular yer almaktadır. Bu kapsamda kentsel ve uluslararası boyutlarda kentsel sağlık araştırmalarının yapılması önem taşımaktadır (Vlahov ve Galea, 2002:59). Bununla birlikte, yerel yönetimler sağlığın geliştirilmesine yönelik olarak sağlığı etkileyen çevre,

konut, sosyal hizmetler gibi alanlarda iyileştirmeler gerçekleştirmeli ve kentsel yaşam koşullarını gözetken kamu sağlık politikaları oluşturmalıdır (Başaran, 2007:227).

2.3.2.7. Ulaşımın sürdürülebilirliği

Motorlu araçlar başta olmak üzere ulaşımın içeriği, küresel ve yerel çapta önemli çevre sorunlarını beraberinde getirmektedir:

- i) Yaya yerine otomobil öncelikli ulaşım tarzı, fiziksel çevrenin yanı sıra, sosyal ve kültürel iletişimi de olumsuz yönde etkilemekte, hava kirliliğini, insan sağlığına zararlı gazları ve sera gazı salınımını artırmakta ve trafik kazaları olasılığı ile can güvenliğine yönelik riskler oluşturmaktadır (Elker, 2007:54-55).
- ii) Özellikle karayolu taşımacılığının yoğun kullanımı hava kirliliği ile gürültü kirliliğini beraberinde getirmektedir (Gültaş ve Yücel, 2015:71).

1970’li yıllardan itibaren ulaşım sorunlarına yönelik birtakım politika ve çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bir arada ve birbirini destekleyecek şekilde ele alınması gereken bu öneriler, “yeni yatırımlar yerine mevcut altyapının daha etkin kullanımı, toplu taşımanın geliştirilmesi, otomobil kullanımına yönelik caydırıcı önlemler alınması” şeklinde özetlenebilir. Bütün bu önlemlerle daha verimli kaynak ve enerji kullanımı, daha çok can güvenliği, daha temiz çevre, insan odaklı ve daha sağlıklı bir toplum hedeflenmektedir. Yerel boyuttan küresel boyuta kadar sürdürülebilir çevrenin oluşturulması bakımından ulaşımda gerçekleştirilecek dönüşümler büyük önem arz eder (Elker, 2007:57).

Ulaşımın sürdürülebilirliği bakımından önemli bir katkıyı da bisiklet kullanımı sağlamaktadır:

- Belediyelerde ulaşımına katkı sağlaması,
- Kentsel maddi katkılarının olması,
- Kolay taşınır olması,
- Kentte temiz havayı artırması,
- Trafik kazalarını azaltması,
- Trafikteki gürültü kirliliğini azaltması,
- Bireylerin fiziksel hareketliliğini artırarak sağlıklarına olumlu katkılar yapması gibi özellikler bunlardan bazılarıdır.

Ekonomik, çevresel ve sağlığa yönelik olumlu birçok katkısı dolayısıyla bisiklet kullanımına yönelik altyapı çalışmalarının yapılması ve bu yönde bireylerin

bilinçlendirilmesi önem taşımaktadır. Yerel yönetimlerin bisiklet kullanımına yönelik gerçekleştireceği çalışmaların olumlu yönde birçok geri dönüşü olacaktır. Bu bakımdan yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerle işbirliği yapması ve gerekli bölgelerde çalışmaların hızlı bir biçimde yerine getirilmesi önem taşır (Altuntaş vd., 2020:280-281).

Sürdürülebilir gelişmeye yönelik olarak yerel yönetimlerin daha az kaynak, enerji ve atık prensibini benimsemesi, ulaşım hizmetlerinde de eko-verimlilik yönlü alternatif sistemler geliştirmelerine yol açmıştır (Gültaş ve Yücel, 2015:71). Yeşil enerji ekseninde belediyelerin son yıllarda fosil yakıt kullanan klasik motor sistemli otobüsler yerine elektrikli otobüs kullanımını artırması ve yeni nesil teknolojilerin kullanımı ve çevresel, ekonomik ve sosyal katkılarının olması bu bakımdan oldukça önemlidir (Şekerci ve Sayın, 2021:294).

2.3.2.8. Kirlenmeyi önleyici mali araçların kullanılması

Dünya genelinde sürdürülebilir kalkınma açısından “emir ve kontrol tedbirlerini” içeren geleneksel yöntemlere kıyasla idari ve hukuki yönden teşvik edici ve caydırıcı tedbirlerin alınmasının daha etkin sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. Çevre korumasına yönelik geliştirilen ekonomik araçlar bu kapsamda ele alınmaktadır. Ekonomik araçların devreye girmesinin birtakım avantajları söz konusudur (Güzel, 2001:4):

- Geleneksel yöntemlere kıyasla kontrol maliyetlerinin daha az olması
- Vergiler ve izin mekanizmalarının gelir oluşturma özelliğinin olması
- Firma ve sektörlerin vergi maliyetinden kaçınmak için temiz teknolojilere yönelmesi

Üretim ve tüketim faaliyetlerinin ortaya çıkarmış olduğu ve sosyal maliyet olarak adlandırılan negatif dışsallıklar sebebiyle çevre politikasının önemli bir aracı olarak vergiler devreye girmektedir. Bu vergilendirmede hedeflenen, çevreye zararlı faaliyetlere sebep olan mükellefin vergilendirme yükünün artması söz konusu olacağından çevreye verdiği zararın da azalış göstermesidir. “Enerji vergileri, taşımacılık vergileri, kirlilik vergileri, doğal kaynak vergileri” gibi vergiler çevreye yönelik vergiler içinde ele alınabilir. Vergiler dışında harçlar, teşvik ve sübvansiyonlar da çevreyi koruma yolunda yapılan birtakım yaptırım ve teşvik mekanizmaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Toprak, 2017:182). Yerel yönetimlerin çevre sorumluluğu kapsamında yerel mali araçlarını geliştirmeleri ve yerel çevre vergileri koyarak oluşacak fonlardan çevre sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapmaları önem taşımaktadır (Güzel, 2001:5).

2.3.2.9. Çevre eğitimi ve bilinçlendirme faaliyetleri

Hem birey hem de işletmelerin çevre koruma davranışlarının ardında sosyal kurumların düzenleyici yaklaşımları söz konusu olmaktadır. Çevreye yönelik sosyal normlar, ekonomik teşvik ve yaptırımlar belirli bir noktaya kadar işlerlik gösterir. Bu sebeple çevreye yönelik ortak çıkarlara sahip paydaşların işbirliği önem taşımaktadır. Çevreye duyarlılığının ve çevre bilincinin oluşturulmasında ise kamusal politikalar ve dolayısıyla çevre bilincinin geliştirilmesi bakımından halka en yakın kurumlar olan yerel yönetimlerin rolü ve önemi karşımıza çıkar. Yerel yönetimler sürdürülebilir tüketim davranışlarının oluşturulması bakımından (Örten, 2019:198-200):

- Çevre bilincinin oluşturulması
- Gerekli altyapı hizmetlerinin sunulması
- Teşvik edici politikaların izlenmesi
- Yasal yaptırımların uygulanması gibi görev ve sorumluluklara sahiptir.

Yerel yönetimler toplumlarda çevreye duyarlı bireysel tüketim davranışlarını şekillendirme ve iyileştirme, gerekli bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması bakımından önemli mekanizmalardır. Kampanyalar, eğitici broşürler ve çevreye yönelik düzenlenecek aktiviteler, çevre ile dost tüketim davranışlarını destekleyen yerel hizmetler bu bakımdan önem taşır (Örten, 2009:203).

Yerel yönetimlerin çevre konusundaki etkin konumu hem yasal düzlemde hem de uygulamalı birçok konuda karşımıza çıkmaktadır. Ancak zaman zaman her ne kadar anayasa, kanun ve yönetmeliklerde çevrenin korunmasına yönelik düzenlemeler söz konusu olsa da sağlıklı ve düzenli çevrenin sağlanması ve doğa tahribatının önüne geçilmesi konusunda olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır. Bu gibi durumlarla baş etme noktasında çevreye yönelik etkin çözümlerin gerçekleşmesi gerekir. Bunun için ilk olarak yerel düzeyde çevre bilincinin yerleşik olması önem taşımaktadır. Bu konuda yerel yönetimlerin çevre eğitimi vermesi durumu önem taşımaktadır (Kocalar, 2014:357). Çevre eğitiminde hem yerel yönetim personelinin hem de halkın eğitiminin söz konusu olduğu ve iletişim kanallarının açık olması durumunun çevrenin korunması ve sorunların çözülmesi noktasında önem taşıdığını belirtmemiz gerekir (Ökmen ve Yılmaz, 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YEREL YÖNETİMLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENT ANLAYIŞINDA YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER

Sürdürülebilir kent çalışmalarına yönelik gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de birçok çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Sürdürülebilirlik çalışmalarında yerel yönetimlerin etkinliği ve yapılan çalışmalara katkı ve önemi belirginleşmektedir. Bu yönü, yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentsel hizmetlerin götürülmesi noktasındaki önemini ve yerini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3.1. Dünyadan Sürdürülebilir Kentleşmenin Yansımaları

Bu başlık altında dünya genelinde kentleşmeye yönelik sürdürülebilirlik örnekleri verilerek, dünya kentlerinden yerel yönetimlerin bu süreçte sahip olduğu etkin roller ve sürdürülebilirliğe katkıları ifade edilmiştir.

3.1.1. Kültürel sürdürülebilirlik örnekleri

Berlin Wedding’de yer alan “Atlantik Bahçeşehir” (Atlantic Gardencity) kentsel iyileştirme ve sürdürülebilirlik üzerine gerçekleştirilen çalışmalar bakımından önemli bir örnek olarak yer almaktadır. Wedding Gesundbrunnen bölgesi farklı ırk, din ve dilden insanların yer aldığı ve toplumsal sorunların söz konusu olduğu heterojen yapıya sahiptir. Kültür hizmetinin demokratikleşmesi amacını taşıyan bu mimari projenin amaçları arasında:

- “Kira sistemini desteklemek,
- Sakinler arasında sosyal bütünleşme sağlamak,
- Var olan toplumsal değerleri yaşatmak,
- Kültürel zenginleşme yaratmak,
- Bölge nüfusu arasındaki ilişkileri geliştirmek,
- “Çoğulcu demokrasi kültürünü desteklemek” gibi konular yer almaktadır.

Mimar Rudolf Frankel tarafından yaşam bloklarındaki plan tipleri, cephe düzenleri, çatılar, yalıtımlar gibi iyileştirme çalışmaları yapılarak modern konut standartlarının sağlanması hedeflenmiştir (İncedayı, 2007:30-35).

Görsel 3.1. *Atlantik Bahçeşehir yerleşmesine ait genel görünüm¹⁷*

2000 kişilik tarihi “Lichtburg Tiyatrosu” da farklı kültürleri ağırlayan ve yerleşmenin ortak buluşma yeri olma özelliğine sahiptir (Bkz. Görsel 3.2).

Görsel 3.2. *Atlantik Bahçeşehir yerleşmesi tarihi Lichtburg Tiyatrosu Dış Görünüşü¹⁸*

¹⁷ “D. İncedayı (2007). *Sürdürülebilirliğin kültürel boyutu*. s.32.”

¹⁸ “İncedayı, a.g.k., 2007, 34”

3.1.2. Ekolojik kent yaklaşımı örnekleri

Eko-kent yaklaşımına yönelik birçok örnek günümüzde dünyanın birçok ülke ve bölgesinde görülmektedir. Bunlardan bazıları Kazakistan’da bulunan “Astana eko-kenti”, Almanya’da bulunan Freiburg konutları, “Masdar eko-kenti”, İzlanda Reykjavik, Sino-Singapore “Tianjin Eko-kenti”, Danimarka-“Kalundborg Endüstri Parkı”, Kanada Toronto olarak ele alınabilir (Kaya ve Susan, 2020:927).

3.1.2.1. Kazakistan Astana eko-kenti

Kentin içindeki İshim Nehri’nin oluşturduğu su taşkınları engellemek üzere nehrin iki tarafı da yeşillendirilerek doğal setler yapılmıştır. Kışları sert esen rüzgârları önlemek üzere ormanlık bölgeler oluşturulmuş, simbiyotik özellikli bir kent yapısı hedeflenmiştir. Çevre yollarında tarım alanları, rüzgârla çalışan elektrik santralleri, teknoparklar ve yedi yüz hektar büyüklüğünde bir iç deniz oluşturularak yeşil flora ile çevresel koridorlar oluşturulması projelendirilmiştir (Tosun, 2017:182).

3.1.2.2. Almanya Freiburg konutları

1990’lı yılların ortalarında inşaatine başlanan bu projede evlerin enerji tüketimi standartlarına uygun olması, güneş ve termal panellerle desteklenmesi söz konusudur. Freiburg, toplu konut açısından bütün evlerin pozitif enerji katkısı sağlaması bakımından dünyada bir ilk olarak yer almaktadır. Üretim fazlası olan güneş enerjisi kentin elektrik şebekelerine satılmakta ve geliri ev sahiplerine kâr olmaktadır. Aynı zamanda tramvay durakları ve mesafesi bakımından ulaşım kolaylığı mevcuttur ([http-7](#)). Freiburg soğuk kış iklimi için bina yalıtımı ve enerji tasarrufuna yoğunlaşmıştır. Normal bir binada ısınma için metrekarede 220 kw/s enerji tüketimi söz konusu iken, Freiburg’daki evlerde bu 15 kw/s’e denk düşmektedir. Freiburg’daki Stadthaus M1 Oteli ve Konut Projesi enerji kalitesi- kullanımı-tasarrufu, solar paneller ve ısı kontrol sistemleri bakımından dikkat çekmektedir ([http-8](#)).

Görsel 3.3. *Almanya Freiburg Stadthaus M1*¹⁹

3.1.2.3. Masdar eko-kenti

Dünyanın ilk bütünüyle sürdürülebilir toplumlarından biri olması planlanan Birleşik Arap Emirliklerindeki Masdar Eko-kenti 2006 yılında kurulmuştur. “Verimli enerji oryantasyonu, yerleşim yerlerinin uyumu, az katlı binalar, yüksek yoğunluklu binalar, canlı kamusal alan, yaya dostu kentsel mekân” gibi temel ilkelere sahiptir (Kaya ve Susan, 2020:927). Sir Norman Foster tarafından dünyanın ilk tamamıyla yeşil ve sıfır karbon ayak izini sağlamak üzere tasarlanan kente “kaynak ve başlangıç noktası” anlamına gelen “Masdar” ismi verilmiştir. Fotovoltaik elektrik jeneratörleri, “güneş ışığı kolektörleri” ve “yoğunlaştırılmış güneş ve jeotermal ısı kolektörleri” ile şehirde havalandırmayı kolaylaştırmaktadır. Geri dönüşümlü enerjili bina sistemleri, elektrikli taşıtlar, toplu ulaşım ağı (Çetinkaya, 2013:15) ve gölgelendirilmiş yaya yolları gibi özellik ve sistemlere sahiptir (Tosun, 2017:182).

3.1.2.4. İzlanda Reykjavik

2040 yılına kadar sıfır karbon hedefini gerçekleştirmeyi planlayan bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Elektriğinin büyük çoğunluğunu jeotermal kaynaklar başta olmak üzere yenilenebilir enerjiden karşılayan kent, ulaşım ağı ve insan seyahat mesafelerini düşürme üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu amaçla, yerleşim yerlerinin yüzde doksanını kent içine alma, ulaşımın elektrikli araç ve elektrikli gemilerle sağlanması, ulaşımın yürüme ve bisiklet üzerine yoğunlaşması gibi planlamalar söz konusudur (http-9). Reykjavik Belediyesi hidrojenli otobüsler, jeotermal ve hidro-güç kaynaklarıyla 2050

¹⁹ (http-8)

yılına kadar fosil kaynak tüketiminden arınmayı hedeflemektedir. Henning Larsen Architects tarafından tasarlanan LED aydınlatma sistemleri ile yenilenebilir enerji tasarrufu amacı ile 2011 yılında inşa edilen Harpa konser ve konferans salonu önemli bir örnektir ([http-8](#)).

Görsel 3.4. *İzlanda Reykjavik Harpa Konser Salonu*²⁰

3.1.2.5. Sino-singapore Tianjin eko-kenti

Hızlı kentleşme ve nüfus artışına çözüm arayışlarıyla sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla tasarlanan Sino-Singapore Tianjin Eko-kenti, Singapur ve Çin iktidarlarının müşterek hareket ettiği tasarımıdır (Çetinkaya, 2013:15). Çin Devlet Konseyi tarafından 2013 yılında belirlenen ilk “Ulusal Yeşil Kalkınma Gösteri Bölgesi” ve aynı zamanda Çin’de akıllı şehir gelişimi bakımından da öncüdür. Akıllı belediye altyapısını oluşturmak üzere teknolojinin kullanımı, %100 çevre dostu binalar, verimli atık toplama, kaynak israfını minimuma indirme, su yönetiminin sağlanması ve yenilenebilir rüzgâr-güneş ve jeotermal enerji kaynakları ile günlük ihtiyaçların karşılanması, sürücüsüz halk otobüsleri ve akıllı işlevlere sahip otobüs duraklarını içeren akıllı ulaşım sistemleri gibi hedefleri olan eko-kent tasarımı olarak karşımıza çıkar ([http-11](#)).

²⁰ ([http-10](#))

Görsel 3.5. Sino-Singapore Tianjin Eko-kenti²¹

Çin enerji şirketi MingYang Smart Energy tarafından geliştirilen ve 2024'te çalışmaya başlaması planlanan, deniz rüzgârından elektrik üretimi sağlayacak dünyanın en büyük rüzgâr türbini olma özelliğine sahip “MySE 16.0-242” elektrik üretim maliyetlerini düşürmesi ve yenilenebilir enerji örneği bakımından önem taşımaktadır (http-12).

Görsel 3.6. Dünyanın En Büyük Rüzgâr Türbini MySE 16.0-242²²

3.1.2.6. Danimarka Kalundborg eko-endüstri parkı

Park, 1959 yılında Asnæs Güç İstasyonu'nun faaliyete geçmesiyle başlamış, 1981 yılından Kalundborg Belediyesi, Kalundborg şehri içinde bölgesel ısıtma dağıtım ağını tamamlamıştır. Bu tarihten itibaren endüstriyel simbiyoz amacıyla tesis genişlemiş, bölgedeki suyun yeniden kullanımına yönelik planlamalar ortaya çıkmıştır. Bütün bu süreçte en etkin aktör olarak Kalundborg Belediyesi aktif olarak yer almıştır (http-13).

²¹ (http-11)

²² (http-12)

Görsel 3.7. *Danimarka Kalundborg Eko-Endüstri Parkı*²³

3.1.2.7. Kanada Toronto master planları

Toronto kenti sakinlerinin çevresel değerler bakımından yaşam kalitesini artırma, “temiz, yeşil, dinamik ve sürdürülebilir bir kent” oluşturmaya yönelik olarak kent konseyi “Kültür Master Planı”, “Bisiklet Master Planı” gibi çalışmalar geliştirmiştir (Ercoskun, 2005:537).

Ele aldığımız eko-kent projelerinden başka Avustralya Moreland eko-kenti, ABD Cleveland eko köyü, Brezilya Curitiba ekolojik sürdürülebilir şehri, İsveç Vaxjo, Avustralya Sydney eko-kentlerini de örnek olarak verilebiliriz (Kaya ve Susan, 2020:927). Yine birçok ülkede ekolojik sürdürülebilir kentlere yönelik çalışmalar söz konusu olmuştur.

3.1.2.8. Austin akıllı büyüme haritaları ve Minnesota sürdürülebilir kent merkezi projesi

Gündem 21 kapsamında Austin Belediye Başkanı ve Kent Konseyi tarafından “ekonomik ve sürdürülebilir kent planı” hazırlanmış, “Akıllı Büyüme” (Smart Growth) haritaları ile “karma kullanım alanları, kontrollü büyüyen iş alanları, kent parkları ve değerli tarım toprakları” belirlenmiştir (Ercoskun, 2005:533).

1997 yılında ise “Topluluk Temelli Planlama” (Community-Based Planning) yasasına dayalı olarak Minnesota Planlama Ofisi tarafından sürdürülebilir kalkınma temelli bir rehber oluşturulmuştur. Dönemin Valisi Jesse Ventura halkı rehberine uygun

²³ (http-13)

olarak ekolojik düzenlemelere katılmaya davet etmiş, “sürdürülebilir kent merkezi projesi” kapsamında acil eylem planları ve tasarımlar ortaya konulmuştur.

Ulaşımaya yönelik:

- “Arazi kullanım kararlarını değiştirmek
- Ekolojik renovasyonlar
- Ulaşım opsiyonları
- Toplu taşıma seçenekleri
- Otomobil trafiğini azaltıcı yöntemler
- Park etme seçenekleri”

Kentsel tasarıma yönelik:

- “Bahçe kapıları
- Caddeler ve kimlikleri
- Ağaçlandırma
- Cephe düzenlemeleri”

Kirliliği önlemeye yönelik:

- “Atık yönetimi
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının evlerde kullanımı” ve bunların yanı sıra finansal, eğitim ve yaşam merkezli proje hedefleri uygulamaya dönük olarak gerçekleştirilmesi bakımından önem taşımaktadır (Ercoskun, 2005:534-536).

3.1.2.9. Finlandiya Mikkeli

Belediye anlamında en eski ve en köklü eko-kent olma özelliğine sahip olan, kamu politikaları ve sivil bilincin bir araya gelerek uygulamalarını devam ettirdiği kent, ekolojik sürdürülebilirlik bakımından önemli niteliklere sahiptir (Ercoskun, 2005:538-539):

- Sürdürülebilir ormancılık ve turizm konusunda öncüdür.
- Kaliteli su kaynaklarına sahiptir.
- Ulaşım mesafeleri kısa, iç trafikte enerji tüketimi düşük ve ulaşım kirliliği azdır.
- Binaların çoğu çevre dostu (enerjisinin %60’ını ağaçlardan alan) ısıtma sistemi ile ısıtılmaktadır.

- “Finlandiya Ulusal Gıda ve Teknoloji Merkezi”ne bağlı olarak “EKONEUM” adlı ekolojik besin üretim ve araştırma merkezi kurularak ekolojik gıda sektörünün geliştirilmesi, eko-tarım, biyo-dinamik araştırma ve eğitim hedeflenmiştir.
- Posta İdaresi tarafından atık kâğıt projesi geliştirilmiştir.

3.1.2.10. Almanya Hamburg

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve korunmasına yönelik sürdürülebilir ekolojik kent anlayışını benimseyen kentte rüzgâr, güneş ve biyo-kütle enerjisi üretilmektedir. Evler ile metro ve otobüs durakları arasındaki mesafe kısadır. Toplu taşıma sayısı, kentsel yeşil alan oranı yüksektir. Yerel yönetimler yürütülen süreçlerin etkin ve kalıcı olması için vatandaşın aktif katılımını ve bilinçlendirme faaliyetlerini desteklemektedir (Tosun, 2017:182).

3.1.2.11. İsveç Stockholm

2010 yılında AB Komisyonu aracılığıyla “Avrupa’nın ilk yeşil başkenti” beyan edilen Stockholm’de gürültü kirliliği, yenilikçi geri dönüşüm sistemleri, çevreci ulaşım, yeşil alanların kentte çoğaltılması gibi birçok uygulama söz konusudur. Çalışmalar sonucu kişi başına CO₂ salınımı %25 oranında azalan, metro sistemlerinin tamamı çevre dostu yakıtlardan oluşan kentin 2050 yılına kadar sıfır fosil yakıt tüketimi hedefi söz konusudur. Kentsel dönüşüm projesi ile yaşam ve istihdam alanı yaratılmış, üçlü cam pencere sistemleri ile verimli enerji tüketen konutlar düzenlenmiştir. “Otomatik yeraltı atık toplama sistemleri, güneş enerjisinden sıcak su ve elektrik elde eden sistemler, atıktan biyogaz üretimi, yeniden kullanılabilir su ve yeşil bina tasarımları” gibi ekolojik tasarımlar geliştirilmektedir (Tosun, 2017:183).

3.1.2.12. Kanada Vancouver

İhtiyaç duyduğu elektrik enerjisinin büyük bir bölümünü doğadan (rüzgâr, güneş, dalga, gelgit gibi) karşılayan Vancouver kentinde yer alan “York House Senior School” yeşil bina yapılanması için bir örnektir. “Beton, ahşap, cam ve taş” gibi basit malzemeler

kullanılarak inşa edilen LEED Gold Sertifikalı²⁴ okul, “yağmur suyu kullanımı, enerji optimizasyonu, pasif solar kontrolü ve gün ışığı düzenlemeleri ile en yüksek verimliliğe” ve yenilenebilir enerji tasarımına sahiptir. Dış cephe kaplama panelleri ve peyzaj düzenlemesi ile de estetik yapı ve sürdürülebilirliğin birlikteliği bakımından örnek bir tasarımdır (<http-8>).

Görsel 3.8. Kanada Vancouver York House Senior School²⁵

3.1.2.13.İngiltere Londra Bedzed

Londra eski belediye başkanı Ken Livingstone’un iklim değişikliğine yönelik hazırladığı plandan itibaren kent daha ekolojik bir yapıya doğru evrilmeye başlamış, enerji tasarrufu ve CO₂ yayılımına karşı birçok önlem alınmıştır. Bill Dunster tarafından geliştirilen ekolojik konut projesi bu yönde gerçekleştirilen önemli örneklerden birisidir. BedZED (Beddington Zero Energy Development) tasarımı, bisiklet ve yürüyüş yollarının

²⁴ LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) “Amerikan Yeşil Binalar Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilmiş yeşil bina derecelendirme sistemlerinden biridir. Uluslararası derecelendirme sistemleri içerisinde dünyada en yaygın olarak kullanılan LEED, bina ve kent ölçeğinde sürdürülebilir tasarım, inşaat ve işletme kriterlerini ortaya koymaktadır. Geleneksel yapılara göre daha sağlıklı, çevreci ve ekonomik olarak tasarruflu binaları tanımlayan bir sistemdir.” LEED 4 seviyede derecelendirilir. Bunlar (<http-14>);

- “LEED Sertifika (40-49 puan),
- LEED Gümüş (50-59 puan),
- LEED Altın (60-79 puan),
- LEED Platin (80+ puan)”

²⁵ (<http-8>).

yoğun olması, toplu taşımaya teşvik edici yönü ve tüm çatı sistemlerinin solar enerji üzerine tasarlanmış olması belirgin özelliklerindedir (http-8).

Görsel 3.9. İngiltere Londra Bedzed Bill Dunster Konut Projesi Örneği²⁶

3.1.2.14. ABD ve İngiltere’den kentsel yeşil alan örnekleri

New York'ta “Central Park”, San Francisco'da “Golden Gate Park”, Londra'da “Hyde Park” kentsel yeşil alan örnekleri bakımından önem taşır. Adı geçen parklar içlerinde beton yapı bulundurmamaları, mikroklima oluşturmaları, kuş, sincap gibi birçok canlıya yaşam alanı oluşturmaları ve insanlara psikolojik yönden olumlu katkılar sunmaları gibi birçok ortak özelliğe sahiptir (Gökalp ve Yazgan, 2013:30).

Görsel 3.10. Dünya Kentlerinden Yeşil Alan Örnekleri²⁷

*New York Central Park
(340 Hektar)*

*San Francisco Golden Gate Park
(410 Hektar)*

*Londra Hyde Park
(250 Hektar)*

²⁶ a.g.k.

²⁷ “D. Gökalp (2013). *Kentsel tasarımda kent ekolojisi*. s.30.”

Ekolojik kent yaklaşımında hükümetlerin belediyelerin çalışmalarının önemi açıktır. Avustralya Melbourne kent konseyi yapısında “asılı bahçeler, havayı soğutan fiskiyeler, rüzgâr türbinleri ve güneş panelleri” yardımıyla bina içinde tüketilen elektrik %85 oranında geri üretilmekte, çatılarda yer alan “yağmur suyu kolektörleri” su ihtiyacını %70 oranında karşılamaktadır (Bkz. Görsel 3.11). Almanya’da Berlin Reichstag binasında nötr karbon sebze yağlarının yakılması ile karbondioksit emisyonu %94 oranında düşürülmüş; Avusturya Viyana’da yeşil ulaşım kapsamında 1.500 bisiklet ücretsiz olarak dağıtılmış; Çin Shanghai’de devlet desteği ile 100.00 güneş paneli kurulmuştur. Bu örnekler de hem merkezi hem de yerel yönetim ve iş sektörlerinin işbirliği ile ekolojik kent tasarımlarının geliştirilebileceğini göstermektedir (Çetinkaya, 2013:15).

Görsel 3.11. *Avustralya Melbourne Kent Konseyi Binası*²⁸

3.1.3. Akıllı kent yaklaşımı örnekleri

Dünya genelinde her geçen gün sürdürülebilir kent yaşamına yönelik akıllı uygulamalar artarak devam etmektedir. Bunlar (Örselli ve Akbay, 2019: 233):

- Akıllı büyümenin bilinen bir örneği olarak kabul edilen Portland ve Oregon,
- Yollar, elektrik şebekesi, su ve atık sistemlerine birçok sensör yerleştirilerek en büyük kent “otomasyon uygulaması” gerçekleştiren Güney Kore’deki Songdo akıllı kenti,

²⁸ (http-15)

- Kentin işleyişini takip edebilmek amacıyla sensörler yerleştirilen Chicago ve Singapur,
- 5G’yi ilk kullanan akıllı kent olma özelliği ile Seoul,
- Caddeler, kamu hizmetleri, eğitim ve sağlık altyapılarına akıllı uygulamalar ekleyen (akıllı kartlar, e-yönetim uygulamaları, dijital yetenek öğretim programları gibi) “New York, Londra, Paris, Barselona, Amsterdam, Berlin, Manchester, Edinburgh, Hamburg, Guayaquil ve Bath” gibi birçok şehir,
- Otoparklardaki kullanımda olmayan park yerlerinin takip edilerek kiralanması için Amsterdam’daki “Mobypark” akıllı telefon uygulaması ve Online City Card Projesi ile ücretsiz bir şekilde “ulaşım, müzelere giriş, kanal gezisi yapma ve ayrıntılı kent haritasından” yararlanma fırsatı,
- Kopenhag’da “City Wifi” uygulaması ile sağlık ve belediye hizmetleri için akıllı uygulamalar, “Smart Parking” uygulaması ile kentin önemli yerlerinde trafik yoğunluğunun azaltılması, “Smart Water” ve “Smart Waste” projeleri ile sel baskınlarının önüne geçilmesi ve çöp konteynerlerinin doluluğunun tespiti,
- Avrupa’da önemli kentlerin üyesi olduğu “Eurocities” akıllı kentler ve en düşük enerji kullanımının ve yaşanabilir çevre temasının görünürlük kazandırılması,
- ABD’de akıllı teknoloji ile tasarlanmış sürdürülebilir kent vizyonu ile oluşturulan “Akıllı Şehirler Konseyi” (Smart Cities Council) (Alkan, 2015:73) şeklinde örneklendirilebilir.

3.1.4. Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik örnekler

Dünyanın birçok noktasında gerek yerel kurumlar gerekse hükümet binaları yenilenebilir enerji kullanımına uyumlu biçimde tasarlanmakta ve yenilenmektedir. Bu amaca yönelik planlamalarda en iyi örnek olarak gösterebileceğimiz ülke Fransa’dır. 2015’te ilk “ulusal yenilenebilir enerji ve enerji dönüşümü yasasını” çıkaran ülke 2030 yılı için “enerji dönüşümüne dair enerji politikalarının” çerçevesini belirlemiştir. Beş temel vizyon içinde vatandaş, şirketler ve yerel merciler arasındaki işbirliği konusu dikkate çekmektedir. Yenilenebilir enerji konusunda en iyi ülkelerden birisi olan Almanya’da ise yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılmasında yerel yönetimlerin önemli bir yeri söz konusudur (Uçar ve Akıner, 2020:589)

Yenilenebilir enerji sağlanmasında fotovoltaik panel kullanımı oldukça etkindir. Almanya Berlin’deki Reichstag Parlamento Binası bu konuda verilebilecek bir örnektir.

1989 yılında restore edilen bina Almanya’da net sıfır enerji standartına ulaşan ilk şehir içi yönetim binası olma özelliğine sahiptir. Yılda 30 000 kWh enerji kazanımı sağlanmaktadır. Panel kurulumu 2017 yılında gerçekleşen ve yılda 193 000 kWh enerji kazanımı sağlayan Almanya Freiburg Belediye Teknik İşler Binası da yenilenebilir enerjiye yönelik katkı sağlayan bir diğer yapılanmaya örnek olarak verilebilir (Uçar ve Akıner, 2020:590).

Görsel 3.12. “Reichstag Alman parlamento Binası” (sol) ve “Freiburg Belediyesi Teknik İşler Binası” (sağ)²⁹

3.2. Türkiye’de Sürdürülebilir Kentleşmenin Yansımaları

Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre ile ilgili sorumluluklarının net bir biçimde düzenlendiği ilk düzenleme 1913 tarihli “İdare-i Hususiye Vilayet”te (İl Özel İdaresi Kanunu) karşımıza çıkar. 2005 tarih ve 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu”nun 6. maddesi “...ilin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi.. il sınırları içinde, ..su, kanalizasyon, katı atık, çevre.., orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir” (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005) ifadeleriyle il özel idarelerinin çevreye dair görev ve sorumlulukları belirtmiştir. Bununla birlikte 1924 tarihli Köy Kanunu’nda köy yönetimlerinin çevreye yönelik görev ve sorumluluklarının ilk örnekleri görülmektedir (Sümer, 2009:59).

Belediyelerin; “Belediye Kanunu”, “Umumi Hıfzıssıha Kanunu” (Genel Sağlığı Koruma Kanunu), “İmar Kanunu” ve Diğer Kanuni metinler olmak üzere yasal anlamda

²⁹ “Uçar, a.g.k., 2020, 590”

ortaya konulmuş düzenlemelerle çevreye yönelik görevleri belirginleşmiştir (Çiğdem,2020:86). Nitekim 5393 Sayılı Belediye Kanununun 15.maddesinde belediyelerin çevreyi koruma ve yerel düzeyde ihtiyaçların giderilmesine yönelik imtiyaz ve yetkilerinden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

-“Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.

- Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek.

-Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.

-Gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliğı oluşmaması için gereken tedbirleri almak.

-Bisiklet yollarının ve şeritlerinin, bisiklet ve elektrikli scooter park ve şarj istasyonlarının, yaya yollarının ve gürültü bariyerlerinin planlanması, projelendirilmesi, yapımı, bakımı ve onarımıyla ilgili işleri yürütmek.” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, m.15).

Yine 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda da belediyelerin çevre konusundaki yetki ve sorumluklarından bazıları şu şekildedir:

-“Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynakta toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak.

-Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek.

-Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak.” (5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, m.7).

Çevre sorunlarının ulaştığı tehlikeli boyut, Haziran 2019 yılında TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi tarafından hazırlanıp ortaya konulan İstanbul Çevre Durum Raporu ile ortaya konulmuştur. Raporunda havai toprak ve gürültü kirliliğinden, su ve atık su sorunlarına ve altyapı sorunlarına kadar birçok sorun belirtilmiştir. Raporunda hava kirliliği başlığı altında yer alan birtakım değerlendirmeler çarpıcı bir biçimde ortaya konulmuştur.

Bunlardan bazıları şöyledir;

- Türkiye Ormancılar Derneği verilerine göre, orman alanlarının ranta açılması sebebiyle 81 ilin 75’inde öldürücü boyutta hava kirliliği yaşanmaktadır.
- Türkiye’de son dönemde 550.000 hektarlık orman arazisi maden ve turizm tahsisleri sebebi ile İstanbul’un yüz ölçümünden fazla bir alan neredeyse yok olmuştur. 55 milyonun üzerinde ağaç yok edilmiştir, kesilen ağaçlarla birlikte 27,5 milyon ailenin de bir yıllık oksijen kaynağı kesilmiştir.
- Üçüncü havalimanı inşaatı dolayısıyla 13 milyon ağaç kesilmiştir. Bu proje ile İstanbul’un kuzeyi de yeni yerleşim yerlerine açılacağından kuzey bölgesinde daha milyonlarca ağacın kesileceği öngörülmektedir.
- WHO ölçütlerine göre Türkiye’de nüfusun yarısı kirli havaya maruz yaşamaktadır. Büyükşehirler sakinleri ise yılın 250 günü ölümcül hava kirliliği ile burun buruna yaşamaktadır. Sürekli artış gösteren nüfus, ormanlık alanların yok edilmesi, büyük inşaat projeleri, yaklaşık 4 milyon araçtan çıkan egzoz salınımı ve sanayi kaynaklı emisyonlar da bu tehlikenin birer parçasıdır.
- İstanbul’da daha birçok bölgede hava kirlilik durumu tespit edilememiştir, bununla birlikte ölçüm yapıldığı halde güvenli veri sağlanamayan ilçelerde yaklaşık 6 milyon kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.

Bunlara ek olarak, atık su sebebiyle oluşan kirlilik, endüstri yoğun bölge olmasından dolayı özellikle Marmara denizinin de oluşan deniz kirliliği (yıllık 15 milyon m³ atık suyun arıtma yapılmadan denizlere boşaltılması), toprak kirliliği, sanayi, inşaat ve ulaşım faaliyetleri sebepleri ile oluşan gürültü kirliliği (Dünya İşitme Endeksine göre İstanbul’un gürültü kirliliğinde dünyada beşinci şehir olması), içme ve kullanma suyu sıkıntıları, katı

atıkların yönetiminde ortaya çıkan sorunlar ve sera gazı salınımındaki artış ve iklim değişikliği sorunları(deniz seviyesindeki yükselmeler, susuzluk, kuraklık, aşırı yağışlar, seller, heyelanlar gibi) dile getirilmiştir (İstanbul Çevre Durum Raporu, 2019:5-27).

YG-21'in örgütlenmesi "Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği" ve "Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı" (IULA-EMME) liderliğinde gerçekleştirilmiş, YG-21'in uygulamaya yönelik üç proje aşaması yürütülmüş ve Ankara Gölbaşı da dahil dokuz pilot yerleşim uygulaması seçilmiştir (Arapgirlioğlu ve Yener, 2007:60).

3.2.1. Eko-kent Yaklaşımı Örnekleri

- **İstanbul Kayabaşı:** Toplu Konut İdaresi (TOKİ) projesi ve ODTÜ desteğiyle hazırlanan "çevreye daha duyarlı ve sürdürülebilir şehir" planlanması kapsamında bölge halkının istihdamı ve yeşil alanlar hedeflenmiş, yağmur suyu depolama sistemleri, atık su değerlendirme sistemleri ve su tasarrufuna yönelik sistemler geliştirilmiştir. Konutlarda gerçekleştirilecek ısı yalıtımı, güneş pillerinden elektrik enerjisi üretimi ve elektrik enerjisi üretiminden yeşil alan, yürüme yolları ve otoparkların aydınlatılması gibi amaçlar söz konusu olmuştur (Çetinkaya, 2013:15).
- **Bursa Nilüfer Eko-kenti:** Plan yapımına 2012 yılında başlanan ve 2.150 hektar alanı kapsayan planlamada karbon salınımını azaltmak, yenilenebilir enerji sistemlerinin kullanılması, yaşama ve çalışma alanlarındaki refahı artırmak, yaya ve bisiklet kullanımına yönelik ulaşım sistemleri desteklemek, yüksek altyapı ve çevre standartları ile "yeni bir kent" ve "komşuluk kültürünün oluşturulması" gibi amaçlar söz konusudur (Kaya ve Susan, 2020:928).

Görsel 3.13. Bursa Nilüfer Eko-kenti³⁰

³⁰ (http-16)

- ***Eskişehir Süper Kent (Kocakır) Projesi:*** Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile İstanbul Teknik Üniversitesi beraberliği kapsamında hazırlanan proje, afet riski altındaki alanların dönüşümünde “ekolojik yerleşme birimleri” oluşturulması amacını taşımakta, enerji verimliliği, su tasarrufu ve işletme verimliliğine yönelik önemli ölçüde kazançlar sağlaması amaçlanmaktadır (Kaya ve Susan, 2020:929). Türkiye’nin ilk süper kenti olarak tanımlanan ve sıfır enerji sıfır atık hedefine sahip olan proje, 838 hektarlık alanı kapsamakta ve Odunpazarı ilçesinde yer almaktadır (http-16). Sürdürülebilir Performanslı Kentsel Dönüşüm Normu değerlendirmelerine göre Süperkent, Türkiye’deki diğer yerleşim alanlarına kıyasla %80 oranında daha az sera gazı salınımına sahiptir ve maliyet optimum enerji verimliliğine uygun olarak projelendirilen ve AB direktifine uyan tek projedir (http-17).
- ***Konya Bizim Şehir Projesi:*** Konya Selçuklu’da 350 hektarlık alan üzerine uygulamaya sahip pilot projedir. Yeşil, güvenli ve insan odaklı akıllı kent konseptine uygun kentsel tasarım yaklaşımına yönelik başlatılan bir projedir.
- ***Gaziantep Eko-Kent Projesi:*** Ekoloji Odaklı Vizyon Planı Çalışması ile başlayan ve ekolojik kentsel tasarım rehberi oluşturularak kriterlerin belirlendiği çalışma, ekolojik dengenin korunması, organik tarımın geliştirilmesi, enerji verimliliğinin sağlanması ve yeşil alanların çoğaltılması gibi birçok amaca yöneliktir (Kaya ve Susan, 2020:928).
- ***Antalya Güneşkent Projesi:*** Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından faaliyete geçirilen Güneş Ev ve Ekolojik Eğitim Merkezi, güneş enerjisi kazanımına yönelik örnek bir uygulama olarak görünürlük kazanmış, Güneşkent Antalya Projesi’nin ilk aşaması olmuştur. Güneş, yeraltı suyu ve yağmurdan enerjisini karşılayan merkezde ekolojik tarım ve yenilenebilir enerji üzerine çalışmalar yapılan ve aydınlatmasında LED sistemlerin kullanıldığı merkezde, üretilen fazla elektrik Cam Piramit’e aktarılmaktadır (Akyol ve Sönmez, 2018:53).

Sürdürülebilir kentleşmeye yönelik Türkiye’de yayınlanan 2009 tarihli “Orta Vadeli Program” çerçevesinde hazırlanan “Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı” (KENTGES) önem taşımaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sürdürülebilir gelişme ve sağlıklı, güvenli ve dengeli kentleşmeyi sağlamak üzere hazırlanan planda, mekânsal planlamanın “yeniden yapılandırılması”, mekân ve yaşam kalitesinin artırılması, iktisadi ve sosyal yapıların kuvvetlendirilmesi gibi amaçlar belirlenmiştir. Hazırlanan plan gerek merkezi gerekse yerel yönetimler için yol haritası niteliğindedir.

Plana 2012'den itibaren internet tabanlı izleme sistemi eklenmiş, belediyelere imar plânları, ulaşım ve trafik hizmetlerinin etkinliği gibi konularda yardımcı bir özellik teşkil etmiştir. Kentsel yenileme, afet tedbirleri, farklı kesimlerin kentsel yaşama katılım ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi gibi konular da bu plan kapsamında yer almıştır. Atık yönetimi, yenilenebilir enerji, kentsel dönüşüm, yeşil alan, ulaşım, altyapı gibi birçok konuyu barındıran raporda Büyükşehir Belediyeleri ile merkezi yönetimin işbirliğinin gerekliliği de belirtilmiş, yerel yönetimlerin özellikle de belediyelerin uygulamaya etkin katılımı ve hizmet götürülen yerlerin aktif bir biçimde takibinin yapılması da bir diğer önemli konu olarak gösterilmiştir (Tunçer, 2016:1290-1295).

3.2.2. Yeşil lojistik ve yeşil ulaşımaya yönelik çalışmalar

Türkiye'de birçok Büyükşehir Belediyesi trafik yoğunluğunun ve karbon salınımının azaltılması, bütçe dengesinin sağlanması gibi sebeplerle yeşil ulaşımı etkin hale getirmek için çalışmalar yapmaktadır (Şekerci ve Sayın, 2021:292). Türkiye'de ve dünya'da otobüsler en sık kullanılan toplu taşımalar olarak karşımıza çıkmakla birlikte çevre ve gürültü kirliliği gibi durumlara da sebebiyet vermektedir. Trambüsler daha az sesli olmaları, çevreyi koruma bakımından üstünlüğünün bulunması, daha az kaza olasılığının olması ve kent içi duraklarda daha hızlı geçiş yapabilmeleri gibi özellikleri ile önemli bir alternatif toplu taşıma örneği olarak karşımıza çıkar. Sıfır emisyonu sahip olmaları, Trambüsleri çevreci bir toplu taşıma olarak karşımıza çıkarır. 2013 yılında Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından "Trambüs Projesi" kapsamında düşük yakıt tasarrufu sağlayan trambüs araç alımları gerçekleştirilerek aktif kullanımına başlanmıştır (Gültaş ve Yücel, 2015:77-80).

Görsel 3.14. *Malatya Büyükşehir Belediyesi Trambüs Projesi*³¹

³¹ (http-18)

Yeşil ulaşım bakımından önemli katkıları olan temiz enerjili elektrikli otobüs uygulaması Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından aktif olarak faaliyette yer almaktadır. Dünyada seri imalatı gerçekleştirilen dönüştürülmüş (Dizelden) ilk tamamen elektrikle çalışan otobüs olma özelliğine sahip otobüsler “İngiltere İklim Finansmanı Hızlandırma Programı” (CFA) vasıtasıyla gerçekleştirilen “Çevreci Proje Yarışması”nda finale kalmış, Londra’da yatırımcı pazarında sergilenerek otuzdan fazla ülkenin ilgisi ile karşılaşmıştır (http-19).

Görsel 3.15. Ankara Büyükşehir Belediyesi Elektrikli Otobüsler³²

3.2.3. Akıllı kent örnekleri

Türkiye’de 2000’li yıllardan bu yana akıllı kent faaliyetlerine zemin hazırlayacak birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Kalkınma Planları, “Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi- Vizyon 2023” ve “Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planları” bu konuda gösterilebilecek bazı örneklerdendir. Aynı zamanda “Akıllı Belediyecilik Zirveleri, Akıllı Şehirler Kurultayı, Akıllı Şehirlere Dönüşüm Hareketi Projesi, Akıllı Kent Fuarı ve Akıllı Kentler Otomasyon Sistemi” gibi oluşumlar bu konuda önemli örnekler arz eder (Varol, 2017:47). Akıllı kent uygulamaları kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na ait “Akıllı Şehirler ve Coğrafi Teknolojiler Dairesi Başkanlığı” oluşturulmuştur (Bilici ve Babahanoğlu, 2018:135). Akıllı kent kapsamında Ankara genelinde trafiğin düzenlenmesi ve yoğunluğunun kontrolüne yönelik bazı noktalarda akıllı kavşak uygulamaları söz konusudur. Çöp toplama ilçe belediyelerinde ayrıştırma ve takip sistemleri söz konusudur. Otomatik İtfaiye Komuta Merkezi Sistemi

³² (http-19)

kurulmuş ve geliştirilmektedir. EGO Genel Müdürlüğü kapsamında otobüs durak ve saatlerini öğrenmeye yönelik geliştirilen mobil uygulamalar mevcut uygulamalar arasındadır (Varol, 2017:53-56). 2000'lerin başlarında Yalova'da hayata geçirilen "eko-tech yerleşim yerinin kurulması projesi" Türkiye'nin "ilk akıllı kent uygulaması" kabul edilen "Bilişim Vadisi Projesi" olarak kabul edilmektedir. İstanbul Beyoğlu ve Fatih Belediyelerinin Google Earth programları, Karaman ili akıllı kent projesi söz konusudur. "Trafik Elektronik Denetleme Sistemi" (TEDES), "Akıllı Kent Otomasyon Sistemi" (AKOS), "Coğrafi Bilgi Sistemi" (CBS), "GPS ile araç takip sistemi", ücretsiz Wi-Fi noktaları, navigasyon, güvenlik kameraları gibi birçok uygulama akıllı kent kapsamında kullanılmaktadır (Mangır, 2016:28). İstanbul Fatih Belediyesi, "Artırılmış Gerçeklik" (Augmented Reality) kapsamında "FatihAr" uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Bu uygulama ile Fatih'te yer alan "tarihi ve kültürel alanlar, kamu alanları ve parsel bilgileri" dört farklı dilde sözlü ve görsel olarak sunulmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi "çevreci gemiler, tramvay, metro, banliyö ve elektrikli otobüs filosu" projeleriyle karbon salınımını düşürmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirirken, Bursa Büyükşehir Belediyesi "fiber network altyapısı, kişiselleştirilmiş seyahat kart yönetim sistemi, ilan reklam online denetleme sistemi (İRODES), alzheimer ve zihinsel engelli vatandaşların kent yaşamına katılımlarını kolaylaştıracak ve yakınları tarafından takip edilmelerini sağlayacak "Sevgi Çipi" uygulaması, müzeler sesli rehber sistemi, mobil platformda hizmet veren üç boyutlu mobil turizm atlası, sinyalizasyon ve dedektörlü kavşaklar, trafik yoğunluğunu azaltacak yeşil dalga sistemi, hizmet binası akıllı aydınlatma sistemi, yangın algılama ve alarm sistemi" gibi birçok akıllı kent uygulaması faaliyete geçirilmiştir (Örselli ve Akbay, 2019:235). Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen "Akıllı Toplu Ulaşım Sistemi" (ATUS), "temassız kart sistemi, akıllı kavşak sistemi, akıllı bisiklet sistemi, akıllı atık yönetimi, mobil uygulamalar" ve "Kent Bilgi Sistemi" gibi uygulamalar da akıllı kent kapsamındaki örnekler arasındadır. Akıllı kent uygulamalarının gerçekleştirilmesi bakımından en önemli aktörler yerel yönetimlerdir. Bu bakımdan yerel yönetimlerin bu tür uygulamalar bakımından finansal yönden desteklenmeleri büyük önem taşımaktadır (Bilici ve Babahanoğlu, 2018:135).

3.2.4. Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik faaliyetler

Yerel yönetimler çevreye yönelik gerçekleştirilecek yenilenebilir enerji faaliyetleri bakımından da önemli bir yerde bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) 2018 yılındaki veriler kapsamında artan enerji maliyetlerini azaltmak bakımından belediyenin sorumluluğunda yer alan binalarda önemli faaliyetler gerçekleştirilerek İBB binalarının tamamında “Enerji Kimlik Belgesi” alınması zorunlu tutulmuş, yenilenebilir enerjili sistemler ve aydınlatmaya yönelik faaliyetler geliştirilmiştir. İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) tarafından “2016-2020 Stratejik Planı” ve “Güneş Enerjisi Projeleri” düzleminde güneş enerjisine dayalı elektrik üretimi amaçlanarak 2018 yılında İkitelli’de yer alan tesiste fotovoltaiik paneller su depolarının üzerinde uygulanmıştır. 2014’te “Avrupa Komisyonu Başkanlar Sözleşmesi Sürdürülebilir Enerji politikaları”nı desteklemek üzere Türkiye’den,

- “İzmir Büyükşehir Belediyesi,
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi,
- İzmir / Bornova,
- İzmir / Seferihisar,
- Eskişehir / Tepebaşı,
- İstanbul / Kadıköy,
- Bursa / Nilüfer,
- Ankara / Çankaya” olmak üzere iki büyükşehir belediyesi ve altı ilçe belediyesi, sera gazı salınımlarını %20 azaltmayı taahhüt ettikleri “Sürdürülebilir Enerji Eylem Planlarını” AB’ye takdim etme görevini üstlenmişlerdir (Uçar ve Akıner, 2020:589).

Sürdürülebilir enerjiye yönelik belediyeler binalarında fotovoltaiik paneller kullanarak yenilenebilir enerjinin sağlanmasında yıllık önemli enerji kazançları elde edilmektedir. Bu yolla hem elektrik ihtiyacı karşılanmakta hem de çevre bilinci artırılmaktadır.

Bu örneklerden bazıları aşağıdaki gibidir (Uçar ve Akiner, 2020:592-593):

Görsel 3.16. *Belediyelerde Fotovoltaik Yenilenebilir Enerji Kullanım Örnekleri*³³

Belediyelerin çevre çalışmaları doğrultusunda özerk olarak yürütmüş oldukları birtakım faaliyet ve uygulamalar da söz konusudur. Buna verebileceğimiz bir örnek olarak Selçuklu Belediyesinin çöp atıkların geri dönüşümü için ortaya koyduğu SELKAP projesi söz konusudur. Bu yolla ilçe sınırları içinde konut, AVM’ler, okullar, oteller, kamu kurum ve kuruluşları gibi bütün alanlardan toplanan atıkların ayrıştırılması ve sürdürülebilir olması amaçlanmıştır (Çoban ve Kılıç, 2009:123). Bir diğer örnek ise İstanbul Büyükşehir Belediyesinin bünyesinde bulunan Çevre Koruma Müdürlüğü olarak verilebilir. İBB Çevre Koruma Müdürlüğü tarafından iklim değişikliği, gürültü eylem planı gibi projelerin yürütüldüğünü, hava kalitesi izleme merkezi kurularak İstanbul’daki semtlerin hava kalitesinin takip ve kontrolünün gerçekleştirildiğini görmekteyiz. ÇED Süreci Kurumsal Koordinasyonu’nun da yer aldığı bu yerel düzeyde yapılanma, aynı zamanda “katı yakıt (kömür) denetimi, bitkisel atık yağ denetimi, hafriyat toprağı, inşaat

³³ “Uçar, a.g.k., 2020, 592-293”

ve yıkıntı atıklarının yönetimi ve çevresel gürültünün değerlendirilmesi ve yönetimi” gibi çalışmalar da gerçekleştirmektedir (http-20).

Çevre eğitimi kapsamında 2006 yılında İBB ile birlikte faaliyet yürütülerek Üsküdar’a 450 adet “atık pil toplama kutusu”nun ayrılması ve “Atık pillerin kaynağında ayrı toplanması ve geri kazanılması” ile ilgili seminerler düzenlenerek, en fazla pil toplayan okullara armağanlar verilmesi; yine 2011 yılında uzman mühendislerin 43 okulda 11.413 öğrenciye çevre eğitimi vermesini; 2012 yılında Üsküdar Belediyesi’nin "Çevren Senin Elinde" kampanyası ile öğrencilerin 6 ayda 50 ton ambalaj atığı toplamasını ve Üsküdar-Doğancılar Parkı'nda Dünya Çevre Günü dolayısıyla öğrencilerin erguvan ağaçları dikmelerini örneklendirebiliriz. (Kocalar, 2014:357).

SONUÇ

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, kentsel gelişim ve devamlılığın sağlanması bakımından önem arz eden konular arasında yer almış, sürdürülebilir kentleşmenin artan önemi ile birlikte yerel yönetimler görev ve sorumlulukları bakımından ön plana çıkmaya başlamıştır. Ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerden kentsel sürdürülebilirliğin sağlanmasında yerel yönetimlerin rolü ve önemi her geçen gün pekişmektedir. Başta BM ve diğer küresel kuruluşlarla sürdürülebilirliğin devamlılığının sağlanmasına yönelik birçok uluslararası antlaşmalar gerçekleştirilmiş ve bu yönde çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Rio Konferansı neticesinde belirginlik kazanan “Yerel gündem 21” ve “Habitat” toplantıları kentsel sürdürülebilirlik ve yerellik vurgusunun en net biçimde ortaya konulduğu oluşumlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu antlaşmalar sonucunda kentlerde mevcut olan ve çözülmesi gereken sorunların ciddi boyutlarda olması çıkış yollarının en hızlı ve en net biçimde ortaya konulması gerekliliğini göstermiştir. Gerek YG-21 gerekse Habitat toplantılarında yerel yönetimler, sürdürülebilirliğin sağlanmasında en aktif mekanizmalar olarak belirlenmiştir.

Yerel yönetimler sahip olduğu yetki ve sorumlulukların bilinci ile yerel hizmet noktasında ve yaşam alanlarının devamlılığının sağlanması konusunda halka en yakın kuruluşlardır. İnsanlar hem kendileri hem de doğal çevreleri için taleplerini aracısız ve en seri biçimde kendilerine en yakın kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirecektir. Bununla birlikte kamu yönetimi algısında iktisadi ve sosyal dönüşümler çerçevesinde değişiklikler yaşanmış olsa da henüz tam anlamıyla özellikle kamu yönetiminin yeni değerlerini benimsememiş yönetimlerde, sürdürülebilir kent yapılanmasının içselleştirilmesi mümkün olmamıştır. Bu bakımdan yerel yönetimler görevlerinde çözümsel yönden esnekliği sağlayamamakta, “yönetişimsel” ve katılımcı rollerini gerçekleştirememektedir.

Yeni kamu yönetimi anlayışının bir yansıması olarak geleneksel yönetim anlayışında yaşanan dönüşümlerle birlikte çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik bakımından kamu yönetimi algısında önemli değişimler yaşanmıştır (Bkz. Tablo 1.2.). Bu dönüşümlerin ana temasını yaşam kalitesinin artırılması, çoğulculuk ve önleyici çevre yönetimi anlayışı gibi konular belirlemektedir. Sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi, yerel yönetimlerin ve “yerellik” unsurlarının içinde

bulunulan yüzyıla ve kamusal üretim süreçlerine uyarlanması ile mümkün olabilecektir. Sürdürülebilirlik her ne kadar iktisadi, çevresel ve sosyal olarak özel bir alanı işaret ediyor olsa da yönetsel süreçler söz konusu olmadan verimli bir biçimde geliştirilmesi mümkün görülmemektedir. Bu bakımdan yerel düzeyde gerçekleştirilmesi gereken sürdürülebilirlik çalışmalarının önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Hem günümüz hem de gelecek nesiller bakımından sürdürülebilirliğin sağlanması, yaşam kalitesinin artırılması, ekosistemin korunması gibi konular yerel ve küresel düzeyde ele alınmakta ve özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda yoğun çalışma ve araştırma alanlarına sahip olmaktadır. Bu alanda en etkin, en hızlı ve birinci elden çalışmaları yürütme bakımından gereklilik arz eden kuruluşlar olarak yerel yönetimlerin de dolayısıyla bu alanda görev ve sorumlulukları artmaktadır. Yerel yönetimler YG-21 ilke ve değerlerine yönelik olarak yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile gerek kentsel koruma, iyileştirme ve yenileme çalışmaları ve çevre koruma faaliyetleri gerekse yönetim, kentli hakları ve paydaşlık bilincinin yaygınlaştırılması fikrine dayalı olarak aktif rol oynamalıdır.

Küresel boyutta kamu yönetimi algısında yaşanan dönüşümlerden yönetime dayalı planlamaların yaygınlaşmasına, kentsel boyutta yaşanan dönüşümlerin karmaşık ve çeşitli boyutlarıyla ortaya çıkmasından yerel demokrasinin yerel sorunların çözümünde etkinliğini artırmasına kadar birçok dinamik, yerel yönetimlerin kentsel sürdürülebilirlik düzeyinde rolünü ve önemini artırmıştır.

Sanayileşme ve küreselleşmenin olumsuz etkileri ile mücadelede, ortaya konulan kent proje ve planlamalarında yerel yönetimler destekleyici ve çözüm odaklı aktörler olarak görünüm kazanmaktadır. Ancak başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler sorumluluklarını yerine getirirken kimi zaman finansal kimi zamansa yönetsel organizasyonunun sağlanması bakımından birtakım tikanıklıklarla karşılaşmaktadır. Bu bakımdan yerel yönetimler, sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması bakımından desteklenmeli, önlerindeki engeller kaldırılmalıdır. Bu durumun nedenlerini aşağıdaki gibi özetleyebilmekteyiz;

- i) **Yönetsel bakımdan:** Merkezi yönetimlerin yerel yönetimleri görevlerini yerine getirirken maddi anlamda ve etkin görev dağılımı konusunda

desteklemeleri ve yerel yönetimlerle koordineli çalışmaları ve işbirliği içinde olmaları gerekmektedir.

- ii) **Çevresel bakımdan:** Sürdürülebilir ulaşım, çevre, altyapı, mimari yenileme, atık ve su yönetimi, kirlilik ve afetlerle mücadele gibi birçok konunun en etkin ve en hızlı çözümünün sağlanması ve çevre yönetiminde onarıcı politikalar yerine sorunu kaynağında önleyici politikaların hayata geçirilebilmesi bakımından yerel yönetimler desteklenmelidir.
- iii) **Hizmet Kalitesi Bakımından:** Yerel ihtiyaçların verimli bir biçimde yerine getirilmesi, hizmetlerde yeknesaklığın ortadan kaldırılması, hizmet çeşitliliğinin artırılması, yerel kentsel hizmetlere erişiminin sağlanması, hizmetlerin devamlılığı, kentsel yaşam kalitesinin artırılması, kent-içi yenilenebilir teknolojilerin kullanımı ve teknolojik yeniliklerin tüm kentsel alana en kolay entegrasyonu sağlanmalıdır.
- iv) **Yerel ve Sivil Dayanışma Bakımından:** Çoğulcu yerel demokrasinin, kent yönetimine aktif katılımın ve yönetişimin desteklenmesi, kentsel aidiyetin geliştirilerek kentlilik bilincinin artırılması ve sürdürülebilir kent fikrinin kent sakinleri tarafından benimsenmesi önem taşımaktadır.

Kent sürdürülebilirliği bakımından önem taşıyan bu tür konuların gerçekleştirilmesinde yerel yönetimler oldukça büyük bir öneme sahiptir. Geleceğin doğaya, insan hayatına ve doğal ekosisteme saygılı sürdürülebilir kentlerinin inşasında yerel yönetimler başat aktörler olmaya devam etmektedir. Bu bakımdan yerel yönetimler küresel ekonomik ve sosyal dönüşümlere uyumlu olmalı ve hareket kabiliyeti etkin çözümler üretebilmek bakımından teknolojiye ve kentsel sürdürülebilirlik modellemelerine uyumlu olarak ilerlemelidir.

Üçüncü bölümde ele aldığımız Dünya genelinde sürdürülebilir kentleşmeye yönelik gerçekleştirilen kent çalışma örneklerini aşağıdaki tabloda olduğu gibi Doğu-Batı eksenine bütüncül bir biçimde ele alabilmekteyiz.

Tablo 2.5. Sürdürülebilir Kent Modelleri Üzerine Değerlendirme

	Kent Projesi	Öne Çıkan Özellikleri	Sürdürülebilir Kente Hakim			Belediyelerin Etkinliği
			Ekonomik	Çevresel	Sosyal	
B A T I E K S E N i			Ekonomik	Çevresel	Sosyal	
	Berlin- Atlantik Bahçeşehir Projesi	Dirençli Kent Yapılanması			✓	Geliştirilebilir
	Almanya- Freiburg Konutları	Eko-kent, iklim koşullarına uyumlu akıllı kent tasarımı	✓	✓	✓	Geliştirilebilir
	İzlanda- Reykjavik	Eko-kent, yenilenebilir enerji kullanan akıllı kent tasarımı	✓	✓	✓	Etkin
	Danimarka- Kalundborg Eko-Endüstri Parkı	Eko-kent, yenilenebilir su kullanan akıllı kent tasarımı	✓	✓		Etkin
	Kanada Toronto Master Planları	Eko-kent	✓	✓	✓	Etkin
	Austin Akıllı Büyüme Haritaları ve Minnesota Sürdürülebilir Kent Merkezi Projesi	Eko-kent, Akıllı Kent	✓	✓	✓	Etkin
	Finlandiya- Mikkeli	Eko-kent, Akıllı Kent	✓	✓	✓	Etkin
	Almanya- Hamburg	Eko-kent	✓	✓	✓	Etkin

	Kent Projesi	Öne Çıkan Özellikleri	Sürdürülebilir Kente Hakim			Belediyelerin Etkinliği
			Ekonomik	Çevresel	Sosyal	
D O Ğ U	Kazakistan Astana Eko-Kenti	Eko-kent, iklim koşullarına uyumlu akıllı kent tasarımı	✓	✓		Geliştirilebilir
	BAE- Masdar Eko-Kenti	Eko-kent, yenilenebilir enerjiye dayalı akıllı kent	✓	✓	✓	Geliştirilebilir
	Sino-Singapore Tianjin Eko-kenti	Eko-kent, akıllı kent	✓	✓	✓	Etkin

Tablo 2.5. (Devam) *Sürdürülebilir Kent Modelleri Üzerine Değerlendirme*

Tabloda, üçüncü bölümde örneklendirilen kent çalışmaları bulunduğu lokasyon, planlamanın öne çıkan özelliği, sürdürülebilir kentlere katkı içeriği ve bu bölgelerdeki belediyelerin (yerel yönetimlerin) kent çalışmalarına katkı düzeyi üzerinden açıklamalar geliştirilmiştir.

Tabloda yer alan çalışmalar Doğu-Batı ekseninde ele alınarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, eko-kent ve akıllı kent çerçevesinde geliştirilen modeller bazında söz konusu kent projelerinde küreselleşme etkisinin bir sonucu olarak, Doğu-Batı ekseninde içerikleri itibariyle benzerlikler söz konusudur. Bu bölgelerde yer alan projelerde belediyelerin, gerçekleştirilen kent projelerine belirgin katkı ve destekleri yer almaktadır. Mevcut ve gelecekte planlanması muhtemel sürdürülebilir kent projelerinde belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerin katkısı dikkate değerdir.

Gerek Almanya'daki Reichstag Binası ve Freiburg Belediyesi Teknik İşler Binası, gerekse Avustralya'daki Melbourne Kent Konseyi binası düşünüldüğünde, sürdürülebilir kent tasarımı konusunun küresel "ortak bir paydayı" temsil ettiği, hem Doğu hem de Batı coğrafyası bakımından ortak sürdürülebilir kent modellerine işaret ettiği görülmektedir.

Bununla birlikte çalışmanın hipotezinde de ifade ettiğimiz üzere, yerel yönetimlerin sürdürülebilir kentleşme çalışmalarına katılma ve bu çalışmaları desteklemede rolü ve öneminin artması konusu da elde edilen bulgular üzerinden saptanabilmektedir.

Türkiye'deki sürdürülebilir kent projeleri değerlendirmeye alındığında ise, sürdürülebilir kent çalışmalarının henüz başlangıç aşamasında olduğu görülmektedir. Yenilebilir enerji, sürdürülebilir ulaşım ve belediye binalarından enerji kazanım çalışmalar söz konusu olsa da henüz yaygınlık kazanmamıştır. İstanbul Kayabaşı, Bursa Nilüfer Eko-kenti, Eskişehir Süper Kent Projeleri proje düzeyinde olarak yer almakla birlikte eko-kent olgusu aktif olarak uygulanma alanı bulamamaktadır. Bu durum, sürdürülebilir kent projelerinin maddi ve projesel açıdan desteklenmesinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Başarı ile gerçekleştirilen ve uygulama alanına sahip, dünya genelinde sürdürülebilir kent proje ve çalışmalarına baktığımızda yerel yönetimlerin aktif destek ve katılımlarının söz konusu olduğu görülmektedir. Yalnızca mevzuatta yapılan düzenlemeler ve plan düzeyinde kalan projelerle sürdürülebilir kent politikaların gerçekleştirilemeyeceği açıktır. Hem maddi hem de yönetsel açılardan varlığını sürdüren yerel yönetimler, sürdürülebilir kent çalışmalarında kendilerine yer bulabilmekte ve söz konusu çalışmaları destekleyebilmektedir. Mevcut ve gelecekte gerçekleştirilme imkânı olan sürdürülebilir kent projeleri, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik etkilerine uyumlu ve YG-21 ilkelerini benimseyen yerel yönetimlerin önemli katkı ve destekleri ile varlık gösterebilme imkânına sahip olacaktır.

KAYNAKÇA

- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 22.02.2022.
- 2872 Sayılı Çevre Kanunu (1983).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2872.pdf>, Erişim Tarihi: 22.02.2022.
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004).
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>, Erişim Tarihi: 25.04.2022.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005). <http://kentkonseyleribirligi.org.tr/sayfa/5393-belediye-kanunu.html>, Erişim Tarihi: 25.04.2022.
- 644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2011).
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=644&mevzuatTur=KHK&mevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 22.02.2022.
- Abdulahkimoğulları, E., Sezer, Ö. ve Akpınar, M. (2011). Küresel Ulusal ve Yerel Düzeyde Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkının Gelişimi. *SDÜ SBE Dergisi*, 14, 61-88.
- Akçakaya, O. (2016). Kentsel Sürdürülebilirliğin Uygulanması ve Ölçülmesi Bağlamında Yerel Yönetimlerin Fonksiyonu. *ARÜ İİBF Dergisi*, 4, 47-64.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Antropoloji*, (24), 133-164.
- Akın, G. (2006). Küresel Isınma Nedenleri ve Sonuçları. *AÜ DTCTF Dergisi*, 46(2), 29-43.
- Akman, Ç. (2018). Kent Konseylerini Yeniden Düşünmek: Türkiye Kent Konseyleri Birliği'ne Üye Olan Kent Konseyleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *MAKÜ İİBF Dergisi*, 5(3), 740-764.

- Akyıldız, F. (2011). Binyıl Kalkınma Hedefleri, İnsan Hakları ve Demokrasi. *SDÜ SBE Dergisi*, 14, 39-60.
- Akyıldız, F. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Kamu yönetimi. *Current Debates in Social Sciences*, 77-81.
- Akyıldız, N. A. (2020). Kentleşme ve Kentsel Gelişim Bağlamında Açık Kamusal Alanların Sürdürülebilir Kentler Açısından Değeri. *Milli Folklor* 16 (125), 188-201. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/millifolklor/issue/53509/592047>.
- Akyol, D. ve Sönmez, İ. Ö. (2018). Kentin Yönetiminde Ekolojik Yaklaşımlar: Ankara, İstanbul ve İzmir Uygulamaları Üzerinden Bir Değerlendirme. *ÇYYD*, 27(2), 45-70.
- Alkan, T. (2015). Akıllı Kentler ya da 21. Yüzyıl Şehirleri. *Bilişim Dergisi*, (182), 70-77.
- Altay, C. (2007). Kentsel Sürdürülebilirlik Açısından Kültürel Planlama ve Mekansal İcraatlar. *Bülten 51: Dosya:05 Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 25-29.
- Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir Toplumlar ve Metropollerin Baskılarından Kurtulmak İçin Alternatif Bir Yol: Sürdürülebilir Kentler. *MKÜ SBE Dergisi*, 9(17), 135-148.
- Altuntaş, T., Sertbaş, K., Gönener, U., Uzuner, M. E., Gönener, A. ve Bahadır, T. K. (2020). Yerel Yönetimlerde Fiziksel Hareketin Sürdürülebilirliğini destekleyen KOBİS (Kocaeli Bisikletli Ulaşım Sistemi) Projesinin Yönetim ve Uygulama Süreçlerinin İncelenmesi. *SNÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 277-296.
- Anonim (2019). İstanbul Çevre Durum Raporu. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi.
- Arapgirlioğlu, K. ve Yener, Z. (2007). Kentler, Sürdürülebilirlik ve Bir Yerel Gündem 21 Öyküsü. *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 58- 65.

- Arslan, Y. G. (2014). Kentsel Dönüşümün Sürdürülebilirlik Boyutu: Hammarby (İsveç) ve Fener-Balat Örneklerinin İncelenmesi. *ARTIUM*, 2(2), 180-190.
- Aşıcı, A. A. ve Şahin, Ü. (2017). Yeşil Ekonomi. Yeni İnsan Yayınevi Yeşil Politika Serisi, İstanbul.
- Atıl, A., Gülgün, B. ve Yörük, İ. (2005). Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı. *EÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 42(2), İzmir: 215-226.
- Avrupa Komisyonu (2021). Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi. 2021 Türkiye Raporu, Strazburg, 19.10.2021. https://www.ab.gov.tr/siteimages/2021_trkiye_raporu_tr.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2022.
- Bariş, M. E. (2005). Kent Planlaması. Kent Ekosistemi ve Ağaçlar, *PLANLAMA TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 44, 156-163.
- Başaran, İ. (2007). Sağlıklı Kentler Kavramının Gelişiminde Sağlıklı Kentler Projesi. *DEÜ SBE Dergisi*, 9(3), 207-229.
- Baykan, B. G. ve Özer, Y. B. (2016). Belediyelerin Stratejik Planlarında Çevre: İstanbul Ölçeğinde Bir Değerlendirme. *Strategic Public Management Journal*, 4, 95-102.
- Bilici, Z. ve Babahanoğlu, V. (2018). Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 124-139.
- Botkin, D. B. and Beveridge, C. E. (1997). Cities as environments. *Urban Ecosystem*, 1 (3): 3-19.
- Bozkurt, Y. (2014). Yerel Demokrasi Aracı Olarak Türkiye’de Kent Konseyleri: Yapı, İşleyiş ve Sorunlar. *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 229-240.
- Bozlağan, R. (2004). Birleşmiş Milletler Uygulamaları ve Yerel Yönetimler. *Öneri Dergisi*, 6 (22), 229-235.
- Bozlağan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (50) , 1011-1028.

- Burgess, R. (2000). The Compact City Debate: A Global Perspective. *In: Compact Cities: Sustainable Urban Forms for Developing Countries*, M. Jenks and R. Burgess (Eds.), Spon Press, New York, 9-24.
- Çelikyay, H. H. (2008), Teknoloji Girdabından Akıllı Şehre Dönüşüm: İstanbul Örneği. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı V*, 1315-1328.
- Çetinkaya, Ç. (2013). Eko-Kentler: Kent ve Doğa İlişkisinde Yeni Bir Sistem Tasarımı. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1): 12-16.
- Çetinkaya, Z. ve Ciravoğlu, A. (2016). Sürdürülebilir Yerleşim Modellerinin Karşılaştırılması: Eko-kent ve Yavaş Kent. *İDEALKENT*, 7(18), 246-267. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/idealkent/issue/36793/419102>.
- Çiğdem, E. (2020). Çevre Politikalarının Uygulanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü. *Enderun Dergisi*, 4(2), 76-90.
- Çoban, A. ve Kılıç, S. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çevreye Yönelik Politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP Örneği. *SÜ SBE Dergisi*, 22, 117-130.
- Çukurçayır, M. A. ve Sağır, H. (2008). Enerji Sorunu, Çevre ve Alternatif Enerji Kaynakları. *SÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 257-278.
- Demir, K. A. ve Yavaş, H. (2015). Kent Konseyleri ile Yerinden Yönetilen Katılımcı Kent Konseyleri: Yerel Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 4(7), 49-62.
- Demirağ, K. ve Yılmaz, H. (2009). Gıda Güvenliği, Sürdürülebilirliği ve Yerel Yönetimler. *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu*, 645-656.
- Ediger, V. Ş. (2008). Küresel İklim Değişikliğinin Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye’nin Politikaları. *Mülkiye* 32(259), 133-158.
- Elker, C. (2007). Yaşanabilir Bir Çevre İçin Ulaşım. *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 54-57.
- Emrealp, S. (2005). Yerel Gündem 21 el kitabı. *IULA-EMME (UCLG-MEWA) Yayını*, ISBN 975-7741-51-5, İkinci Baskı.

- Ercoskun, Ö. Y. (2005). İmar Planları Yerine Sürdürülebilir Kent Planları. *GÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 18(3), 529-544.
- Eroğlu, H. T. (2010). Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kent Konseyleri. *DPÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 44-55.
- Gazibey, Y., Keser, A. ve Gökmen Y. (2014). Türkiye’de İllerin Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi, *AÜ SBF Dergisi*, 69(3), 511-544.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 3(3), 196-215.
- Geray, C. (1998). Yerel Yönetimler ve Çevre. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7 (3): 57-64.
- Gök, M. ve Yiğit, S. (2017). Türkiye’deki Büyükşehirlerin Sürdürülebilirlik Kriterleri Açısından İncelenmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 253-273.
- Gökalp, D. D. ve Yazgan, M. E. (2013). Kentsel Tasarımda Kent Ekolojisi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6 (1): 28- 31.
- Guy, S. and Marvin, S. (2000). Models and Pathways: The Diversity of Sustainable Urban Futures. In: *Achieving Sustainable Urban Form*. K. Williams, E. Burton and M. Jenks (Eds.), Spon Press, New York, 9–18.
- Gültaş, P. ve Yücel, M. (2015). Yeşil Lojistik: Yeşil Ulaşım Hizmetleri Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 70-83.
- Güner, E. D. ve Turan, E. S. (2017). Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Küresel İklim Değişikliği Üzerine Etkisi. AÇÜ Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 3(1), 48-55.
- Güner, U. (2020). Çevresel Sürdürülebilirlik. *TÜ Fen Fakültesi*, Versiyon 1.0.1.
- Güzel, A. (2001). Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Mali Sorumlulukları. *Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli*, 1-5.
- Haris, J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Global Development and Environment Institute*, Working Paper 00-04, June, 21-40.

Henden, H. B. ve Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim ve E-belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 48-66.

http-1: <https://ekolojist.net/surdurulebilirlik-nedir/> (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

http-2:<https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 07.02.2022).

http-3: <https://www.un.org/en/conferences/habitat/vancouver1976> (Erişim Tarihi: 21.04.2022).

http-4: <https://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

http-5: <https://wuf.unhabitat.org/> (Erişim: 06.04.2022).

http-6: <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> (Erişim Tarihi: 23.02.2022).

http-7: <https://www.surdurulebilirmalzemeler.com/freiburg-vauban-almanya-proje-hakkinda> (Erişim Tarihi: 15.05 2022).

http-8: <https://www.ekoyapidergisi.org/10-secilmis-ornek-4> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http-9:<https://www.enerjigunlugu.net/izlanda-baskentinde-sifir-emisyon-hedefliyor-19889h.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http-10:<https://www.archdaily.com/153520/harpa-concert-hall-and-conference-centre-henning-larsen-architects> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http11:<https://www.chinadaily.com.cn/a/201904/26/WS5cc2b5a2a3104842260b89ab.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http-12:<https://www.webtekno.com/dunyanin-en-buyuk-ruzgar-turbini-duyuruldu-h113896.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http-13:https://stringfixer.com/tr/Kalundborg_Eco-industrial_Park (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

http-14: <https://erketasarim.com/yesil-bina-danismanligi/leed-sertifika-danismanligi/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).

- http-15:<https://designinc.com.au/news/melbourne-city-council-house-2-a-designinc-sustainability-landmark/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022).
- http-16: <https://www.medeniyetmuhendisleri.com/index.php?topic=4062.0> (Erişim Tarihi:15.05.2022).
- http-17:<https://www.ecobuild.com.tr/post/2019/08/30/eski%C5%9Fehikocak%C4%B1r-projesi> (Erişim Tarihi:15.05.2022).
- http-18: <https://www.bozankaya.com.tr/malatya-trambus-projesi/> (Erişim Tarihi:15.05.2022).
- http-19: <https://www.ankara.bel.tr/haberler/dunyada-bir-ilk-15467> (Erişim Tarihi:15.05.2022).
- http-20: <https://cevrekoruma.ibb.istanbul/> (Erişim Tarihi:15.05.2022).
- İncedayı, D. (2007). Sürdürülebilirliğin Kültürel Boyutu. *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 30-35.
- Jenks, M. (2000). Sustainable Urban Form in Developing Countries. *In: Compact Cities: Sustainable Urban Forms for Developing Countries*. M. Jenks and R. Burgess (Eds.), Spon Press, New York, 1-6.
- Karakuzulu, Z. (2010). Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. *TÜCAUM VI Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 397-406.
- Karaman, Z.T. (1998). Habitat II ve Yerel Gündem 21 Sorumluluğu. *Türk İdare Dergisi*, Yıl 70, Sayı 421, 347-364.
- Kavanoz, S. E. (2020). “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.
- Kaya, H. E. ve Susan, A. T. (2020). Sürdürülebilir Bir Kentleşme Yaklaşımı Olarak, Ekolojik Planlama ve Eko-Kentler. *İDEALKENT*, 11(30), 909-937.
- Kaygısız, Ü. ve Aydın, S. Z. (2017). Yönetişimde Yeni Bir Ufuk Olarak Akıllı Kentler. *MAKÜ SBE Dergisi*, 9(18), 56-81.

- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011 (1) , 19-33.
- Kaypak, Ş. (2012). Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(17), 171-196.
- Keleş, R. (1997). Kentleşme Politikası. *İmge Kitabevi*, Ankara.
- Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. *İmge Kitabevi*, Ankara.
- Keskin, B. E. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow). *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.
- Kızılboğa, R. ve Batal, S. (2012), Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi. *MKÜ SBE Dergisi*, 9(20), 191-212.
- Kocalar, A. O. (2014). Çevre ve Çevre Eğitimi Üzerindeki Yerel Yönetim Etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 348-362.
- Komut, O. (2020). Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Türkiye’deki Orman ve Orman Ürünleri Sertifikasyonu. *GŞÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020 / 11 (AI) , 257-265 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gumus/issue/59344/838025>.
- Köseoğlu, Ö. ve Demirci, Y. (2018). Akıllı Şehirler ve Yerel Sorunların Çözümünde Yenilikçi Teknolojilerin Kullanımı. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 40-57.
- Kural, N. (2007). Sürdürülebilir Kentleşme: Bir Dosyanın Düşündükleri. *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 22- 24.
- Kuşat, N. (2013). Yeşil Sürdürülebilirlik için Yeşil Ekonomi: Avantaj ve Dezavantajları-Türkiye İncelemesi. *YÜ E-Dergisi*, 8(29), 4896- 4916. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jyasar/issue/19141/203113>.
- Küçük, M. ve Güneş, G. (2013). Sivil Toplum Kuruluşları ve Çevresel Sürdürülebilirlik. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 298-311.

- Mangır, F. (2016). Smart City: Strategies For Local Governments: The Case Of Konya In Turkey. *SÜ Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41.Yıl Özel Sayısı, 17-36.
- Mazı, F. ve Arslan, N. T. (2003). Şehirleşme Sürecinde Mücavir Alan Uygulamalarının Hukuk ve Planlama Açısından Değerlendirilmesi. *SCÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 39-56.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. and Behrens, W. W. (1972). The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York: Universe Books.
- Memiş, L. (2017). Akıllı Teknolojiler, Akıllı Kentler ve Belediye Örgütlenmesinde Dönüşüm. *Yasama Dergisi*, (36), 66-92.
- Mutlu, A. (2002). Nükleer Demodelik mi, Sürdürülebilir Enerji mi. *Standart, C 41*, 487.
- Nemli, E. (2001). Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı. *İÜ, SBF Dergisi*, No: 23-24, 211-224.
- OECD (2001). Strategies for Sustainable Development: Guidance for Development Co-operation. Paris: OECD.
- Ökmen, M. ve Görmez, K. (2009). Türkiye’de Yerel Gündem 21 ve Yerel Yönetişim Uygulamaları. *Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları* (Edit. K.Görmez, M.Ökmen), Beta Yayını, İstanbul.
- Ökmen, M. ve Yılmaz, A. (2015). Kentleşme Sürecinde Yerel Yönetimlerin Sosyal Sorumluluğu ve Çevre. *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler* (Ed. M. Ökmen), Ekin Yayınevi, Bursa, 459-478.
- Örselli, E. ve Akbay, C. (2019). Teknoloji ve Kent Yaşamında Dönüşüm: Akıllı Kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 228-241.
- Örten, T. (2009). Yerel Yönetimlerin Bireysel Sürdürülebilir Tüketim Davranışlarındaki Rolü. *SCÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 35 (2) , 197-204.
- Özalp, S. S. (2020). Küresele Karşı Yerel: Yavaş Kent Yaklaşımı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(61), 3297-3303.

- Özcan, K. (2016). Kent Planlamada Sürdürülebilirlik Gündemi: Bir Kavramsallaştırma Denemesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 4(2), 7-17.
- Özden, P. P. (2001). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. *İÜ SBF Dergisi*, no:23-24, 255-270.
- Özer, M. A. (2005). Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi. *Sayıştay Dergisi*, (59), 3-46.
- Özgökçeler, S. (2014). Yerel Kalkınmada Etkin Bir Kavram: Yerel Yönetişim (Bursa Kent Konseyi Örneği). “İş, Güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 16(1), 67-82.
- Özlüer, F. (2007). Sürdürülebilirlik Kalkınmanın Ekonomi Politikası. *Bülten 51: Dosya 05 – Sürdürülebilirlik: Kent ve Mimarlık*, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 4- 13.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1-25.
- Özmen, M. T. (2009). Sera Gazı - Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, *İMO Dergisi*, 42-46.
- Öztopçu, A. ve Salman, A. (2019). Sürdürülebilir Kalkınmada Akıllı Kentler, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 41, 167-188.
- Pallemaerts. M. (1997). Stockholm’den Rio’ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım mı?. (Çev. Duru. B.). *AÜ SBF Dergisi*, 52, 613-632.
- Parlak, B. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kültürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği. *TESAM Akademi Dergisi, Yerel Yönetimler Özel Sayısı*, 11-48.
- Payam, M. M. (2019). Dirençli Kentlerde Belediyelerin Suç Önlemedeki Rolüne Yeni Bir Bakış. *İDEALKENT*, 10(28), 1020-1049.
- Peker, E. ve Orhan, E. (2020). İklim Krizi ve Deprem Riskleri Karşısında Kentler: Yerel Yönetimler İçin Bütünleşik Politikalar, *İPM- MERCATOR Politika Notu*, 1-12.

- Pektaş, E. K. ve Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye. *AKÜ İİBF Dergisi*, 12(2), 23-49.
- Rahmanlar, M. (2016). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve 2030 sonrası Kalkınma Gündemi. *T.C. Kalkınma Bakanlığı Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Dairesi*, Ankara.
- Sarıkaya, M. ve Kara, Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 221-233.
- Satterthwaite, D. (1997). Sustainable Cities or Cities That Contribute to Sustainable Development?. *Urban Studies*. 34(10): 1667–1691.
- Seydioğulları, H. S. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma için Yenilenebilir Enerji. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi*, 23, 19-25.
- Sezik, M. (2019). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yaşanabilir Kent Oluşturma Politikaları. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 703-716.
- Sümer, G. Ç. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Yazınında Çevre: Lisansüstü Tezler Üzerinden Bibliyografik Bir İnceleme. *SCÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2): 57-72.
- Şekerci, S. ve Sayın, A. A. (2021). Yeşil Ulaşım ve Lojistik Hizmetleri: Konya Büyükşehir Belediye İncelemesi. *INSAC Academic Developments on Social and Education Sciences chapter 14*, 285-304.
- Tekeli, İ. (2001). Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İrdelemeler. *Mülkiyeliler Birliği Yayınları:25*, Ankara, 729-746.
- Terzi, F. ve Ocakçı, M. (2017). Kentlerin Geleceği: Akıllı Kentler. *İTÜ Vakfı Dergisi*, s:77, 10-13.
- The European Declaration of Urban Rights (1992). Council of Europe, European Urban Charter. *The European Declaration of Urban Rights* Strasbourg, France, 17-19 March 1992. <https://rm.coe.int/168071923d>, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2022.

- Topal, A. K. (2004). Kavramsal Olarak Kent nedir ve Türkiye’de Kent Neresidir?. *DEÜ SBE Dergisi*, 6(1), 276-294.
- Toprak, D. (2017). Türkiye’nin Çevre Politikasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Yerel Yönetim Bütçesinin İncelenmesi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 173-193.
- Tosun, E. K. (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri. *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi)*, <http://www.paradoks.org>, ISSN 1305-7979, Yıl: 5, sayı:2.
- Tosun, E. K. (2013). Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 20(1), 31-46.
- Tosun, E. K. (2017). Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekolojik Kent Söylemi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 169-189.
- Tuğaç, Ç. (2018). Türkiye İçin İklim Değişikliğine Dayanıklı Kentsel Planlama Modeli Önerisi: Eko-Kompakt Kentler. *ATAÜNİ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1047-1068.
- Tuğaç, Ç. (2019). Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları. *İDEALKENT*, 10(28), 984-1019.
- Tuncer, B. (1976). Ekonomik Gelişme ve Nüfus. *HÜ Yayınları*, Ankara.
- Tunçer, P. (2016). Sürdürülebilir Kentleşme Politikaları ve Türkiye. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 11/2 Winter 2016*, 1267-1300.
- Turgut, N. (2006). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü. *AÜ SBF Dergisi*, 701-715.
- Türkeş, M. (2001). Küresel İklimin Korunması, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Türkiye. *Tesisat Mühendisliği, TMMOB Makina Mühendisleri Odası*, Süreli Teknik Yayın 61: 14-29.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). *Özel İhtisas Komisyonu Raporları*, Ankara.

<https://www.sbb.gov.tr/ozel-ihhtisas-komisyonu-raporlari/#1543312172966-b62de4d7-b832>, Erişim: 22.02.2022.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). *Özel İhtisas Komisyonu Raporları*, Ankara. <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ihhtisas-komisyonu-raporlari/#1540024439304-a1816e9a-4191>, Erişim Tarihi: 22.02.2022

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Göstergeleri. *Bilgi ve Belge Yönetimi Dairesi Başkanlığı*, Ankara. <http://www.surdurulebiliriralkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2021/02/SKA-ve-Gost>.

Uçar, S. ve Akiner, İ. (2020). Yerel Yönetimlerin Kurumsal Çevre Sorumluluğunda Binalarda Fotovoltaik (PV) Panel Kullanımlarının Önemi. *Kent Akademisi*, 13(4), 584-598.

UN-HABITAT. (2002). Report of the First Session of the World Urban Forum. Nairobi: UN- HABITAT Pub.

UN-HABITAT. (2020). World Cities Report 2020: The Value of Sustainable Urbanization. UN- HABITAT Pub., <https://unhabitat.org/wcr/>, Erişim Tarihi: 23.05.2022.

United Nations. (1972). Report of the United Nations Conference on the Human Environment (A/CONF.48/14/Rev.1). Stockholm: UN Pub.

United Nations. (1976). Report of Habitat: United Nations Conference on Human Settlements (A/CONF.70/15). Vancouver:UN Pub.

United Nations. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (A/42 /427). General:UN Pub.

United Nations. (1992). Report of the United Nations Conference on Environment and Development Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, Rio Declaration on Environment and Development (A/CONF.151/26/Rev.1 (Vol. I). New York:UN Pub.

United Nations. (1992b). Framework Convention on Climate Change (GE.05-62220). General: UN Pub.

- United Nations. (1996). Report of the United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II) (A/CONF.165/14). Istanbul: UN Pub.
- United Nations. (2000). United Nations Millennium Declaration. (A/RES/55/2). General: UN Pub.
- United Nations. (2002). Report of the World Summit on Sustainable Development (A/CONF.199/20). Johannesburg: UN Pub.
- United Nations Population Fund (2004). Programme of Action, Adopted at the International Conference on Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994. General: UNFPA.
- United Nations. (2007). Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies (Third Edition). New York:UN.
- United Nations. (2012). Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development: The future we want. Rio de Janeiro: UN Pub.
- United Nations. (2015). Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development.(A/RES/70/1).<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>. Erişim Tarihi:07.04.2022.
- Uttara, S., Bhuvandas, N. and Aggarwal, V. (2012). Impacts of Urbanization on Environment. *International Journal of Research in Engineering & Applied Sciences*, 2(2), 1637-1645.
- Ünal, M. ve Zavalısız, Y. Z. (2016). Küreselleşme Karşıtı Bir Hareket: Yavaş Hareketi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 889-912.
- Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 1, 43-58.
- Vlahov, D. and Galea, S. (2002). Urbanization, Urbanicity, and Health. *Journal of*

Urban Health, 79(4), 51-62.

Vural, Ç. (2018). Küresel İklim Değişikliği ve Güvenlik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 57-85.

Whitehead, M. (2003). (Re) Analysing the Sustainable City: Nature, Urbanisation and Regulation of Socio-Environmental Relations in the UK. *Urban Studies*. 40(7), 1183-1206.

World Conservation Strategy (1980). United Nations Digital Library. <https://digitallibrary.un.org/record/91329>, Erişim Tarihi: 10.02.2022.

Yaman, K. ve Gül, M. (2018). Kuruluşundan Günümüze Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası. *Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(2), 198-217.

Yaylı, H. (2012). Çevre Etiği Bağlamında Kalkınma, Çevre ve Nüfus. *SDÜ SBE Dergisi*, 15, 151-169.

Yaylı, H. (2012). Küreselleşmenin Kentler Üzerine Etkisi: "İstanbul Örneği". *Sosyal Ekonomik, Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 331-355.

Yenigül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde Tarımsal Alanların Korunmasında Kentsel Tarım ve Yerel Yönetimlerin Rolü. *MEGARON*, 11(2), 291-299.

Yıldırım, M. (2010). Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 703-719.

Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2004). Bilgi Toplumu Sürecinde Yerel Yönetimlerde Eğitim-Bilişim Teknolojisinden Yaralanma: Türkiye'de E-Belediye Uygulamaları.

The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3(1), 49-60.

Yılmaz, A. (2014). Yerel Yönetimlerde Çevre Etiği Üzerine İncelemeler. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 7(1), 26-36.